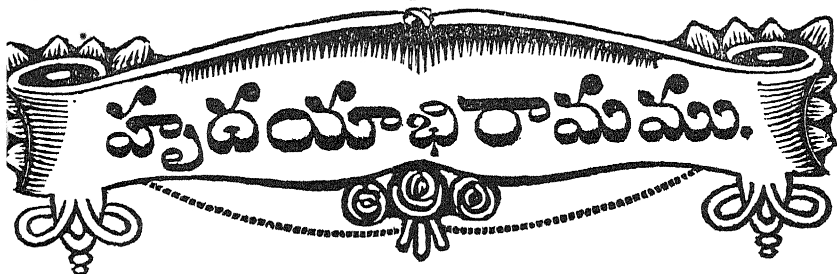
శారదాగ్రంథమాల — శ్రీ — ప్రథమ కుసుమము.

గ్రంథకర్త

శిష్టా వేంకటసుబ్బయ్య

మైలదున్నత పాఠశాలాంధ్ర పండితుఁడు.

1940

 [రు 1—0—0.

ముద్రితము.

సీతారామా పవర్ ప్రెస్,

నర్సాపురం.

పీఠిక.

కావ్యమెంతశ్రవణానందదాయకమైనను శాస్త్రౌచితినిఁదొలఁగి రసాభాసమైనచో విద్వద్వరేణ్యుల వీనులకు విందొనర్పఁజాల దనుటకు సందియము లేదు. రసౌచిత్యములకిక్కయై హృదయానంద దాయకమై నీతిబోధకమైన కావ్యమునే మదినూని 'విశ్వశ్రేయః కావ్య'మ్మనిరిగదా వాగ్మిగులు. ఏతద్రసౌచిత్యపోషణలకుఁబ్రాచీన కవీంద్రులవలంబించినపద్ధతు లాయా గ్రంథములనవలోకించినఁగాన నగును. విక్రమోర్వశీయమునందలియూర్వశియు, మృచ్ఛకటికము లోని వసంతసేనయు నిందులకు బలవత్తరతార్కాణములు.

నేనీహృదయాభిరామమనుప్రబంధమును రచించి చాలకాల ముంచితిని. నామిత్రులనేకు లనేకపర్యాయములు వినియానందించి ముద్రితముగాకమున్నె దీనినిఁబ్రశస్తికిందెచ్చిరి. దానికి ఫలంబుగా ది 11—3—40. తేదీని భద్రాచలము కుమారరాజావారగు శ్రీ రాజా వేంకటనరసింహాప్పరావు బహదర్ వారి యొద్దనుండి "అయ్యా! మీరు రచించిన వాసవదత్తాదిగ్రంథములు మాకు లభించినవి. చదివి మిక్కిలియానందించితిమి. మీహృదయాభిరామప్రబంధ ప్రాశస్త్యమును శ్రీశాస్త్రిగారివలన వినియున్నాము. మీయవకాశము చూచుకొని గ్రంథము దీసికొని రాఁగోరుచున్నాము" అని లేఖవచ్చి నన్నానందాబ్ధిముంప "అయ్యా! నేనిచ్చటకైలరున్నతపాఠశాలకమ్ముడు వోవుటచే స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయి మీయుత్తర మందినతఱుణమే రానవకాశములేనివాఁడనగుట మన్నింపఁగోరెద. ఒకవారములో దర్శించెద" నని వ్రాసి యావెనుకఁ జెన్నపట్టణము పోయి దర్శింప 'దీనియచ్చుఖర్చు రూ 250—0—0 లును మేమిచ్చెదము.

ఏదేవునకైన నంకితమిం'డని తమయౌదార్యంబు మెఱయఁబలికిన 'మీరేలగ్రహింపరా'దని నేనుకోరఁగా 'నరాంకితము నింద్యమని పోతన వచింపలేదా? రాజులకు రాజు విష్ణువునకొసంగుఁ'డనివచించిన వారికిసమాధానపురస్సరంబుగా

ఉ. పోతనదృష్టిలోనఁ గవిపుంగవలోకము లోకరక్షకుం
డై తగుశౌరికే కృతుల నర్థి నిడఁవలెనన్నమాట స
త్యేతరమౌనె? కాని యొకయించుకయించుక పోల్చిచూడ నా
వ్రాఁతలలోనిసూక్ష్మమగువ్రాఁత యిదేయని తోఁచదే నృపా!

ఉ. పోతనకాలమందుఁగలభూపతులెల్లఁ గిరాటకీచక
వ్రాతముతోడి పొత్తుగలవారని తత్కవిచంద్రు పద్యమే
యాతతఘంటికాధ్వనుల నల్లననల్లన మ్రోయు నట్టిభూ
నేతల కమ్మనం చనుట నీతికి బాహిరమే నరేశ్వరా!

శా. శ్రీవిష్ణుప్రభుపేర నంకితమె వర్థిష్ణుత్వమం చాడుదేన్
"నావిష్ణుః పృథివీపతిః" యనఁగ భూనాథాగ్రణీ! నీవు ము
న్నే విన్నాఁడవుగాన నీకొసఁగుచో నేతత్ప్రబంధంబు నా
దేవాధీశునకిచ్చినట్టులగుఁగాదే నిక్కమూహింపఁగన్.

సీ. పుట్టఁబుట్టినవాఁడు పట్టి వ్రాయునుగదా!
రామచంద్రునికథల్ ప్రకటమయ్యె
నోడఁబొల్చినవాఁడు పాడనేర్చునుగదా!
ధర్మజాదులకీర్తి ధాత్రి నిల్చెఁ
గాళిఁగొల్చినవాఁడు గల్పించుటంగదా!
భోజరాజు యశంబు బూరటిల్లె
నన్నపార్యుఁడు మున్ను సన్నుతింపనుగదా!
రాజనరేంద్రుండు ప్రణుతికెక్కె

గీ. పూని శ్రీనాథకవిరాజు పొగడకున్న
రాజు వీరభద్రారెడ్డి తేజమేది?
పెద్దనాదులగ్రంథాలు వెడలకున్నఁ
గృష్ణరాయలపేరేది? కీర్తినిలయ!

ఉ. యత్నమొనర్చి కాలమనునాస్తి వ్యయించుచుఁ గావ్యనామ స
ద్రత్నముఁ గూర్చితిన్ గవికి రాజులకున్ గలబాంధవంబనన్
బ్రత్నము కాదునేటిది కరంబు గ్రహింపుము కావ్యకన్యకా
రత్నముఁదాల్చురాజులు విరాజిలుచుండరె? కీర్తికాయులై.

చ. తిరుమలదేవినిన్ సతిగ ధీరుఁడు రాయలు గొన్ననాటకం
బరయ మహాద్భుతంబయిన దాపయినిన్ హృదయాభిరామమన్
వరకృతిరాజమొండు నిఁక వాసవదత్తయనంగ సద్రసా
కరమయి యచ్చుపడ్డది యొకం డల గద్యము లుండు మొదుగన్.

మ. వినిపింపంగలవాఁడ నిన్నియును మీవీనుంగవన్ విచ్చుచున్
వినఁగాఁ దీరికగల్గి నచ్చి మది కెంతే మెచ్చుఁ బుట్టించుచో
ననుపన్ రాఁగదె యంకితమ్మునకు మీస్వాంతంబు మోదాబ్ధిలో
మునుఁగంజాలదయేని విన్నపిదపన్ భూపాల! యేనేగెదన్.

చ. గుడు లొకకొంతకాలమునకున్ భువిఁగూలు వనవ్రజంబులున్
జెడును తటాకముల్ పొలియుఁ జీలి నశించు మహాగ్రహారముల్
చెడును సమస్త మొక్కపుడు చెప్పెడిదేమిఁక లోకముల్ చెడన్
జెడనిది యొక్కసత్కృతియ! చిత్తమునం దలపోయు ధీమణీ!

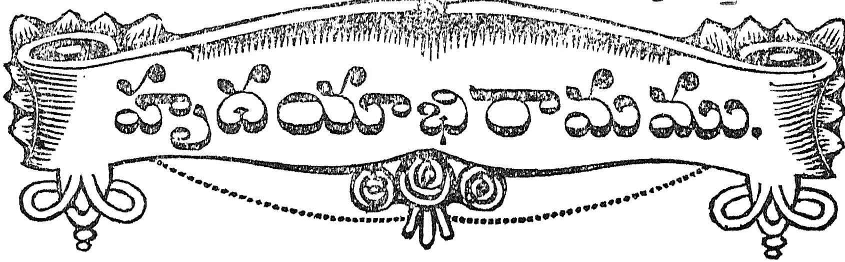
అనుభావపరంపర వెల్లడింప నంత నతిశ్రద్ధమొయి శ్రీరాజావారీ గ్రంథము నాలుగున్నరగంటలకాల మేకధాటిని వినియానందించి "మేమీగ్రంథ మంకితముదీసికొనెద" మని మచ్చిత్తరంజకంబుగా వచించి హస్తపద్మంబులఁ గర్పూరతాంబూలంబు గైకొని "ఉడుత

భక్తియన్నట్లు" దీనినిగ్రహింపుఁడని నాకరంబులనిడి మోటారుపై నెక్కించుకొనిపోయి నాయునికిం జేర్చి యమందానందం బొడఁగూర్చిరి. అట్టి కవితారసజ్ఞు దీనికిఁ గృతినాయకునింజేయుట మద్భాగ్యంబని వాకొననేల?

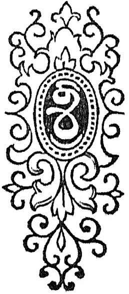
ఆధునికకాలంబునఁ బూర్వప్రబంధంబుల చందంబున వర్ణనోపాలంభనేత్యాదులకు దేవులాడవలసిన యవసరములేమి నయ్యావియిందుండి తొలంగించితి. 'బీచి' మొదలగునాంగ్లపదంబులనుఁ దర్జుమాచేసిన 'వినాయకునిఁజేయఁబోయినఁగ్రోఁతి' యయ్యెనన్నసామ్యంబుగా వికారాకారము లేర్పడుననుట రసజ్ఞుల కెల్లరకు విశదమే కావున 'బీచి' కోర్టు, డిక్రి, లవర్సుపాత్, సీసిక్నెస్, ఇత్యాద్యాంగ్లపదప్రయోగంబులును రసపోషణ కందందు 'అసలే,చిత్తే' ఇత్యాదివ్యావహారికపదప్రయోగంబులును గన్పట్టుచుండు. 19 వ పుట 7 వ పంక్తిలో "పతుల యదృష్ట" - 22వ పుట 1వ పంక్తి "మఱుసటి"- 41 వ పుట 6 వ పంక్తి "పడపుఁ గొమ్మల"- 65 వ పుట 11 వ పంక్తి "గొల్లలాడఁగఁజాలు" 102 వ పుట 16 వ పంక్తి "యార్జితంబయిన" అని సవరించి చదువఁ బ్రార్థితులు. ఇంకను సవరింపవలసిన ప్రమాదంబు లుండవచ్చును. రసగ్రహణపారీణులు గుణంబున్న గ్రహించి దోసంబులవిడిచి మన్నింపవేఁడుచున్నాను.

నరసాపురం, 2—8—1940,	బుధజనవిధేయుఁడు, శిష్టా వేంకటసుబ్బయ్య.

శ్రీరస్తు.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీయుతమై విమృష్టసువిశేషకమై సురతాంతతాంత ర
మ్యాయతనేత్రమై ప్రవిచలాలకమై హృదయాభిరామమై
తోయజపత్రనేత్రునకుఁ దోరపుమోద మొసంగునట్టి ల
క్ష్మీయువతీముఖాంబుజము శ్రేయము మత్కృతిభర్త కిచ్చుతన్.

శా. శ్రీజాయాకుచకుంభసంభృతలసచ్ఛ్రీగంధకస్తూరికా
రాజార్హాదిసుగంధవస్తుచయపారావారగేహాఢ్యుఁడౌ
రాజీవాక్షుఁ డఖండసంపదలతో రాజిల్లుదీర్ఘాయు వీ
రాజా వేంకటనారసింహునకు నశ్రాంతంబుఁ జేకూర్చుతన్. 2

చ. శిరమునఁ గేకిపింఛమును జిన్నరిపొన్నరిచందమామయున్
గురుమణికుండలమ్ము ఫణికుండలమున్ జెవులందుఁ గాంచనాం
బరముఁ గళాస మిద్ధకటిభాగమునందు వెలుంగుమూర్తి యౌ
హరిహరనాథుఁ డోముతఁ జిరాయు వొసంగుచు నప్పరాయనిన్.

గీ. దైవతాధీశమౌళిమందారకుసుమ
బృందనిష్యందిమకరందమందుఁ దవులు

రుచిరహేరంబపాదాంబురుహరజంబు
విఘ్నజలరాసులను బీల్చివేయుఁగాక! 4

గీ. బహుళమృదులపదాంచితసహజగత క
విత్వతత్త్వకోవిదుని వివేకధనుని
నఖిలవేదాంతరార్థవిన్యాసు వ్యాసు
నైదుపదిచేసి నుతియింతు నధికభక్తి. 5

చ. కొలిచెద వాములూరుసుతుఁ గోవిదచంద్రులఁ గాళిదాస మా
ఘుల శివభద్ర చోరకవికుంజరులన్ జయదేవ భారవిం
ద్రుల భవభూతి హర్షులను దోరపుభక్తిని భట్టబాణునిన్
లలితవచోవిజృంభితవిలాసకవిత్వపటుత్వశోభకున్. 6

గీ. నన్నపార్యున కాదివందన మొనర్చి
సోమయాజునికీర్తి హృత్సీమ నిలిపి
సరసు శ్రీనాథకవినాథు సంస్తుతించి
యభినుతించెదఁ దక్కినయాంధ్రకవుల. 7

సీ. సచ్ఛాత్రనికురుంబసరసీరుహాళికి
ద్వాదశాత్ముని భంగిఁ దనరువాని
సంస్కృతభాషావిశారదచాతక
పటలికి వృష్టియై పరఁగువాని
లసదలంకారశాస్త్రసముపేతపికాళి
కెల్ల వసంతమై యెసఁగువానిఁ
బ్రథితతర్కవ్యాకరణవేద్యబుధులకు
సురగణాచార్యుఁడై వఱలువాని

గీ. 'నన్వయశిఖామణి'యటంచు నంది బిరుదు
సేతుశీతాద్రిమధ్యవిఖ్యాతుఁడైన

యమలవేమూరివంశదుగ్ధాబ్ధిచంద్రు
రామగోవిందశాస్త్రిని బ్రస్తుతింతు. 8

ఉ. శ్రీధరు సత్యభూషణు విశేషదయారసపూరితాత్మునిన్
బోధకళాపరిపూర్ణు గుణభూషితసత్యవతీశుఁ గీర్తిపా
థోధిశరోజ్జ్వలున్ విగతదోషు గురుం బురుషోత్తమున్ జగ
న్నాథుని మామకమ్ముగుమనంబున నిల్పి నుతుల్ ఘటించెదన్.

ఉ. ఏయెడ నాకు వృత్తియొకఁడేర్పడకుండినఁ బాఠశాల కా
ప్యాయనవృత్తిఁ బిల్చి నను బండితుఁజేసి యుపాధి నెంతయున్
బాయక కూర్చినట్టి యనపాయశుభంకరు నెఱ్ఱమిల్లినా
రాయణమూర్తిఁ గొల్తు నికరంపుఁగృతజ్ఞత నివ్వటిల్లఁగన్. 10

సీ. జనకుఁడై యొకవేళ ఘనదోషములు పటా
పంచ గావించి మన్నించు నెవఁడు
అనుజుఁడై యొకసారి యాత్మగతాభీష్ట
వికసనం బొనరించి వెలయు నెవఁడు
మంత్రియై యొకతూరి మంచిచెడ్డలనెల్ల
ధీవిశేషమున బోధించు నెవఁడు
మిత్రుఁడై యొకమారు మేలును బ్రకటించి
యేచాయ గోప్యంబు దాఁచు నెవఁడు

గీ. అతఁడు ధీమూర్తి నాకు హితైకవర్తి
లౌకికకళాపరిపూర్తి సల్లలితకీర్తి
సరసకవితారసజ్ఞతాచక్రవర్తి
భవ్యపథవర్తి కొప్పర్తి భానుమూర్తి. 11

సీ. కలుషాంధకారప్రకాండప్రఖండన
పండితమార్తాండమండలుండు

క్రోధాదిషడ్వర్గ ఘోరాటవీవాటి
కాభీలవీతిహోత్రాయితుండు
చంచత్తపోజపస్స్వాధ్యాయ నిరత స
న్మార్గైకసంచారతత్పరుండు
చండికాహ్వాయమహాసవనమంత్రమణీస
ముద్రాయమానధీముద్రితుండు
గీ. అమలశిష్టాన్వవాయదుగ్ధాబ్ధిచంద్రుఁ
డాంధ్రగీర్వాణవాణీసమంచితుండు
రాజమాన్యుండు సూర్యనారాయణుండు
మజ్జనకుఁ డామహాత్మునిం బ్రస్తుతింతు. 12

సీ. మగనినెత్తెక్కెడు వగలాఁడి కాకున్న
జాహ్నవీదేవి తా సాటివచ్చు
నలువురినోళ్ళలోఁబడి చరింపకయున్న
భాషావరారోహ ప్రతి దనర్చు
నింటింటఁదిరుగు వాల్గంటియే కాకున్న
క్షీరసాగరకన్య మారువచ్చు
మగనిశరీరంబు సగముసేయకయున్న
సర్వమంగళ కొంత సమతవచ్చు
గీ. జనులకొనవ్రేలఁ జూపించుకొనకయున్న
సతి యరుంధతి రవ్వంత సాటివచ్చు
ననఁగఁ గీర్తిఁ గన్న నరసమాంబ నాదు
మాతృదేవతఁ బూజింతు మహితభక్తి. 13

మ. సరసీజమ్మను తమ్మిపేరు ఘనభాషావార్ధి నేగ్రంథముల్
పరిశీలించిన మృగ్య మేరయినఁ జూపంగల్గినన్ దోన మా

శిరముల్ బోడియొనర్చుకొందుమని వాసిన్ డంబముల్ పల్కు ము
ష్కరులౌ కాకవిపాళినోళ్లు ముడువంగాఁ గోరెదన్ నెమ్మదిన్. 14

ఇట్టు లిష్టదేవతాప్రార్థనంబును సుకవిసమాభినందనంబును గురుచరణారవిందవందనంబును గుకవినిందనంబును భక్తిపురస్సరంబుగా నాచరించి కేవలకల్పనంబును గేవలమిశ్రమంబును గాక కేవలసత్యంబును శృంగారరసప్రధానంబునగు హృదయాభిరామంబను ప్రబంధరాజంబునకుఁ గవితారసజ్ఞు సరసాగ్రేసరు మహోదారునిఁ గృతినాయకునిం జేసి తదారంభమునకు మంగళాచరణంబుగాఁ గృతీశ్వరుండగు శ్రీ రాజా వేంకటనారసింహాప్పరాయబహద్దర్ వారి వంశావతారం బభివర్ణించెద. 15

సీ. చతురాననభవాదిక్రతుభుక్కిరీటాగ్ర
హరినీలచంచరీకాంచితంబు
కమలా కరస్థకంకణమణీదీప్త్యాఘు
రమణీయకింజల్కరాజితంబు
నిర్జరకల్లోలినీస్వచ్ఛసురభిళ
మకరందలహరీ సమంచితంబు
సనకసనందనాది నిఖిలమునిమనో
హంసపరంపరా వ్యాపృతంబు

గీ. కన దుపనిషద్వధూత్తంసకాయమాన
మగుచు బెడఁగారు హరిచరణారవింద
మందు నింపొందు శౌర్యధైర్యాదిగుణము
లకు నిధానమై పద్మనాయకకులంబు. 16

ఉ. అందుదయించి మూలపురుషాగ్రణి ధీరుఁడు యుద్ధసత్కళా
స్కందుఁడు దారితప్రథితశత్రుఁడు శ్రీగణపత్యభిఖ్యరా

జేంద్రవరూధినీసుభటబృందనిషేవితదండనాథుఁడై
యందె నఖండకీర్తి బసవాఖ్యుఁ డపారపరాక్రమాఢ్యుఁడై. 17

చ. బసవసుతుండు తిమ్మపతి బాపన తత్తనయుండు పెంపుసాం
పెసఁగఁ బ్రతాపరుద్రధరణీశ్వరు పక్షముఁ బూని యుద్ధముల్
పస నొనరించి రాంధ్రనరపాలునిరాజ్యము గూలిపోవఁగాఁ
గొనకల నూజివీట నొకకోటను బాపన గట్టె నేర్పుమై. 18

ఉ. వారికొమాళ్ళు కోనపనృపాలురు పాలన నూజివీట దు
ర్వారనిరంకుశత్వమున వర్ధిలఁజేసిరి తన్నృపాలురం
దారనికీర్తి యప్పనసమాఖ్యుఁడు దాలిచెఁ దాళికోటలో
ఘోరరణాంగణమ్మున నకుంఠితశౌర్యముఁ జూపి యుద్ధతిన్. 19

ఉ. ఆహవదోహలాఢ్యుఁడగు నప్పనృపాలునియుద్ధవిద్యకున్
వ్యూహవిభంజనక్రియల కూర్జితశక్తికి నిబ్రహీమ్‌కుతుబ్
షాహయుఁ జాందబీబి నిజశత్రుఁడు ఢిల్లిపురీశుఁడెల్లరున్
సాహససాహసాంకుఁడని సంస్తుతులం బొనరించి రాతనిన్. 20

శా. వీరాగ్రేసరు నప్పనాఖ్యుప్రతిభన్ వేనోళ్ళ శ్లాఘించుచున్
బ్రారంభంబునఁ జాందబీబి "విజయ" ప్రఖ్యాతచిహ్నమ్మిడెన్
వైరిశ్రేష్ఠుఁడె యిబ్రహీ మొసఁగె "నప్పారాయఁ"డన్ సంజ్ఞ న
వ్వారిన్ దత్కులజుల్ తదాది గని "రప్పారాయ"నామమ్ములన్.

కం. ఘోరాజి "సోనపుత్ర"ను
వీరులు మొగలాయిపతులఁబీచమడఁచుచున్
వీరస్వర్గము విజయా
ప్పారాయ లలంకరించె వారి మనుమఁడున్. 22

కం. రెండవవిజయాప్పారా
యం డష్టాదశసుమండలాఢ్యుఁడు తత్పు

త్రుం డైన వేంకటాద్రియు
వెండియు "రాజా" "బహాదరు" బిరుదము లందెన్. 23

గీ. అతనిసుతుఁడు రాజానృసింహాప్పరావు
"ఓ—జలాదతు—దస్తుగహా"—జగతిని
"తీన్హాజారు—మనసబుదార్" దివ్యబిరుదు
లందె నైజాముసుల్తాను లాదరింప. 24

ఉ. పుట్టినవారలందఱు నపూర్వపరాక్రమశౌర్యలక్ష్మిఁ జే
పట్టినవారె పట్టినన్నృపాలురపక్షముఁబట్టి వైరికిన్
దొట్టినమంటలాయనఁగఁ దోఁచినవారలె దానమందు న
ప్పట్టణనేతలం దొకన్నృపాలుఁడు గర్ణునిఁ ద్రోసిరాజనున్. 25

సీ. కట్టబట్టయులేక మట్టాడు సాధుసం
తతులకు జిల్గువస్త్రంబు లబ్బె
తిననోగిరములేక తిరుగాడు బైరాగి
సమితి కింపైనభోజనము లబ్బె
తలదాఁచుకొనలేక పలవించుసన్యాసి
మండలమ్మునకు మేల్మఠము లబ్బె
త్రాగఁ బాత్రయులేక తారాడుజోగుల
కింబడరఁగఁ గలశంబు లబ్బె

గీ. హతమనోరథులగు సకలార్థులకును
దనివితీరఁ బూర్ణమనోరథంబు లబ్బె
గరిమ ధర్మాప్పరాయవిఖ్యాత వేంక
టనరసింహాప్పరాయు పాలనమునందు. 26

ఉ. ఘోటకకుర్కురోష్ట్రిమదకుంజరమండలికిన్ విహారపుం
దోట మహేంద్రభోగములగొంతరకున్ నెలవైనకోట బల్-

వాటపుఁబాండితిం బరఁగు భవ్యులపాలి వరాలమూట ను
త్పాటితశత్రుఘోట శనివారపుపేట నతండు రాజిలెన్. 27

చ. ♦ "వెలమకులంబునందు నిలు వెల్లరు కాంత లటన్న" పద్య మీ
తెలుఁగుఁబ్రపంచమెందనుకఁ దేజముఁ జాల్చునో యంతదాఁకనుం
దొలఁగునె? యిట్టిలక్షణముఁ దొరపులక్ష్య మదెవ్వఁడయ్యె న
య్యలఘుచరిత్రు నెన్ననగునా? నృపు వేంకటనారసింహునిన్.

ఉ. పండితపక్షపాతి నుతిపాత్రచరిత్రుఁడు శాంతమూర్తి కో
దండకళైకశౌండుఁ డతిదాంతుఁడు పాండురసద్యశఃప్రభా
ఖండుఁడు చండశత్రుజనకాండవిఖండనదక్షిణుండు బ్ర
హ్మాండతలైకదాతయని ఖ్యాతి గడించె నతండు దండిగన్. 29

ఉ. సీతునఁ గూయునక్కలకుఁ జెల్వగుదుప్పటు లంపె జంతుకం
డూతికి రాతికంబముల నూల్కొనఁజేసె సమస్తయాచక
వ్రాతపుటీప్సితార్థము లపారముగాఁ గురిపించె నింతగా
భూతదయార్ద్రబుద్ధిగలభూపతి పుట్టెనె పుట్టఁబోవునే? 30

సీ. అగ్రజన్ముల కనేకాగ్రహారము లిచ్చెఁ
ద్రవ్వించె బహుసరఃప్రకరములను
ఆరామసందోహ మందందు నిర్మించెఁ
బోషించెఁ గృతులంది బుధతతులను
దేవాలయమ్ముల లావొప్పఁ గట్టించెఁ
బాతించె నిక్షేపపటలములను

♦ చ. వెలమకులంబునందు నిలు వెల్లరు కాంత లనంగ విందు న
ప్పలుకు లబద్ధమాయె; కులపాలక! ధీనిధి! యప్పరాయ! రా
ట్కులకులకీర్తికాంత కృతికాంతయు శ్రీజయకాంత మువ్వురున్
గలజగమంతయుం దిరుగఁగాఁ గనుగొంటిని చిత్రమిద్ధరన్.

పేదవారలకెల్లఁ బెండ్లిండ్లు సేయించె
వెలయించెఁ బ్రృథుమార్గవిసరములను
గీ. వంశకరుఁడైనపుత్రకుఁ బడయఁగల్గె
సప్తసంతాననిర్మాణచతురుఁడైన
వేంకటనరసింహాప్పరాడ్వీరునందు
లేనిగుణ మున్నదోషమ్ముఁ గాననగునె? 31

ఉ. ఆమహనీయువంశమున నంచితశీలుఁడు పొల్చె భోగసు
త్రాముఁడు పార్థసారథిధరాతలనాథుఁడు దానశౌండుఁ డు
ద్దామపరాక్రముండు గుణధాముఁడు ధీవిభవుండు వెల్గువం
శామృతభానుఁ డాశ్రితజనామరభూజుఁడు వంశకర్తయై. 32

సీ. స్వర్ణసింహాసనపార్శ్వభాగములందుఁ
గంబుకంఠులు చామరంబు లిడఁగ
నిరుకెలంకులయందు ధృతఖడ్గపాణులై
భటకదంబము బరాబరు లొనర్ప
సకలపురాణార్థసంపన్నులైన వి
చక్షణుల్ స్వస్తివాచకము వలుక
నైజాముదత్తరత్నఖచితహారాళి
ధగధగత్కాంతులు తాండవింప
గీ. "పంజ్‌హజార్ సర్‌ఫరాజ్వంతు పాలవంచ
అందుభద్రాచలము సవా యశ్వరావు
రాజమహబూబ్ వబాద్‌షాహి" ప్రముఖమైన
బిరుదముల వందిమాగధుల్ పేర్మిఁ బొగడ. 33

ఉ. వాణికిఁ గాణయాచి శనివారపుపేటసురాజ్యలక్ష్మి దోః
స్థాణములన్ ధరించి తతితో నధికారములందుచున్ జగ

త్రాణుఁడు పార్థుఁ జేలె బళిరాయన 'నౌబతుఖాన' భూరిని
స్వాణధణంధణధ్వనుల సందడి సంజల దందడింపఁగన్. 34

ఉ. అప్రతిమప్రతాపుఁ డసహాయసహాయుఁడు త్రాయమాణవి
ప్రప్రకరుం డకుంఠితపరాక్రమధిక్కృతఫల్గుణుండు కా
వ్యప్రియుఁ డార్యసన్నుతుఁడు వైష్ణవభక్తిరతుండు లాస్యవి
ద్యాప్రతిపాలకుండు సరసాగ్రణి కీర్తిశరీరుఁడిమ్మహిన్. 35

ఉ. ఆతరుణీమనోహరుఁ డహర్పతితేజుఁడు చెట్టఁబట్టెఁ బ్రి
స్ఫీతఁ బవిత్రవర్తనవశీకృతభర్తృమనోంబుజాత సం
పూతకులాభిజాత బహుపుణ్యపరీత క్షమాదిసద్గుణా
వ్రాత వినీత సీత కెనవచ్చు సతీత్వసమేత సీతమన్. 36

గీ. సీతమాపార్థసారథిస్థిరగుణులకు
ననఘగుణుఁడైన శ్రీనారయప్పరావు
ప్రథితవేంకటరామప్పరాయఁ డనఁగఁ
గొమరు లిరువురు వొడమిరి కొమరుమిగుల. 37

ఉ. ఆగుణగణ్యయుగ్మకమునం దల జ్యేష్ఠుఁడు నారయప్పరా
వాగమధర్మకర్మరతుఁ డాంగ్లకళాభ్యసనుండు పాలితా
భ్యాగతసంశ్రితార్థికవిపండితగాయకమండలుండు పూ
ర్వాగతప్రాసయట్టి ఓరుగా [illegible]ఁ దాలిచి [illegible]లె లీలన్. 38

ఉ. నారయపార్థివుండు నరనాథకులాబ్ధిసుధాంశుఁ డంచితా
కారవిలాసభాసురుఁ డఖండపరాక్రమశోభితుండు వి
స్ఫారవివేకశాలి గుణసాగరుఁ డచ్ఛయశఃప్రపూర్ణది
గ్భాగుఁ డుదారుఁ డాహతవిపక్షుఁడు కేరళరాజమాత్రుఁడే. 39

గీ. జనకనిర్మితకార్యసంచయము లెల్ల
వంపుటొంపులు లేక తీర్పఁగల బుధుఁడు

భద్రవారణవాహనోద్భాసురుండు
సంస్కృతాంధ్రాంగ్లవిద్యా విశారదుండు. 40

ఉ. ఆతఁడు పెండ్లియాడె సుగుణార్ణవ నర్ణవమేఖలావృతో
ర్వీతలపూర్ణకీర్తియుత విశ్రుతశీల సమస్తసద్గుణ
వ్రాతఁ బతిశాంత భర్తృవశవర్తిని భూరిపవిత్రవంశసం
జాతను నన్నపూర్ణయనుసాధ్విని నున్నతవైభవంబునన్. 41

శా. "అమ్మా! అన్న" మటన్నమాట వినుచో నాకంఠముం స్వాదుభో
జ్యమ్ముల్ గూరిచి యాదరం బెసఁగ సర్వాన్నార్థు లుబ్బంగ సా
ర్థ మ్మౌరీతి నిజాఖ్యఁ జేసికొను సద్ధన్యాత్మ్మరా లన్నపూ
ర్ణమ్మారావున కుద్ది యెందుఁ గలరే నారీప్రపంచంబునన్. 42

కం. గొనములపోవై యొప్పెడు
ననుపమసతి రాజ్యలక్ష్మి కగ్రజులగుచున్
జనియించిరి వారికి ధీ
ఘనులు ముగురుపుత్రులు బహుకలుషవిదూరుల్. 43

గీ. అందు జ్యేష్ఠుఁడై తగు విజయాప్పరావు
పరఁగును ద్వితీయుఁడై పరితాపాప్పరావు
పరిభవముందెను గడగొట్టుపట్టి వేంక
టనరసింహాప్పరావు సజ్జనహితుండు. 44

ఉ. ఆకడగొట్టుపుత్రకుఁడె యగ్నిలి మత్కృతిభర్త గానవి
ద్యాకలితాంతరంగుఁడు వదాన్యుఁడు ధర్మపథానుయాయి సు
శ్లోకుఁ డుదాత్తమానసుఁడు సూరిజనావనకృత్యబద్ధదీ
క్షాకుశలుండు సూనృతవచస్కుఁడునై పెనుపొందు నున్నతిన్ 45

చ. పటుతరశౌర్యశాలి గుణభద్రుఁడు పాములపాడునేత వేం
కటమహినాథుఁ డాతనికిఁ గల్గిన కూరిమిముద్దుబిడ్డ వేం

కటరమణయ్యమాంబ ముఖకాంతివినిర్జితచంద్రబింబఁ బ్రా
కటసుగుణావలంబఁ గుతుకమ్మునఁ బెండిలియాడె నాతఁడున్ 46

కం. అతులితకరుణారససం
స్తుతమతి గుణవతి విమలయశోవతి విలస
ద్ధృతి రూపవతి వినయవతి
చతురమతి సతులెవరు ప్రతి క్షమఁ దత్సతికిన్. 47

సీ. పరమపాతివ్రత్య వైభవంబున జగ
న్నుతినిఁబొందిన యరుంధతికి సాటి
ప్రథితక్షమాసంపదను సర్వము నోర్వఁ
జాలు సర్వంసహాసతికిఁ బాటి
సజ్జనస్తుతికి భాజనమా కళాకలా
పప్రవీణత సరస్వతికి సాటి
కమనీయరూపరేఖావిలాసశ్రీనిఁ
బ్రసవాస్త్రరాణియౌ రతికిఁ బాటి

గీ. ప్రవిమలోన్నతసద్గుణరత్నపేటి
వినుతసౌశీల్యసౌజన్యపికవితతికి
నాశ్రయంబయియొప్పు నుద్యానవాటి
భవ్యవేంకటరమణమాంబావధూటి. 48

కం. అమలాత్మకులగువారికిఁ
గమలాదేవియనఁగ నొకకన్యామణి ధీ
రమణీయ జనించె రమా
రమణీమణి గలశవార్ధిఁ బ్రభవించినటుల్. 49

గీ. మా కృతిసతి మెట్టిన వేళ మంచిదగుచు
వేంకటరమణయ్యమ్మరాడ్వేంకటనర

సింహభూపదంపతులకు శ్రీ లొసంగి
పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగాఁ బ్రోచుఁగాత! 50

ఉ. ఇంద్రుఁడు వైభవంబున ఫణీంద్రుఁడు వాగ్విభవంబునందు శై
లేంద్రుఁడు ధైర్యసంపద నుపేంద్రుఁడు రక్షణమందు శ్రీహరి
శ్చంద్రుఁడు సత్యసూక్తి గుణసాంద్రుఁడు వేంకటనారసింహరా
జేంద్రుఁడు భూతలమ్మున నహీపతియై విలసిల్లుఁ బేరిమిన్. 51

ఉ. అన్నవచస్సుఁ ద్రోయఁడెపు డవ్వల లక్ష్మణుభక్తి వైఖరిన్
దిన్నగఁ దీర్చిదిద్దఁగల ధీసముదారుఁ డుదీర్యమాణభా
వోన్నతుఁ డాశ్రితావనుఁ డనూనగుణుండు నృసింహనేత త
త్సన్నుతవర్తనం బొగడఁజాలుదురే మహినెంతవారలున్. 52

ఉ. మాటను నిల్పఁగాదె బలి మర్మ మెఱింగియు దానమిచ్చె మున్
మాటను నిల్పఁగాదె గుణమాన్యుఁడు కర్ణుఁడు ప్రాణమిచ్చె మా
ర్మాటల కాయితంపడని మానవులే చిరకీర్తివంతు ల
మ్మేటుల గీటుపుచ్చెడు నమేయవచస్కుఁడు మత్కృతీశుఁడున్.

సీ. తన నామధేయంబు వినునెల్లవారల
వీనుల కమృతంపువాన గురియఁ
దన యవలంబంబు ధరణీసురల కెల్లఁ
గల్పద్రుమంబును గడచి చనఁగఁ
దన మహిష్ఠగుణలతానికురుంబంబు
దిక్తటంబులనెల్లఁ దెరలిపాఱఁ
దన దానమహిమంబు తరణినందనమేఘ
బలిసార్వభౌములఁ బరిహసింప
గీ. నతఁడు వెలుగొందుఁ బద్మనాయకకులాబ్ధి
పూర్ణిమాయామినీకాలపూర్ణవిధుఁడు

దశదిశాచక్రసంవ్యాప్తయశుఁడు ఘనుఁడు
వేంకటనరసింహాప్పరాడ్విబుధవరుఁడు. 54

శా. రాజార్హంబగుశ్రీవిగల్గియును గర్వం బింతయున్ లేనివాఁ
డోజస్సంయుతుఁ డిద్ధతేజుఁడు మహాయోధుండునున్ సద్గుణా
భ్రాజిష్ణుండు గభీరమానసుఁడు విద్వద్రాజసంస్తుత్యుఁ డీ
రాజా వేంకటనారసింహు దొరయన్ రా రెవ్వ రుర్వీస్థలిన్. 55

ఉ. తోషితకౌరవప్రభుఁడు ద్రోణుఁడు ధర్మజుఁ బట్టి శత్రుని
శ్శేషతఁగూర్పఁదాఁ బ్రతినసేయుఁడుఁ ద్రాసముమై నసత్యసం
భాషణ మాత్మరక్షణకుఁ బల్కనధర్మజుఁ డిద్ధసత్యసం
భాషణభూషణుండయిన మాకృతిభర్తను బోలనేర్చునే. 56

గీ. ఆడితప్పనివాఁడు శౌర్యంబువాఁడు
నోర్మి గాంభీర్యగుణముల నొప్పువాఁడు
వినయసంచ్ఛాదితోద్ధతి వెలయువాఁడు
స్వాత్మసంస్తుతిలేనివాఁ డప్పరావు. 57

ఉ. భూసురభక్తికిన్ సదనభూమి మృదూక్తికి తావు కీర్తి కా
వాసము నీతివిద్యకు నివాసము పూతచరిత్ర కూఁత వి
శ్వాసపుఁబట్టుకొమ్మ గుణసంతతికిన్ నిలయమ్ము సజ్జనా
గ్రేసరుఁ డప్పరాట్ప్రభువు కేవలమానవమాత్రుఁడే భువిన్. 58

శా. దిగ్దాహంబు ఘటిల్లినన్ ఘనపయోధిశ్రేణి ఘూర్ణిల్లినన్
బ్రాగ్దేశంబున మాని పశ్చిమమునన్ భానుండు జన్మించినన్
దిగ్దంతుల్ తడబాటునొందినను ధాత్రీచక్ర మల్లాడినన్
వాగ్దానంబున కొండుపల్కఁగవ దప్పారాయు జిహ్వాస్థలిన్. 59

సీ. ధవుఁడైతనర్చె బసవదండనాథుఁడు
పంచతంత్రాఖ్యప్రబంధమునకు

అధిపుఁడయ్యె నరసింహాప్పరా విందుమ
తీపరిణయనాను దివ్యకృతికి
నాథుఁడయ్యెను జగన్నాథుఁడు సాహిత్య
కల్పద్రుమాభిధగ్రంథమునకు
స్వామియయ్యెను రామచంద్రభూపుఁడు వల్ల
వీపల్లవోల్లాస విమలకృతికి
గీ. నేటికి మరలఁ దాతలనాటికీర్తి
నిలిపి కవులఁ బోషించి కీర్తిలత దిశలఁ
బ్రాఁకఁ బ్రభుఁడయ్యె హృదయాభిరామకృతికి
త్యాగములరావు మానృసింహాప్పరావు. 60

ష ష్ఠ్యం త ము లు.

కం. ఏతాదృశగుణవంతున
కాతతసత్కీర్తిధవళితాశాంతునకున్
పూతస్వాంతునకును ధా
త్రీతలకాంతున కదభ్రధీమంతునకున్. 61
కం. జిష్ణున కఖిలసుగుణవ
ర్ధిష్ణునకు దురితనిరాకరిష్ణునకు మహా
ధృష్ణునకు దానగుణరో
చిష్ణున కతులితకృపావిజితవిష్ణునకున్. 62
కం. ఆహితలక్షణయుక్తున
కూహాపోహావిచక్షణోర్జితమతికిన్
ఈహామాత్రపరిష్కృత
సాహససంసక్తకార్యసందోహునకున్. 63

కం. పండితవిధేయమతి కా
ఖండలవిభవోన్నతికి నఖండసుకవిరా
ణ్మండలవర్ణితధృతి కు
ద్దండవితరణగుణరతికి ధర్మ్మవ్రతికిన్. 64

కం. నవరసరసిక శిఖామణి
కవిరళధిషణాంచితునకు నతిశాంతునకున్
బ్రవిమలచిత్తాంభోజున
కవతంసితనిఖిలకవిజనానీకునకున్. 66

కం. కరుణాపరిణతహృదయున
కరుణాధికసత్ప్రతాపహంవీరునకున్
శరణార్థిభయతమశ్ఛయ
గిరణచణారుణున కమరగిరిధీరునకున్. 66

కం. జనసన్నుతున కిదానీం
తనదానసరోజమిత్రతనయునకు మహా
ఘనున కలంకర్మీణున
కనుపమతేజునకు సద్గుణాస్థానునకున్. 67

కం. ధిక్కృతవైరికి సత్యా
న్యక్కృతశమనాత్మజునకు నవకుందసుమ
స్రిక్కాండసదృశయశునకు
వాక్కంజాతోద్భవునకు వరిష్ఠునకున్. 68

కం. వేంకటనరసింహనృపా
లాంకునకును రమణయాంబికాబ్జాక్షీమా
నాంకునకు విపశ్చిత్కవి
పంకజసందోహతరుణభాస్వంతునకున్. 69

అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధియు నఖండైశ్వర్యాభివృద్ధియు
వంశాభివృద్ధియునగునట్లుగా నాయొనర్పంబూనిన హృదయాభిరామం
బను ప్రబంధరాజంబునకుఁ గథావిధానం బెట్టిదనిన 70

— కథాప్రారంభము. —

ఉ. పూతచరిత్రయుక్తమునిపుంగవపూజితచారుగౌతమీ
ఖ్యాతవిశాలశాఖల నఖండపవిత్రితఁ గాంచి నిర్ఝర
వ్రాతసదాభిపోషితయవక్షితిమండలరమ్యయా వసి
ష్ఠాతటినీతటోర్వి విరజాపుర మొప్పు సమంచితోన్నతిన్. 71

సీ. దాక్షిణాత్యానల్పదక్షశిల్పాంచిత
శ్రీకేశవాలయక్షితితలంబు
బహుపురాణసమయపాశ్చాత్యజనకృత
సురుచిరవాణిజ్యశోభితంబు
ప్రాంచదష్టాశీతివర్షపూర్వస్థాపి
తాంగ్లేయపాఠశాలాంచితంబు
ఖండాంతరవ్యాప్త ఘనకీర్తిసంయుత
రంజకవ్యాపారరాజితంబు

గీ. సాహసౌదార్యశౌర్యవిస్తారధుర్య
దాననారాయణాదివిఖ్యాతవినోద
సక్తమానసగృహమేధిసంయుతంబు
శ్రీనిధానంబు విరజాపురీవరంబు. 72

గీ. శర్వరీతతి దీపికాసంచయంబు
నగరలక్ష్మికి నీరాజనం బొసంగుఁ
బ్రాగ్దిశాభాగమందు శైవలిని మేటి
వీచికాచామరంబుల వీచు నెపుడు. 73

చ. సుభగవచోవిలాసయయి శోభిలువాణినిఁ జెట్టఁబట్టి తా
నభిరతి నాల్గువేదముల నన్నియమోములఁదాల్చు నంబురు
ట్ప్రభవునిఁ దోసిరాజనుచుఁ బ్రాణిగణంబున కెప్పుడుర్ శుభా
శుభములఁదెల్పు భూసురులు శోభిలుచుందురు తత్పురంబునన్ 74

ఉ. కొందఱు వేదపారగులు గొందఱు శాస్త్రవిచారదక్షు ల
స్పందితసంస్కృతాంధ్రరససాగరపారగు లింకఁగొందఱుర్
గొందఱు ధీసముద్రులును గొందఱు జాణలుపూరాణవిద్యలం
దందరు వారివృత్తముల నందఱు నందుకొనంగఁ బోయినన్. 75

కం. భూరితుషారానిలమున
నీరంబులపగిది నింకు నిధి బుద్ధి యశో
భారము లా పురివేశ్యల
చీరచెఱఁగుఁజిఱుతగాలి చెనకినయంతన్. 76

చ. కలఁడొకదొడ్డభూసురుఁడు గాఢయశఃపరిభూషితుండు ని
ర్మలహృదయాంతరంగుఁ డసమానకవిత్వపటుత్వతత్త్వసం
కలితవిశేషధీయుతుఁ డకారణసజ్జనబాంధవాయితుం
డలఘుగుణప్రకాండుఁడు ద్విజావళికెల్లను మేలుబంతియై. 77

చ. పలికిన భావమొల్కు మితభాషి యజస్రము సూనృతంబెసు
మ్మలయమృతంబు పైఁడి తనయంతటిదైత్తునఁ బోయఁగాంచినర్
బలుకఁడు తప్పుసాక్ష్యములఁ బల్కఁడు నెత్తినిఁగత్తి నెత్తినర్
బలుకఁడు ప్రల్లదంబు మఱి వాలఁడు హింసకు నెట్టిపట్టునన్ 78

చ. తనపనియేమొకాని పెడదారినిఁ ద్రొక్కియెఱుంగఁ డొక్కఁడుర్
జనఁడు విహారమార్గములఁ జక్కనిచుక్కలయందుఁజక్కనౌ
వనితలవైపు దృష్టి నొకపట్టుననేఁ బఱగింపఁబోఁడు గా
• ఋుఁడు శివార్చనాపరుఁడు నంచితధర్మచరిత్రుఁ డెంతయున్ 79

ఉ. తూలఁడుమాట యెన్నఁడును దుందుడు కెందును జెందఁబోఁడు స
చ్ఛీలుఁ డుదారచిత్తుఁడు విశిష్టదయారసపూరితాత్ముఁ "డే
జోలికిశొంఠికిం"జనఁడు సూనృతవాగ్విభవాభిరాముఁడై
క్రాలును రామనామమున గాఢయశోవిభవాభిరాముఁడై. 80

చ. సతి కనుకూలుఁడై హితవిచారముసేయుచు మంచిచెడ్డలన్
బతి చరియించుఁ "జిల్కగోరువంకలయట్టులెసంగు వీరి దం
పతుయదృష్ట మిట్టులు విభాసిలఁగావలదే" యటంచు సం
తతము జనుల్ నుతింప నయతత్పరుఁడై యతఁడొప్పు నప్పురిన్.

గీ. తనను లోకులు మెచ్చువర్తనము గలిగి
కీర్తిఁ గాంచినతండ్రి సత్కీర్తి నిలిపి
చటులభీకరసంసారసాగరంబు
నీఁదు గార్హస్థ్యధర్మసంవేది యగుచు. 82

గీ. ఇంచుమించుగ నించును మించు కైత
నల్లువాఁడైనయింటికి నల్లువాఁడు
వెలుపునిడుపునురమ్యమై వెలయు మంచి
యింటివాఁడును నౌనన్నయింటివాఁడు. 83

ఉ. ఆతనియింటిలోన ననయంబును గాపుర మగ్రివంశసం
జాతుఁడు స్థూలకాయుఁడు నజాతరిపుప్రకరుండు హాస్యవి
ద్యాతతచాతురీభరసమంచితుఁ డెంతయుస్నేహపాత్రుఁడున్
నీతిపథప్రవర్తనుఁడు నిర్మలచిత్తుఁడు మేటియొజ్జయున్. 84

ఉ. కంటిని ఱెప్ప యెప్పుడును గాచువిధంబున వానితల్లి యి
ల్లంటుచు నింటిపెత్తనము లౌననఁ జేయుచునుండు నాతఁడో
కొంటెలలోనఁ గొంటెయును గోవిదులందునఁ గోవిదుండునై
యంటఁడు ముట్టఁ డేపనియు నాతనిభాగ్య మదెట్టిదో కదా! 85

కం. బొజ్జయ యారామునితో
సజ్జనసాంగత్యమూని చరించు సదా
విజ్ఞోడువడక చూపఱు
లజ్జారే మైత్రియనిన నట్టిద యనఁగన్. 86

ఉ. మజ్జనభోజనాదు లొకమాఱు విహారము లొక్కమాఱునున్
సెజ్జకుఁ జేరు టొక్కతఱిఁ జిత్రవిచిత్రము లాడుకొంచు సే
పజ్జకుఁబోయినన్ గలిసి వర్తిలుచుందురు రెల్లవేళలన్
బొజ్జయరాములిర్వురును బూవును దావివలె న్మెలంగుచున్. 87

ఆ.వె. రాము నింటిముందు రమణీయమై యొప్పి
పెల్లు చల్లనీటి వెల్లువలను
అల్లిబిల్లి మెల్ల నల్లుకొనుచు నుల్ల
మల్లసిల్లఁజేయు నొక్కవల్లి. 88

వ. తన్మనోజ్ఞవల్లీనికటాసనాసీనుండై రాముండు గ్రంథావలోకనా
యత్తచిత్తుండైయుండ నొక్కనాఁడు 89

సీ. కొంగచెక్కలఁ గేరు కొంగ్రొత్తమడతల
మిసమిసల్ దెసలందు మసలుచుండఁ
జీలమండలఁదాఁకి జీరాడి వ్రేలాడు
నొరగోచియొయ్యార ముట్టిపడఁగఁ
దెలుపుసేసిన యావిదేశితొమ్మిదివేల
మల్లు "లాలిచి" వ్రేలి మలయుచుండ
మదాసుమడతల మలయు "రుదాక్షిపంచు"
కండువాకాంతులు గంతులిడఁగ

గీ. మోమునం దూర్ధ్వపుండ్రముల్ ముద్దుగులుకఁ
బంచచివరంచు చేతితోఁ బట్టుకొనుచు

బొట్టులో వైష్ణవతయెల్ల నుట్టిపడఁగఁ
గట్టెదుట నొక్కనరుఁడు సాక్షాత్కరించె. 90

వ. రాముఁడు వైష్ణవావతంసున కుచితసత్కారంబు లొనర్చుసమయంబున లోనుండి బొజ్జయ్య యట కరుదెంచి పూర్వపరిచయప్రచయోద్ఘాటనంబుసేయు వైష్ణవాగ్రణునివృత్తాంతంబు సర్వంబు నివేదించె. అంతఁ గొంతవడికి వారిరువు రేమేమియో ప్రసంగించుకొనుచు నావలకుం బోయిరి. అంత బొజ్జనాడించుకొనుచు నాబొజ్జయ్య మరలివచ్చి సచ్చరిత్రుండగురామునితో వైష్ణవుని వృత్తాంతంబు నిగూఢంబుగా నిట్లనియె. 91

సీ. గగనస్రవంతిలోఁ గాంచనశతపత్ర
మకరందమును గ్రోలుమధుకరంబు
విమలాప్సరోంగనా కమనీయ కబరికా
ప్రసవప్రతతి వ్రాలు బంభరంబు
నందనోద్యానసంతానప్రసూనసం
చయసౌరభం బానుషట్పదంబు
మానసకాసారమహితాబ్జమధుపాన
తుందిలం బైనయిందిందిరంబు
గీ. మలయుకను వేఁదుఱునఁ జేసి కలఁగి నేఁడు
ఔర! సేబాసటంచుఁ దా నట్టెచొచ్చి
తవులువడియుండె నడియాస తన్నుఁదఱుమఁ
బసికిమాలినయుమ్మెత్త ప్రసవమందు. 92

వ. అప్పలుకు లాలకించి దాని యథార్థ మానిశి మదినూహించి విశదంబుగ భృంగము వైష్ణవుండనియు నుమ్మెత్త యొకనీచ వేశ్యాంగనయనియు నాతఁ డామెకుం జిక్కెననియు రాముండు గ్రహించెనుగాని 93

కం. మఱుచటిదినముననుండియు
మఱచుటయేకాని యట్టిమాటలు మదిలోఁ
జొఱనీయఁడు గాలము స
త్పురుషులు సద్గోష్ఠియందె పుత్తురుగాదే. 94

కం. అపుడపుడు వైష్ణవుఁడు చు
ట్టపుఁజూపుగవచ్చి యచ్చటకు బొజ్జయతే
నపు డారామునితోఁ దో
రపుఁబలుకులు వలికి చెలిమి రాజిలఁజేసెన్. 95

వ. తొల్లింటియట్ల రాముండు వల్లీనికటంబున బొజ్జయ్యతోఁగూర్చుం
డియుండ నొక్కనాఁడు వైష్ణవశ్రేష్ఠుండు వచ్చి 96

కం. ఇచ్చెదరో పొమ్మని వెసఁ
బుచ్చెదరో యొండుకష్టపుందశ యొదవన్
వచ్చితి మీదర్శనమున
కిచ్చమెయిం గోర్కి లోన నీరికలెత్తన్. 97

గీ. కష్టమొదవెడునప్పుడేకాదె మిత్రు
లడ్డుపడుదురు మీవంటిదొడ్డవార
లనెను వైష్ణవుఁ డది రాముఁ డాలకించి
చేతిలోనున్నపనియైనఁ జేతుననియె. 98

ఉ. కొంటెవిరోధియొక్కరుఁడు 'కోర్టున' నాపయి 'డిక్రి' పొంది 'వా
రంటును' బెట్టినాఁడు ననుఁబ్రాజ్ఞులలో నవమానపెట్టఁ దా
వెంటనె 'కోర్టుబంట్రవుతు' వీథిమొగన్ నిలఁబెట్టినాఁడు నీ
వంటిదుదక్క వేఱొకఁడెవండును నిట్టి విపత్పయోనిధిన్. 99

కం. దాఁటింపఁ డిపుడు నేని
ప్పాటునఁ బట్టువడి 'సర్దుబాటు'ను జేయం

బాటవముసెడితి మూఁడవ
నాటికిఁ దప్పక భవద్ధనం బిడువాఁడన్. 100

చ. పసివడి గంపెఁడాస తమపై నిడుకొంచును వచ్చినాఁడ ని
ష్పని యొనఁగూర్చి పంపుడు కృపారస మొప్పఁగ నంచు వేఁడ నె
మ్మనమునఁ దొట్రుపాటు ననుమానము నొందెడురాము నత్తఱిన్
గనుఁగొని బొజ్జయాహ్వయుఁడు గాటపుఁబ్రేముడి నివ్వటిల్లఁగన్

కం. కనుసన్న సేసి రాముని
ధనమున్న నొసఁగుమని యవతలకుఁ బిలిచి తా
ననినటు లతఁ డొనరుచుఁ గా
దన నాడే పూచియంచు నచ్చుగఁ బలికెన్. 102

కం. నీదేసుమి బాధ్యతయును
రాదేమో డబ్బు తిరిగి రారాపు లవే
లా దనుకఁగ నన రాముం
డేదబ్బర లేదు ధనము నెంతయొసఁగినన్. 103

కం. తేతెమ్మని బొజ్జయ యన
నాతం డిరుశతము దెచ్చి యర్పణసేయన్
జేతంగొని యారూకలఁ
జేతోమోదంబునొందె శ్రీవైష్ణవుఁడున్. 104

ఉ. అంతట వైష్ణవప్రవరుఁ డాధనముం గొనిపోయి "కోర్టులోఁ"
బంతమెలర్పఁ గట్టి యిటపై నెవ రేమియొనర్తురంచు ని
శ్చింతతఁ గూరుచుండె వెలచేడియయింటను గ్రొత్తయప్పుమా
టింతయు స్వాంతమందుఁ జొరనీయక పేరిమిఁ బూలరంగఁడై. 105

ఉ. మూఁడుదినంబులాయె మఱి మూఁడుదినంబులుగూడఁబోయె నే
జాడయు లేకపోయె నొకసారియు రాముని జూడఁడాయె నా

మూఁడుదినంబులుఁ దుదకు మూఁడునెలల్ సరియాయె నల్లపూ
బోఁడియె స్వర్గమాయె నిట బొజ్జయరాములు దల్లడిల్లఁగన్. 106

ఆ. వె. అప్పుపుట్టుదాఁక నప్పిచ్చువారల
చుట్టుఁ దిరిగి తుదకుఁ జూపనోప
రాననంబునైన నడుగఁబోయిన బాకి
చాటువేసిమొగము దాఁటుచుండ్రు. 107

శా. 'ఏరా! బొజ్జయ! వైష్ణవోత్తముని జాడేలేదు నీవప్డు 'నా
దేరా' పూచి యటంచుఁ బల్కితివి నాఁడే నేను యోచించి యే
రారాపుల్ ఘటియిల్లనీకుమనుచుఁ బ్రశ్నింపఁగాలేదె యి
ప్డారా యేగతి డబ్బువచ్చుఁ జెపుమా యాలోచనం బిమ్యోడన్.

కం. అని యపుడప్పుడు రాముం
డనుటయు నది మొదలు శ్రద్ధయందుఁదగిలి వాఁ
డనిశంబును వైష్ణవు జా
డ నెఱిఁగి కని యతని కనియె డగ్గుత్తికతోన్ 109

చ. "పరపతి"ఁజంపుకొంటివి విపత్తున నడ్డమువచ్చి పూఁటగా
నిఱికినయట్టినాకును నిదే కొని తెచ్చితి పోటుమాట యి
క్కఱణి నొనర్తువంచు నెఱుఁగంగదరా కలనైన మిత్రమా
మఱి మరియాద నిల్పుకొనుమా!మనుమా!మనమైత్రి నెంచుమా!

గీ. ఇచ్చెనాతండు మఱి నీవు పుచ్చుకొంటి
మధ్యవర్తినై చెప్పినమాటకొఱకు
నిఱుకటమ్మునఁబడి బిట్టు నిట్లు వేఁగు
'నాకు వచ్చెనుగద మధ్య నక్కచావు' 111

వ. అని తాలిమిదూలి శ్రుతికటువుగాఁబలుకు పలుకు లాలకించి 112
వానితో వైష్ణవుండు

కం. జాగయ్యెను క్షమియింపుము
రాఁగదె రేపకడ నీవు రామునితో వే
వేగమ ధనమిచ్చెద సు
మ్మీగడువిడుమిపుడు బొజ్జయేశ్వర యనినన్. 113

చ. 'సరిసరి' రామునెత్తు వసుసంచయముల్ కొలపోసిపోసినన్
బరులగృహాన కేఁగఁడన వారవిలాసినియింటఁ జొచ్చునే
తరము గ్రహించి పల్కుము వృథా వెయిమాట లిఁకేలయింక 'రా
ముర'యది కాలుపెట్టుటకుఁబోలు గృహమ్మొకొ రాముబోంట్లకున్

కం. అని యాతని నడుగుటయును
ననుదినమును బొజ్జయ యట కపుడప్పుడు తాఁ
జనుటయు వైష్ణవతిలకుఁడు
ధన మీకుంటయు నిటువలెఁ దద్దయుఁ గడచెన్. 115

గీ. ధనముగలవానికైన నిర్ధనునకైన
నాశమును ముట్టకుండు సన్న్యాసికైన
ప్రభువునకునైన హీనసేవకునకైనఁ
దవులకుండదు డబ్బుతో నవసరంబు. 116

చ. మనమున సర్థసంగతులమంచియుఁ జెడ్డ దలంచుచుండ రా
ముసిమునుముందువచ్చి తనమోమును గుంచి విషణ్ణచిత్తుఁడై
మన మతఁ డున్నతావునకు మాపటివేళకుఁ బోవకుండినన్
ధన మిఁక రాదురా! యిది యథార్థమురా! యనెబొజ్జయాఖ్యుఁడున్
118

వ. అది విని రాముండు

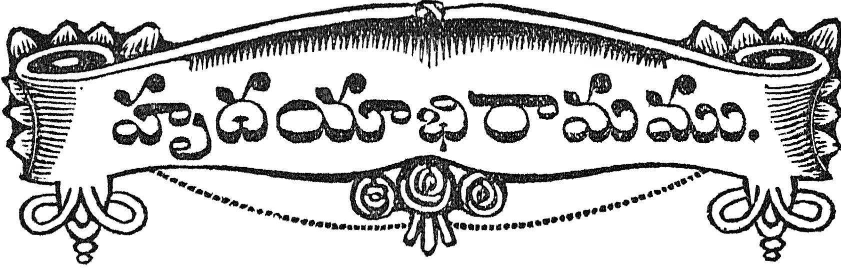
గీ. ధనము పోయినఁ బోనిమ్ము దానికంటె
ఘనతరంబైనమైత్రియుఁ జనఁగనిమ్ము

గద్య.

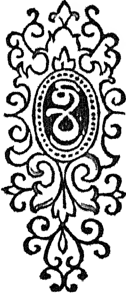
ఇది శ్రీశిష్టావంశపయఃపారావారరాకాకైరవమిత్ర శ్రీ సూర్యనారా
యణశాస్త్రిపుత్ర బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్బయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన హృదయాభిరామ
మను మహాప్రబంధమునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము

శ్రీరస్తు.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రాజత్ప్రసాద వి
హారా! మేరునగధీర! యాదఃపతిగం
భీరా! కరుణాపారా
వారా! వేంకటనృసింహభవ్యవిచారా! 1

అవధరింపు మనంతరంబు. 2

చ. కమలహితుండు ఘనప్రఘనకార్యములన్ గడముట్టఁదీర్చి చన్
బ్రమదముతోడఁదన్గవయవచ్చుచునుండెనటంచు నెంచి ప
శ్చిమహరిదంబుజాక్షి గడుఁజెన్నగురాగరసంబుఁబూనెనా
గ్రిమముగ సాంధ్యరాగములు రాజిలెఁ గోకనదచ్ఛవిచ్ఛటన్. 3

సీ. గరళకంధరకంఠగతహాలాహలజాల
గురుతరద్యుతులతో సరసమాడి
బర్హిపింఛచ్ఛటావరకిరీటోల్లస
ద్విధువపుఃకాంతితో వియ్యమంది
ఘనఘనాఘనకాండకస్తూరికానవ
చ్ఛవిపరంపరలతో నవఘళించి

కకుబంతవేదండగండస్థలోచ్చల
దలికులంబులతోడ ననఁగి పెనఁగి
గీ. రాజిలెననంగ రోదోంతరాళమందు
బంధకీబృందపరమాప్తబంధువగుచుఁ
గజ్జల కరిఘటా కలకంఠ కాల
కాంతితతిఁగ్రమ్ముకొనె నంధకార మపుడు. 4

మ. బళిరా! యియ్యెడి మంచివేళ యెవరేఁబైవారు గుర్తింపఁగా
వలనుం గాదని రాముఁడున్నయెడకున్ వైళంబ విచ్చేసెఁ బో
వలయున్ వైష్ణవు చెంత కర్థమునకై వాఁ డిప్పు డీకున్న న
వ్వల యోచింత మటంచు బొజ్జయ వచింపం బైనమై రిర్వురున్.

కం. బెదరుచు రాముఁడు ధైర్యము
గదురనిచిత్తంబుతోడఁ గడుఁ దడబడుచున్
"బదపద"మన బొజ్జయ త
త్సదనప్రాంతం బొకింత దవ్వుగ నుండన్. 6

మ. అనుమానింపఁగ నడ్గునడ్గునకు రమ్మాయంచు బొజ్జయ్య తా
ఘనబాహాబలశక్తి నీడ్వఁగను జిక్కంబట్టి ధైర్యంబు వే
చను భీతింగను వద్దు పోదమను నాశంకాత్మసింహావలో
కనమున్ జేయును రాముఁడెవ్వరయినన్ గాస్పింతు రేమోయనున్.

కం. ఇదె వచ్చితి మిదె వచ్చితి
మదియేమిర యింతభయము నందెదు తుదకున్
బద యీసందుమొగంగల
దదియేసుమి దొడ్డిగుమ్మ మనె బొజ్జయయున్. 8

కం. ఇటుగని యటుగని చీమయుఁ
జిటుకుచిటుక్కనని చిమ్మచీఁకటిలోనన్

దటుకున రాముం డపుగిడెఁ
గుటిలాలక యింటిదొడ్డిగుమ్మములోనన్. 9

కం. గండైనపుండరీకము
దండివలం బడ్డయట్లుదారచరిత్రో
ద్దండుఁడు రాముం డా వే
శ్యాండజయాన యిలుసొచ్చె సద్దుమరేయున్. 10

కం. అలవాటుకలిమి బాజ్జయ
తలఁపక భయమన్నమాట తటుకునఁ జొచ్చెన్
మెలమెల్ల రాముఁడుం జని
కళవళపడె నచట నెవనిఁ గానక యంతన్. 11

కం. ఆచూకి లేని చోరుం
డేచోటకుఁ బోవలయునొ యెఱుఁగక యాచో
నీచోఁ దోఁచక దిక్కులు
చూచెడుగతి రాముఁ డపుడు చూడఁగఁజొచ్చెన్. 12

కం. అలికిడి చెవిఁబడ వైష్ణవ
తిలకుఁడు గుడి యెడమ వెనుక దిక్కులయందున్
నలుఁగుడువడు తెలియుడుపులఁ
బలురకముల "సర్దుకొంచు" బయటికివచ్చెన్. 13

కం. ఆలోన వచ్చె నచ్చటి
కాలోలమృగాయతాక్షి యాపె మదను ని
ల్లాలో తోలకరిమెఱుపుల
జాలో యని రాముఁడపుడు సంభ్రమమందెన్. 14

ఉ. ఆమదిరాక్షి పద్మిని యొయ్యారముగాఁగని పల్కె నిట్లు మా
స్వాములు మీాధనం బిపుడె జాగొనరించిరిచాల వేఁడుగా

మీమది నెంచగావలదు మేలె ఘటిల్లిన దట్టులౌట శ్రీ
రాములవారిదర్శనము ప్రాగ్భవపుణ్యమునన్ లభించెఁగా!

కం. పెద్దలతో పని చిల్లర
పద్దైనను వసూలుపడుతోడన మీ
పద్దిండని చెప్పుదు నే
ప్రొద్దును "సుస్తీసుమం డెపుడు" స్వాములకున్. 16

గీ. వారితో మీకుఁ బనిలేదు వార లున్న
లేకయుండిన మీడబ్బు మీకె యిడుదు
రేపు రండని బొజ్జయ్య వైపు చూచి
వచ్చుటకుఁ 'బూచి' మీదని పలికె నపుడు. 17

ఉ. చెప్పెడిదేమి యింక వెలచేడియ చెప్పుట యొప్పమీఱఁగా
నప్పయి వైష్ణవప్రవరుఁ డద్ది సమర్థముచేయు టాపయిన్
విప్పఁగ బొజ్జయాహ్వయుఁడు నేర్పునఁ బల్కుట తప్పదంచుఁ దాఁ
"జప్పన" రాముఁ డింటిదెస సాగఁగడంగెడునంతలోపలన్. 18

చ. అలయక "కానిమేజుపయి" నాడుదమంచును 'బేక' గల్పి ము
క్కల వెలకాంత పంచగను గల్గియుఁజిత్తము రాముఁ డాడఁగా
నోడఁబడఁడయ్యె సిగ్గు భయ ముద్దవిడిన్ మది నగ్గలింప వా
రలు ముగు రాడి రాతఁడును బక్కను జేరి హసించుచుండఁగన్

సీ. పనిలేనివారల పాలింటిఁ బెన్నిధి
యెల్లకార్యంబుల కెదురుచుక్క
కుటిలాత్మకుల కెల్లఁ గొంగుబంగారంబు
మచ్చరంబునకు బల్ రచ్చపట్టు
వీక్షించువారికి వెలయాలి చనుదోయి
తగులుచలములకుఁ దార్పుగత్తె

తిరిపంబు నెత్తింప దివ్యోపకరణంబు
మాయదారుల "కొజ్జుమారికమ్మ"

గీ. పాడునిద్రాలతాంగికి బావగారు
గౌరవప్రపత్తులకెల్ల వేరుపురుగు
వ్యసనసందోహమున కంకురార్పణంబు
పేరు పెంపును గూల్చెడు బేస్తులాట 20

కం. సద్దణఁగినపిమ్మట నా
యిద్దరును గలిసియ వచ్చి రిండ్లకు మఱునాఁ
డద్దమరే యగుచుండఁగ
నుద్దవిడింబోవఁదలఁచియుండిరి మరలన్. 21

కం. అచ్చరలఁబోలు వెలయాం
డ్రిచ్చపుపురినుండి బ్రహ్మాయానతిఁ బ్రీతిన్
వచ్చియుఁ బద్మినియింటను
మచ్చిక బసచేసి రొక్కమాసముకిందన్. 22

వ. ఇట్లాత్రివేణీకుంజరీనామంబుల నాపువ్వుఁబోండ్లు మువ్వురునునివ్వ
టిల్లుచుఁ బద్మినీసాహచర్యంబున వైష్ణవవతంసునకును దలలోని
నాలుకలై మెలంగుచు నిరంతరచతుర్ముఖపురాణపారాయణపరా
యణలై యుల్లాసంబునఁ గాలంబు వెళ్ళఁబుచ్చుచుండిరి. పద్మినీ
సద్మంబున నంతకు మున్నే వేశ్యాస్వాయంబునకు శిరోభూష
ణంబునా నొప్పునొక్కకాంతారత్నంబు గల దాపె వృత్తాం 23
తెట్టిదనిన.

చ. అరుదగు శ్యామలాపురమునందు ధనాంగన లక్ష్మిపేరిటం
బరఁగు వినీతయోర్తు నిజనందన ఘ్రాతముఁగానిపుష్పమున్

సరవి నలూనపల్లవముఁ జయ్యన వెంటను బెట్టుకొంచుఁ దా
సరసపురంబటంచు విరజాపురి వచ్చి వసించె నిమ్ముగన్. 24

కం. నందనవనమందుంగల
సుందరకల్పద్రుమంపు సొంపొదవెడు నా
నందనసౌందర్యం బా
నందం బొనఁగూర్చె లోకనయనంబులకున్. 25

గీ. అతివ భుజములు మించును లతలసౌరు
సతికి నూఁగారు తలఁపంగ లతలబారు
లలన సంహననద్యుతి లతలఁ గేరు
నతల కుతలాదులం దట్టియతివ గలదె? 26

ఉ. సుందరమైన దేహరుచి సుందరసద్రిదకుందబృందముల్
సుందరనేత్రయుగ్మమును సుందరకంఠము సుందరాస్యముల్
సుందర మేదిమెంచిన వసుంధర నాతర ళాక్షి నందముల్
సుందరి యంచు సన్మధురసూక్తులఁ బిల్తురు సార్థకంబుగన్. 27

సీ. హరిమధ్యమును దూఱు నాకసంబును గేరు
నపురూపమైనట్టి యతివ నడుము
పద్మరాగపుసౌరు పగడాలజిగి మీఱు
నమృతంబుఁ జిలికించు నధరతలము
ఇంద్రనీలము నేలు నిందిందిరముఁ బోలు
ముద్దుగారెడు కల్కి ముంగురులును
పాఠీనముల మించుఁ బద్మంబుల హసించుఁ
జేరలఁ గొల్వనౌ చేడెకనులు
గీ. భువనజాలంబు నొక్కటఁ బూవువిల్తుఁ
డెదిరి గెల్వంగఁ బదునిడి యదిమిపట్టి

నూటి యెక్కిడి సంధించు భూరిశాత
సాయకప్రకరంబు దృక్సంచయంబు 28

కం. వెలలేని కెంపు వాతెఱ
వెలలేని పసిండిగిండ్లు వెలఁది కుచంబుల్
వెల యేమీవలయునో య
వ్వెలలేనిసువర్ణకాంతివెలయు వెలఁదికిన్. 29

సీ. అబ్జాక్షి లలితంపుటాస్య మాలోకించి
నక్షత్రపతి మోము నలుపువాఱె
వగలాఁడి పొగరుగుబ్బలఁ గాంచి దాడింబ
ఫలముల్ పటీలునఁ బగిలిపోయె
హరిమధ్య గమనంబు కరిణీమతల్లిక
గాంచి లజ్జించి నాగమ్మ యయ్యె
చంద్రాస్యగళమును శంఖంబు తిలకించి
సాగరమ్మునఁ జొచ్చి దాఁగియుండె

గీ. నౌర! తత్తనూసౌష్ఠవంబరసిచూడ
యక్షగంధర్వకిన్నరాబ్జాక్షులందు
మఱియు నేసుందరీపరంపరలఁ గాని
కంచుకాగడా వైచిన న్గాననగునె. 30

ఉ. రక్తము కండ్లఁజూతు నవురా! నను గెల్తువె యంచు బల్క్రుధా
సక్తత సుందరీరదనసంతతితోఁ గలహించి బద్ధమై
శక్తి కృశించి చిల్లివడి సారెకుఁ దా శరణంచు దానిచే
ముక్తత నొందెఁ గానియెడ ముత్యము ముక్త యదెట్టులయ్యెడున్

కం. సుందరి గతి మత్తేభము
కంధము కచపాళి చంపకము నాస వచో

బృందంబు మత్తకోకిల 32
యెం దరసిన దాసివృత్త మెన్నం దరమే.

సీ. మేషంబునందున్న మిన్కులనిధి కుచ్చ
రాహువునకు వృషభరాశి నుచ్చ
కర్కాటకమున నొక్కట బృహస్పతి కుచ్చ
బుధునకుఁ గన్యలోఁ బొసఁగు నుచ్చ
అల తులారాశియం దర్కాత్మజున కుచ్చ
శిఖికి వృశ్చికమునఁ జెలఁగు నుచ్చ
మకరలగ్నంబున మహీకుమారున కుచ్చ
దానవగురునకు మీన ముచ్చ
గీ. వృషభమున శీతరోచికి వెలయు నుచ్చ
వీరికెల్లర కొక్కొక్కవేళ యందె
సంఘటిలు నుచ్చ కాని యశ్రాంత మల్ల 33
రమణి ముఖచంద్రునకుఁ గళారాశి నుచ్చ

సీ. మిహిరపుత్రునకు మేషరాశిని నీచ
యిందుజునకు మీనమందు నీచ
అల తులారాశియం దబ్జాప్తునకు నీచ
గ్లౌ రాహువులకు వృశ్చికమున నీచ
కర్కాటకమున నంగారకునకు నీచ
శిఖికి వృషభరాశిఁ జెలఁగు నీచ
మంత్రి గీష్పతి కల్ల మకరరాశిని నీచ
కవికిఁ గన్యారాశిఁ గరము నీచ
గీ. అన్నిఁటికిని నొక్కొకదాసియందె నీచ
సుందరికి తనుమధ్యమమందు నీచ

వక్రగతినీచ మృషనీచ వసుధ యందు
నీచఁబడఁ బెక్కు లుచ్చమై నెగడుఁగాదె. 34

ఉ. దాని మనోహరాకృతియు దాని మిటారపుగబ్బిగుబ్బలున్
దాని మనోజ్ఞనేత్రరుచి దాని కపోలపునైగనిగ్యమున్
దాని శనైశ్శనైర్గతియు దాని వినీలశిరోరుహద్యుతుల్
మానవకోటిఁ బట్టుటకు మన్మథుఁ డొగ్గిన యుచ్చులౌఁగదా! 35

సీ. డంబు పెంపెసలారు బింబోష్ఠి పెందొడల్
రంభాపటుత్వసంరంభ ముడుపు
శుకవాణి నునుమేని యకలంకమగుశోభ
హేమాధికారంబు నీసడించు
రోలంబసిభవేణి వాలుఁజూపుల ఠీవి
హరిణీవిలాసంబు నపహసించు
బాలామతల్లికాఫాలసౌందర్యంబు
చంద్రరేఖాస్ఫూర్తిఁ జక్కఁబెట్టుఁ
గీ. దరుణి లలితశృంగారసుధాసమాప్తి
మంజువాణీవిలాసక్రమంబు నోడుచు
దివిలతాంగుల మించు నయ్యువిద యనిన
భువిలతాంగుల పేరెత్తఁబోలునొక్కొ. 36

సీ. పరకాంత మాతృభావమునఁ జూచుకుటుంబి
సుందరిఁ గనుఁగొన్నఁ జొక్కిపోఁడె
చిఱుగాలి తిని యుండుపరమహంసయుఁ దాని
పద మాశ్రయింపఁగఁ బాలుపడఁడె
ఇనుపగోఁచినిఁ బెట్టుమునిచంద్రుఁడును దాని
ముఖచంద్రబింబంబు ముద్దుగొనఁడె

'అసలె' రాగములేని యతివతంసుఁడు దాని
వలపువాసనలచే నలమఁబడఁడై

గీ. యంగనల నెఱుఁగనిఋశ్యశృంగుఁడైన
శృంగభంగంబు నొంది యనంగరంగ
సంగతుఁడుగాఁడె యిఁక నే మనంగవచ్చు
సుందరి యనంగ నొకమచ్చుమందుగాదె. 37

చ. తులగసరాక యొప్పెసఁగు తోరపుటందము నివ్వటిల్లఁగా
సలలితవృత్తి నచ్చుపురిచానలతోఁ దలతోఁక లేని పొ
త్తులగమితోఁ బ్రమోదగతితో రమణీయవిలాసకేళితో
మెలఁగుచునుండు నమ్మొలఁత మేలనిలోకము మెచ్చిచూడఁగన్.

వ. అట్లుండ నమ్మరునాఁడు బొజ్జయరాములు వేగిర మోగిర మార
గించి ధనార్థ మద్ధనాంగనయంగణంబునకుం జని రయ్యవసరం
బున వైష్ణవవతంసుండు త్రివేణీకుంజరీపద్మినీసుందరులచేఁ బరి
వేష్టితుండైయుండ బొజ్జయరాము లాతావుఁ జేరిరి. బొజ్జయ్య
పరమానందభరితాంతరంగుండై వారలతోడ బేస్తాడఁ బెల్లుబ
లాటపడినందుల కా వైష్ణవుండు వాని కవ్వారంబొసంగెఁ గాని
రాముండు బేస్తాట కేమాత్ర మంగీకరింపమి వాని నూరకయ
కూర్చుండనిచ్చుట యుచితంబుగాదని బేస్తాటపట్ల నెల్ల రొక్క
మాఱు మహాత్యాగం బొనరించి యడ్డాటకుఁ గడంగిరి. వెండియు
వారు వెరసి యేడ్వురగుటచే నడ్డాటకును నడ్డంకు వాటిల్లె. 39

కం. భంగం బొదవఁగ నంతట
దొంగా టాడుదమటంచుఁ దొయ్యలిగమి బల్
శృంగారరసమొలుకఁ బ
ల్కంగాఁ దక్షేలనంబు గడలుకొనంగన్. 40

ఉ. ఆటల సుందరీరమణి యందొకముక్కను దప్పవేయఁగా
బోటి యిదేటినాయమని బొజ్జయ సుందరిఁ జూచి పల్కన
బ్బోటి విలాసమొప్పఁగతి బొజ్జయతో నన నవ్వినవ్వి దాం
గాటయకాదె యిద్ది యటులాటను నాయది నాయమేకదా! 41

ఉ. బొజ్జయ చూచి యచ్చపురిపొల్తుల మోహరసాబ్ధిమగ్నుఁడై
పజ్జకుఁ జేరి వారి తనుభాగము రాచుకొనంగ దేకుచుౝ
లజ్జయు గిజ్జలేని వెలనారులతో బళిరా యతం డికే
లజ్జయు లేక కేరుచు విలాసము మీఱుచు నాడెఁ బోఁడిమిన్.

ఉ. రాముఁడు సుందరీవదనరాజు నెగాదిగఁ జూచి నైజ ని
ష్కాముఁడెయయ్యు నయ్యెడలసాంతమునం జలనంబునొందియా
రామ రొమయారముౝ బలుకుప్రౌఢియు మాటికి మాటికెంచి యే
మేమొ తలంచు వంచుఁ దల యింక నధోగతి వేఱయున్నదే. 43

వ. అంత నిశీథమగుటయు రాముఁడు చింతాక్రాంతస్వాంతుండై పోవనుద్యుక్తుం డగుచుండ సుందరిమందస్మితంబుతో నేమంతతొం దర వెడుదురుగాని లెండి' యని పలుక నాకలికి కులుకుపలుకులకు భంగపాటు వాటిల్లనొల్లమి నొక్కింత తాళినవెనుక వెండియు నాలస్యంబగు డారాముఁ డాగ్రహావలోకన సూచికాపరంపరల నాబొజ్జయపైఁ బఱపిన నాతం డది గ్రహించి తటాలున లేచి త్రివేణీకుంజరులఁ దనివార నోరచూపుల జూచుచుఁ గడు కష్టంబున దారితీసె నంత బొజ్జయరాము లవ్విటనిధానంబగు నాకటికిచీఁకటింబడి రెమరులకంటఁబడక యింటికిఁ జేరిరి కాని వేళ దాఁటుటనో పూలవిల్తుని బారిం బడుటనో కాని బొజ్జయ్య కంటికి నిదర లేదు. రాముండును 44

కం. తరుణీమణులవిలాసముఁ
బరికించుచు మఱచినాఁడఁ బరమార్థంబున్
ధర నీఁగయు నిల్లలుకుచుఁ
బోరిపోరి తన పేరు మఱచుపోలిక యయ్యెన్. 45

వ. అని విచారించి యీసారి మఱపు ఘటిల్లనీక యావైష్ణవుని ధనం బడుగవలయు. కాదు కాదు ధనముం బోయినఁ బోవుఁగాక పలుగాకిమూఁకలగు నారూపాజీవికలపాలికిం బోనొల్ల నీ బొజ్జయ్యకతంబునఁగాకున్న నేనెన్న డేనియు నట్టితావున నడుగుఁ బెట్టితినే యిఁకేమైననుసరే యచటికిఁ బోనొల్లనని యుల్లంబునఁ బెల్లుగా సంకల్పించుకొని యారేయెల్లసుఖసుషుప్తిం బొందెనంత

కం. మంకెనవిరి విచ్చినక్రియఁ
గుంకుమ ప్రోవిడినభంగిఁ గురవకకరవీ
రాంకితమగుబంతి గతిన్
బంకజబాంధవుఁడు వొడిచెఁ బ్రాక్శైలమునన్. 47

ఉ. ఎప్పుడు పొద్దుగ్రుంకు నిఁక నెప్పుడు వేశ్యలతోడఁ గూడి నే
నొప్పుగఁ జేకనాడఁగలనో యను బొజ్జయ భానుఁ డెప్పుడున్
'జప్పున'ఁ గ్రుంకువాఁ డిపుడు జాగొనరించె నదేమిపాపమో
యిప్పుడె పోదునన్న 'నసలే' యరుదేరఁడు రాముఁ డంచనున్.

కం. అహమంతయు బొజ్జయ పడు
తహతహ గని జాలినొంది తపనుం డుదధిన్
రహిఁ గ్రుంకి కూర్చె నతనికి
బహుళామోదంబు లోకబాంధవుఁ డగుటన్. 49

వ. త్రివేణీకుంజరీకంజాక్షులయందు గాఢానురాగంబు గలబొజ్జయ్య యహస్కరు నోరార దీవించి వేగిర మోఁగిర మారగించి యప్పుడే

బోనం బొనరించి లేచినరాముని గాంచి రామా! యింత
యేమరి యుందువేల? ఈలీల నూరకున్న మనడబ్బు వచ్చుట
దుర్ఘటము. ఎడపదడప పోయి యడుగకున్న మన మర్ధమం దాస
వదలుకొనవలసివచ్చు నిప్పుడేపోయి నిక్కచ్చిగా వైష్ణవు నడుగ
వలయురమ్మనిన విని రామావనీసురుండు నిస్పృహత్వంబున
మిత్రమా! ఇది కాసిపసి మాటిమాటి కా పడుపుంగొమ్మల
యింటి కేగరమ్మని హెచ్చరించెద విది నాయంబుగాదు. 50

చ. ధనమును నీవ లాగెడువిధానము చూడుము యంతెకాని నా
మన మటుపోవనీదు మటుమాయలమారులు వారనారు లా
ననసవిలాసవిభ్రమవినమ్రవచోనిచయాంశుగంబులన్
మనసిజబంధనాలయమునన్ బడద్రోయుదు రెంతవారలన్. 51

ఉ. చిందరవందరయ్యెఁగద చిత్తము సుందరి నందుఁ జూచినన్
బొంద మనస్సు లేదు మఱి పోవుట యొందుల కౌర యగ్గి ప
జ్జం దగఁ జేరుకొన్న నది "సాఫుగఁ" గాల్చక యుండునొక్కొ నీ
విందుఁ బ్రమాద మందెద విదేలర బొజ్జయ యన్న నాతఁడున్

కం. కుందనపుంబొమ్మలు వా
రిం దగఁ గూడుటకుఁగాదు రెపరెపమను నా
సుందరితోఁ బేకాడుద
మిందుఁ బ్రమోదమె ప్రమాద మేది సఖుండా! 53

వ. అని తన్నుఁ బట్టువఱుపఁ బ్రయత్నించు బొజ్జయను గోపవృత్తి
నీక్షించి వానిహృదయంబు సత్పథంబునకు మరల్ప నెంచి 54
రాముఁడు హితవాక్యంబుల నిట్లను.

కం. ఎంతటిజితేంద్రియులు నిం
కెంత శిలోచ్ఛయహృదయులు నెంతటి విద్యా

వంతులు మతిమంతులయినఁ
గాంతల మైగాలి సోఁకఁ గరఁగరె మదిలోన్. 55

ఉ. ఆకు లలంబులందినుచు నంబువు మాత్రమె క్రోలి యింద్రియా
నీకములన్ జయించినమునిప్రభులే మును పూవుఁబోండ్లకై
యాకులపాటు నొందిరన సద్విర షడ్రసవస్తుభోక్తలౌ
వ్యాకులమైనయట్టి మనసా! యిఁక లెక్క తలంప మిత్రమా 56

మ. అలినీలాలకముల్ స్మితప్రచురవక్త్రాంభోజరాజమ్ములున్
గులుకుంగుబ్బలయుబ్బుఁ దేనెపలుకుల్ గుత్తంపుమైదీవయున్
దిలకింపన్ బులకింపకుండుటకు నేదేహంబు లేమంతగా
శిలలా! లోహములా! కఠోరకులిశశ్రేణీసమాసంబులా! 57

చ. మగువలచూపుటంపరల మ్రగ్గనివాఁడు మనోహరంబులౌ
మగువలమాటల న్గరఁగి భ్రమ్మయనివాఁడు సవిభ్రమంబులౌ
మగువలచేష్టలం జెలిమిమాని చలింపనియట్టివాఁడు ము
జ్జగముల లేఁడులేఁడనుచుఁ జాటరె తొల్లిఁటి ధీమదగ్రణుల్ 58

సీ. చింతామణీపాదసేవారతుఁడు గాఁడె
లలితాత్ముఁడైన లీలాశుకుండు
పద్మావతీపాదపద్మభృంగము గాఁడె
కాళికాభక్తుఁడౌ కాళిదాసు
దేవదేవికిఁ జిక్కి తిరుగఁడే హరిహరా
యజ్వుఁడైన విప్రనారాయణుండు
బాలామణీపాశబద్ధుఁడై యుండఁడే
సుకృతాత్ముఁడగు [illegible]
గీ. ముట్ట నంటము పలుకము ముఖము చూడ
మనుచు బింకాలు చూపెడు యట్టివార

పులుఁగులై నారు వెలయాండ్రివలలలోనఁ
బోల్చిచూచిన మన మెంత బొజ్జయార్య! 59

గీ. వ్యసనములఁ జిక్కరా దెవండుఁగాని
చిక్కనేయేని మాను టింకెక్కుడగును
పుత్త్ర నొకమాఱు దుర్బుద్ధి పుట్టెనేని
పుడుకలనుగాని పోదను నుడువు వినవె. 60

వ. బొజ్జయ్య యాపలుకులాలకించి కించిల్లీలాపహాసంబొనరించి
రామా! మన మచ్చటి కూరకయ పోవుచుంటిమే. గంపాత కార్యం
బునుంగలదుగదా! లక్ష్మీపట్ల నుపేక్ష యేరికిం దగదు. ఉపేక్షిం
చువానిపక్షంబున లక్ష్మీ పరాఙ్ముఖయై యుండుఁగదా యని
ప్రోత్సహించు నాహితుని వాక్యంబు విని రాముండు 61

చ. బలితపురాచకార్యములు వాటిలినన్ బను లెన్నియుండినన్
వెలచెలి యింటి కేగునెడ వేఱె తలంతురు తాడిక్రిందఁదా
నిలఁబడి పాలుద్రావినను నిక్కముగా నది కల్లెయందు రి
య్యిలపయి వేఱుగాఁ దలఁపరేకద లోకులు కాకులౌటచేన్. 62

ఉ. లోకము జోలి యేలయని లోఁ దలపోయఁగరా దెవండునే
నీకతినప్రపంచమున నెల్లఱు కీర్త్యపకీర్తు లన్నియున్
లోకుల వాకునన్ నిలుచు లోకమె మెచ్చినఁ జేకుఱుంగదా
నాకము తజ్జనస్తుతి వినా సురలోకము సున్న యేసుమీ! 63

కం. మన యన్నమె మనము తినియు
మన బట్టయె మనము గట్టి మహి లోకులకున్
ఘనముగ వెఱవంగావలె
నను సామెతను వినలేదె యనఘచరిత్రా! 64

వ. అని హితంబువలుక బొజ్జయ్య ముఖమున విన్నదనంబుదోఁప 65

చ. అచటికిఁ బోవకున్న మన సాఁగదు పోవుదునన్నఁ బోవనీ
వెచటికి నొంటిగా జనని యీవును వచ్చెదవేని తోడు న
న్నెచటికినైనఁ బంపు నొకయింతయు నే ననుమానముండ దో
యచలమనస్క! నాకొఱకు నచ్చటకుఁ జనుదె మ్మటంచనెన్.

కం. అడుగుచు బతిమాలుచుఁ ద
న్నొడఁబఱుపఁగ రాముఁ డందు కొడఁబడుచుం బోఁ
దొడఁగెను బొజ్జయ వెంటన
చెడుగును మంచియును గూర్చు స్నేహం బెపుడున్. 67

వ. ఇరువురును బయలుదేరి వైష్ణవప్రవరుం డున్నతావునకుం జన నచ్చట నచ్చపుపురీలలనాత్రయంబును సుందరియుఁ బద్మినియుఁ బంచముఖీ పురాణపారాయణంబు సేయుచుండిరి. 68

కం. పంచాస్త్రుఁడు వంచిన శర
పంచకమో పంచజనుల పంచేంద్రియముల్
వంచించి కాల్పఁ బుట్టిన
పంచాగ్నులో తన్మనోజ్ఞపంచమకంఠుల్. 69

వ. వా రేవురు నభ్యుత్థాన మాచరించునంతలో లోనుండి వైష్ణవవతంసుం డరుదెంచి యష్టముఖీఖేలనాప్రతిష్ఠాపటిష్ఠుఁ డయ్యెం. వారు వారకాంతాముఖేందువినిర్గతవాగమృతరసంబుఁ గ్రోలుచుఁ జాలసేపు తత్ఖేలనాలోలురై మేలంబులాడుచుఁ గాలంబు పుచ్చుచుండి రంతలో నింద్రజాలంబుచేతనో యనఁ దటాలునఁ గనుసన్నలఁ జేసన్నల నెల్లవార లదృశ్యులైరి. సుందరీరాములు మాత్ర మాగడియం దుండిరి. కవాటంబు వెలుపల నసర్గళంబుగా నర్గళితంబయ్యె నంత. 70

కం. చకితుండై తత్తరమునఁ
బ్రకటమ్ముగఁ దలుపువట్టి పడలాగుచు బల్
వికృతిక్రియాపరులు వా
రకటకటా వెడలిరంచు నాతఁడు గదిలోన్. 71

చ. ఇటునటుచూచుఁ దల్పుగడె నిట్టటు లాగఁగఁ జూచుఁ జాపపైఁ
గుటిలవినీలకుంతలను గ్రూరపుఁజూడ్కులఁ జూచుఁ దోడనే
యటునిటు వెఱ్ఱిచూపులను నల్లన భూతముసోఁకినట్లుగా
నటమటమంది చూచు వెలయా లదిచూచి హసించు నింపుగన్.

గీ. భీతినొందియు ధైర్యంబుఁ బిగ్గఁబట్టి
రాముఁ డాసీనుఁడౌచుఁ బర్యంకతలిని
సుందరీనవవదనారవింద మందు
దృగ్మిళిందంబులను సంచరింపఁజేసెఁ. 73

ఉ. క్రిందను గూరుచుండి పరికించుచు రామునిచేష్టలెల్ల నా
సుందరి కొంటెమన్మథుఁడు శుద్ధమనస్కునిరీతిగుండె నా
టందగుబాణమోయనఁ జటాలున లేచి యలంకరించెఁ ద
న్మందిరమధ్యశయ్యపయిఁ దాఁకుచు నాతనివామపార్శ్వమున్.

చ. నవకపుటూర్వశిం గను ధనంజయుఁడయ్యెనొ రాముఁడయ్యెడన్
ప్రవరునిరీతి సుందరి విభాసురపార్శ్వముఁ బట్టి త్రోసెనో
యువిదనతాననాబ్జయయియూర్పులువుచ్చుచుఁబుల్కుపుల్కనన్
దవిలినచూపుఃచూపు మెయి నాటఁగ నీటుగఁ జూచి రామునిన్.

గీ. చూతు మిమ్ముల నేవేళ సుందరాంగ
వంచినతల యెత్త వదేల యించుకైన
నలువురందునఁ దలయెత్తి మెలఁగవలదె
భాగుపడఁగోరువార లెవ్వారుగాని.

చ. కవిత రచించుజాణలని క్రమబుధాఢ్యసభాంతరంబులన్
బ్రవిమలవాక్సమృద్ధి గలవారని మున్మను వింటినయ్యత
త్కవనపుఁగాంచనంబునకుఁ దావి ఘటిల్లుట మమ్మువోంట్లనున్
గవయుటఁగాదె పూర్వకవినాథులయున్నతు లీ రెఱుంగరే! 77

సీ. చింతామణీనామ చింతనమ్మునఁగాదె
లీలాశుకున కంతమేలు గలిగెఁ
పద్మావతీబాహు బద్ధుఁడౌటనుగాదె
కాళిదాసున కంతఘనత వచ్చె
శ్రీవిరాజితగణికావిలోలతఁగాదె
శ్రీనాథుకవితకుఁ జేవ యొదవె
వేశ్యాధరామృతాభిగమమ్మచేఁగాదె
ధూర్జటి మాధుర్యధుని జనించెఁ
గీ. పెద్దకవులకుఁ బెట్టినభిక్ష మేము
కవిత కాశ్రియములు మేము కవులు మాకు
నాశ్రితులుగారె విమలవిద్యాప్రవీణ!
ప్రౌఢకవితకు మాపొందె పట్టుకొమ్మ. 78

సీ. పదములం దనురక్తి పరిఢవిల్లును మీకు
పదములం దనురక్తి పరఁగు మాకు
అర్థమం దాసక్తి యతిశయిల్లును మీకు
నర్థమం దాసక్తి యడరు మాకు
సకలకళాశాస్త్ర వికసనంబును మీకు
సకలకళాశాస్త్ర సరణి మాకు
సరసుల కామోద సరణి గూర్చుట మీకు
సరసుల కామోదసరణి మాకు

గీ. సభల రంజింపఁజేయు నాసక్తి మీకు
సభల రంజింపఁజేయు నాసక్తి మాకు
అన్నిఁటను మీకు మాకును నైక్యమమరఁ
గడకు శయ్యావిభాగ మేర్పడఁగ నగునె? 79

చ. అదియునుగాక యెప్డు సఖులందరిలోపలఁ దారలందు నిం
పొదవెడుచందమామగతినొప్పెడు మిమ్ములఁ గాంచి యగ్గమై
మదనకృశానుకీలలకు మానసవీథిని మిమ్ము నిల్పి స
మ్మదమునఁ దేలియాడెదఁ బ్రమాణముసుం డని కౌఁగిలించుచున్.

గీ. సరసఁ గూర్చుండి చెక్కిలి చక్కనొక్కి
రతికిఁ దార్చంగ రాముండు ధృతినిఁ బలికెఁ
గిచకిచలు లేవు రాతికిఁ గీరవాణి!
అస్మ దింద్రియజయమున కడ్డు లేదు. 81

సీ. కలకంఠరుతమును గాన కంపెడుపల్కు
పుట్టతేనియ వాతఁబెట్టు పలుకు
పంచదారను బటాపంచచేసెడు పల్కు
వెన్నను గరఁగించి వెలయు పలుకు
పనసతొలపసందుఁ బట్టిపీల్చెడు పల్కు
చెఱకుఖండంబును జీల్చుపలుకు
అమృతప్రవాహంబు నడ్డగించెడు పల్కు
తియ్యమామిడివంక దిద్దు పలుకు

గీ. గోస్తనీఫలవ్రాతంబు గొట్టు పలుకు
వెరసి యన్నింటి నొకటిగాఁ గరుడుగట్టు
దానిఁ గనుఁగొని హసియించు దాని పలుకు
వినఁగ మరగియు మార్మోము వెట్టె నతఁడు ౮౨

కం. కానీ యిప్పటి కీస్థితి
కానీతుండయ్యెఁ బలుకె యాలింపని వాఁ
డే నేఁడో రేపో మన
కౌనన్నటుకాఁడె యంచు నతివ దలంచెన్. 83

కం. ఒండొరులను గెలిచితిమని
యొండొరులు ముదావహులయి యుండిరి సుమకో
దండుం డీబేర మకట!
దండుగయని చనియె దండు దండం గొనుచున్. 84

వ. రాముఁ డంత యథాలాపమ్మున నా తలు పిట్టె లాగిన నది యూడివచ్చెం గాని జనులయలికిడి యొకింతయు వినరాకుండె. బొజ్జయ్య జాడయుం బొడసూపకుండె నంత రాముఁ డాసుందరి కడ వీడుకో ల్వడసి తొందరగా నాచీఁకటిం బడి యిలుసేరె. నాఁటిరేయి యచ్చట జరిగినకృత్యంబులకు బొజ్జయ్యను దూషణాలాపమ్ముల న్యక్కారంబొనర్చియు మఱునాఁటి సాయంకాలంబగుసరికి రాముండు గర్ణపుటపేయంబులగు నబ్బోటిమాటలు వీనులార వినుటకును నప్పాటలాధరప్రౌఢిఁ బలికించు గీతప్రబంధ రసంబు గ్రోలుటకును నయ్యమృతవాఙ్మయాంగనామణితోఁ గేవలము ముచ్చటలాడుటకును బోవనెంచి బొజ్జయ్యను దన్ననుసరింప రమ్మన నాతండును గౌతూహలాంతరంగుండై రామునిచే నడిగించుకొని యెట్టకేలకు నాతనివెంట నంటుచుండె. అంతం గొంతకాలంబునకు నచ్చపుపురీతన్వంగులు కార్యాంతరాసక్తి నిజపురంబున కరిగిరి. బొజ్జయామాహ్వయుని సాహాయ్యసంపత్తి లేకయే రాముండు సుందరీమందిరంబున కర్థంబు పేరినెపంబునఁ బోవుచు వచ్చుచుండె. అంతఁ గొంతవడికి సత్యవాఙ్నిరతుండగు

వైష్ణవావతంసుఁడు రామున కీయవలసిన దిచ్చివేసి ఋణవిము
క్తుఁడయ్యెఁ గాని రాముఁడుమాత్రము సుందరీమందిరయాత్రా
యాతయాతనావిముక్తుఁడు కాలేదు. 85

చ. జిలిబిలిపల్కులున్ వలపుఁజిల్కెడుపల్కులు మందహాసముల్
దొలఁకెడుపల్కులున్ జిలుకతొయ్యలిముద్దులమూటగట్టుమా
టల నుడికించుపల్కులు హుటాహుటిఁ దేటగనాడుపల్కులున్
జెలువుగఁ బల్కుపల్కులను జేరి వినంజను రాముఁ డెంతయున్

వ. వలపుఁజిలికియుఁ బలికియుఁ గలయందలంపని రాముని గని
యొకనాఁడు 'రామా! పూసినఁ గేవల మసిధారావ్రతంబే
పూసవలెఁ గాని గోలపై యీలీల మిశ్రమవ్రతం బేల యిఁకఁ
జాలింపు'మని యబ్బాల వలుక విని రాముఁడు మందహాస
సుందరవదనారవిందుఁడై. 87

చ. పిలిచినఁ బల్కకుండి ముఖబింబముఁ జూపినఁ జూడకుండి కౌఁ
గిలి యిడఁ ద్రోసి సల్పునది కేవల మయ్యసిధారయానె తాఁ
బిలిచినఁ జక్కఁబల్కి ముఖబింబముఁజూపిన ముద్దుఁబెట్టి కౌఁ
గిలియిడఁ బట్టి నిల్పునదె కేవల మయ్యసిధారయాననెన్. 88

కం. నెల లీరీతి గతించెను
వెలఁదియు రాముఁడు మిన్నుల విమలప్రేమన్
వెలసిర కాని యతని మతి
వెలసతిరతి కొఱఁగదయ్యె వీసంబైనన్. 89

చ. అతఁడు జితేంద్రియుండో మఱియాతని కేమివ్రతంబు గల్గెనో
యతనికి నామెకుం గలియునట్టిసుయోగము లేదొ వాసికిన్
రతికి మనంబు లేమి వగ రాఁజగ నప్పుడు సుందరాంగి త
ద్రతిపతిభిల్లభల్లచయదారితయై యనె సిగ్గు తెంపునన్. 90

కం. మగతనము లేదె నీవొక
మగవాఁడవె రంభవంటిమగువలమగు మే
మొగిఁ గౌఁగిలియఁ దోసెదు
మగరూపముఁదాల్చినట్టి మగువవు గావే! 91

వ. ఘనమనీషాయుతుండగు రాముఁ డదివిని సుందరీ! నీవెంతమంద
బుద్ధిగలదానవు. 92

చ. మగువలు చెంత లేనితఱి మానవులందఱు బుద్ధిమంతులే
యగుదురుగాదె చేడియల హావము లంచితభావబృందముల్
వగలును జూచిమాది వశవర్తులఁగాక చరించుచున్న నేఁ
మగువనో? మానవాగ్రణినో? మానిని! లోకము లేదె? తీర్పఁగన్

వ. అని పలికినయప్పలుకులకు సుందరి మారుమాటాడ కూరకుండె.
రాముఁ డెప్పటియట్ల నిశీథంబునఁ బోవుచు సుందరీవాగమృత
రసాస్వాదనపరాయణుండై యొక్కింతయుఁ గలయఁదలంపు లేక
విచ్చలవిడిగా సంచరించుచుండ వానిపొందున కాసుందరి
యమందప్రయత్నపరంపర లొనర్చి రాముఁడు రవ్వంతయుఁ
జలింపకుండుటఁగాంచి మించినపరాజయంబున దుఃఖించి విసిగి
వేసరి నిస్పృహత్వంబునొంది కుంది నాఁడి వత్తిలయ్యె. 94

కం. ఈరీతిఁ బెక్కుదినములు
వారాంగనతోడిచెలిమి వర్ధిల 'సిస్సి
కారంబున' 'ఛీ! పోరా'
రారాకుమనుచుఁ బలికెఁ బరాదు సుతిళ్లన్. 95

వ. సుందరి మదనానలదందహ్యమానమానసయై యట్లు తృణీకరింప
మానధనుండగు రాముఁడు జాసినాకరణంబున జాగ్రత్తయత్తె

చిత్తుండై యది మొదలసలే యాసుందరీమందిరంబునకుఁ 96
బోవఁడయ్యె.

—॥ ఆశ్వాసాంతము ॥—

చ. సరసిజపత్రనేత్ర! ఘనసారపటీరసుగంధిగాత్ర! ధీ
వరనుతిపాత్ర! దీనజనపాలనసూత్ర! పవిత్రవర్తన
స్ఫురితచరిత్ర! సర్వబుధముఖ్యమహోవనచైత్ర! యున్నమ
త్పరవణవీతిహోత్ర! నరపాలక! నారయరాట్సుపుత్రకా! 97

కం. దీనజనతా రసాలో
ద్యానతలవసంత! పరివిమలాంతఃకరణా!
మానితగుణమణిరోహణ!
గానకళాకరిమధురీణ! క్ష్మాతలరమణా! 98

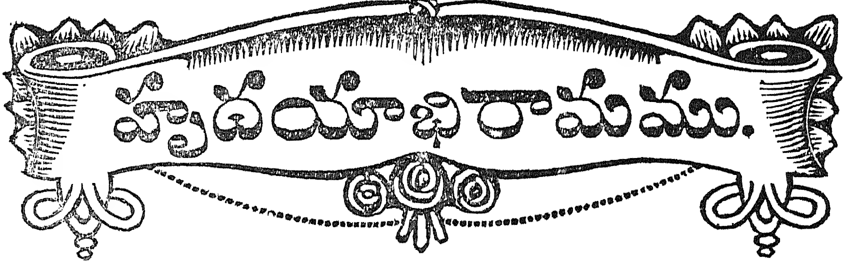
తరల:- సరసపోషణ! సత్యభాషణ! సజ్జనాన్వయభూషణా!
పరవిదారణ! బంధుకారణ! పండితైకగవేషణా!
దురితశోషణ! సూరితోషణ! దుష్టమండలదూషణా!
వరవిచక్షణ! భాసురేక్షణ! భవ్యబృందసమీక్షణా! 99

గద్య.

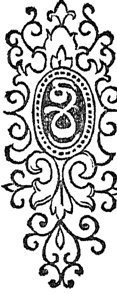
ఇది శ్రీశిష్టావంశపయఃపారావారరాకాకైరవమిత్ర శ్రీ సూర్యనారా
యణశాస్త్రిపుత్ర బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్బయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన హృదయాభిరామ
మను మహాప్రబంధమునందుఁ
ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీరస్తు.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరమణీయ రమాపద
సారస నిహితాంతరంగ! సద్గుణసంగా!
ధీరోత్తుంగా! రంగ
త్సూరిస్తుతసత్ప్రసంగ! స్ఫురితాపాంగా! 1

వ. అవధరింపు మనంతరంబు 2

సీ. మకరధ్వజుం డనుమండలేశ్వరునకుఁ
బట్టిన శ్వేతాతపత్రమనఁగఁ
బూర్వదిక్కాంత మోమున బొట్టుదిద్దుకొం
టకుఁ జేతఁబట్టిన ముకురమనఁగ
రమణీయసురవర్త్మ కమలాకరంబందు
మొలిచి విచ్చిన సితాంభోజమనఁగ
ఆకాశకలశాబ్ధి నమరులు మథియించి
ప్రోవొనర్చిన వెన్నముద్దయనఁగఁ

గీ. ప్రాగ్దిశను బలారాతి గారాపుఁబట్టి
యాకటను బోరువెట్ట దధ్యన్న మపుడు

కలిపి ముందఁబెట్టిన వెండికంచమనఁగఁ
గుముదబాంధవబింబంబు గొమరుమీఱె. 3

గీ. పువ్వుఁబోఁడులు పకపక నవ్వినట్లు
పుచ్చపూవులప్రోవులు విచ్చినట్లు
వెండి వడఁబోసి వెల్లగా వేసినట్లు
సాంద్రచంద్రిక లలమె దిక్చయములందు 4

మ. కొమరైయొప్పు సువర్ణపీఠముపయిన్ గూర్చుండి గండస్థ హ
స్త మెసంగన్ గడుదీనుఁడై పొడమి కందర్పుండు శీతాంశు వై
పు మరల్పన్ నిజదృక్సమూహముల నాపూర్ణేందుఁ డీక్షించుచున్
దమ రాజైన యనంగుముంగిలికి నుద్యద్భీతి నేతేరఁగన్ 5

చ. ఇదియెదో కొంపమున్గెనని యెంతయు లో ననుమాన మూని ష
ట్పదములుఁ గోయిలల్ కుముదబాంధవుఁ డేగినదారిఁ బట్టె న
య్యదనున ఱివ్వమంచు మలయాశుగుఁడున్ జనుదెంచెఁ గీరముల్
పదపడి వచ్చి నిల్చె స్మరపార్థివుమ్రోలఁ గడున్ వినమ్రతన్. 6

ఉ. వీరినిఁ జూచి మన్మథుఁడు బిక్కమొగంబును వైచుకొంచు వి
స్ఫారమహత్వతత్త్వపరిభాసితులార! మరుత్సుధాంశులా
రా! రమణీయులార! విలు రంజిల సర్వజగత్సమూహమున్
దారుణలీలమై గెలుచు నాకు వెతల్ ఘటియిల్లె నియ్యెడన్. 7

ఉ. పుట్టినదాదిగా విజయభూషణమే కయిసేసినాఁడ నే
నిట్టివిచిత్రమానవుని నెక్కడఁ జూడఁగలేదు వింటిరే
పట్టణరాజమౌవిరజ భాసిలు రామసమాఖ్యుఁడైన బల్
దిట్టరి నేయఁబోయి యటఁ దీరనిభంగము నొందితిం గటా! 8

చ. అన విని రూక్షరోషసముదంచితుఁడై యుడుకాంతుఁ డద్దిరా!
కని వినియుండ మున్నెపుడు గాఢజయాప్రతిమానదక్షుఁడౌ

ననవిలుకాని బారిఁబడి నారి నరుఁడునుగాని దాఁటిపో
యినవిషయం బపూర్వమిది యెంతటివాఁ డెటులయ్యె నంచనన్. 9

గీ. రాముని జయింపకున్న నా ప్రాభవంబు
గడియలోనూడఁదీయఁడె కమలభవుఁడు
సాయపడి నా ప్రభుత చిరస్థాయిచేయఁ
డీయుపకృతి మఱువ ననె నిక్షుశరుఁడు. 10

ఉ. ఏలికలైనమీకుఁ దగునే యిటు దీనతఁ బల్కఁ జేయకే
యాలము కాకిచేతఁ 'గబు'రంపినఁ జాలదె వచ్చి వ్రాలి మీ
చే లలితాజ్ఞలం బడసి చేయమె చేతులుగట్టుకొంచు ను
ద్వేలపుకార్యభారముల వేయిఁటినైన క్షణంబులోపలన్. 11

గీ. భ్రమర కీరవనప్రియ ప్రకర మిదియె
నీ బలఁగమెల్ల నే తెంచి నిలిచె మమ్ము
పనిగొనుమటంచు నుడురాజు పలుకుటయును
విని ప్రఫుల్లాననాబ్జుఁడై యనె మరుఁడు. 12

సీ. సుందరీవదనంబుఁ జొచ్చి నీవయియుండి
కాంతుల నీనుమా కలువఱేఁడ!
సుందరి నిట్టూర్పునందు నావేశించి
మసలుచుండుమ నీవు మలయపవన!
సుందరి కచబంధమందుఁ బ్రవేశించి
వరలుచుండుడు మధువ్రతములార!
సుందరి గళసీమయందు నిల్కడ నిల్చి
పసమీఱఁ బలుకుమా పరభృతంబ!

గీ. కలికిపలుకుల వెలయుఁ డోచిలుకలార!
మీరు మీమీపనులయందు మివుల శ్రద్ధ

గలిగి యప్రమత్తులరౌచు మెలఁగుచున్నఁ
బిదప నాపాట్లు నేఁబడియెద వినుఁడు. 13

గీ. కలతెఱంగెల్లఁ జెప్పెడు కలిమి గలిగి
వెలయుదైవజ్ఞవేషంబు వేసికొనుచు
పండొలిచినట్లు గతమెల్లఁ బలికి యవల
గండములు వ్రాసి శాంతులు గలయఁ దెలిపి. 14

చ. వెలయుసతీవియోగమని భీతినిఁగొల్పి పరాంగనన్ వెసన్
గలిసినవానిభార్య పెనుగండము దప్పునటంచుఁ దొల్లిటన్
గల దొకసంప్రదాయమని గట్టిగ రాముఁడు నమ్మఁబల్కి రో
వెలఁది మఱుంగు మాటుగొని వ్రేతు నిశాతసుమాస్త్రసంతతిన్

గీ. అనుచుగుట్టుమట్టుల హిమాంశునకుఁ జెప్పి
పదడనుచుఁ దక్కువారల బనిచి యవల
నాత్మకార్యజయాభిలాషాత్ముఁడగుచు
నించువిలుదాలు పిట్టై యదృశ్యుఁడయ్యె. 16

సీ. సంధ్యాద్యనుష్ఠాన సమయ శక్రన్యస్త
మాణిక్యమయ హరివాణమనఁగఁ
బ్రాగ్లలనామణీఫాల భాగాంతరో
దీర్ణేద్ధకాశ్మీరతిలకమనఁగ
ఆకాశపట్టణద్వారదేశోన్నత
గోపురాంచితహేమకుంభమనఁగ
సముచిసూదనసతీనాసాభరణశిఖా
భ్రాజితోత్తమపద్మరాగమనఁగ

గీ. రత్నగర్భావఘూటి శీర్షంబునందు
గ్రుచ్చి కైసేయు మాంజిష్ఠరుచి వెలుఁగు

కురవకేజ్జలబంధూకగుచ్ఛమనఁగ
నరుణబింబంబు దోఁచెఁ బూర్వాద్రితటిని. 17

చ. ఎవ రరుదెంచి యేమి వచియించిరొ కాని హృదిన్ జనించెఁ బె
న్నెవు లటు కత్తివ్రేటునకు నెత్తురుబొట్టును గానరాదు రా
మవసుమతీసురేంద్రుముఖమండలమందు నెహో పిశాచముల్
దవిలినపోల్కిఁ గన్పడు చతండు చరించెడు వెఱ్ఱిపోలికన్ 18

చ. సతియనుఁ బ్రాణరక్షణముసంగతి యేమను నన్యకాంతతో
రతియను 'ఛీ' యదేమిపని ప్రాణముపోయిన మేలెయంచనున్
గతియిక నేమిరా యను వికావికలయ్యె మనం బటం చికే
గతినయినన్ నిజేశ్వరినిఁ గాచెడుభారము పూను టొప్పనున్. 19

గీ. తొల్లి మాతాత ననుజేర్చి తొడలపైని
మంచిమంచిసంగతుల బోధించునప్పు
డెఱుక పిడికెడుధనమంచుఁ గఱపె నీతి
యదియ యిపు డక్కఱకువచ్చునట్లు తోఁచు. 20

చ. కలదుగదా వెలాంగన యొకర్తుక యిప్పరి మైత్రి దానితోఁ
గలిగెను మొన్నమొన్న మఱికాదదియన్యలతాంగి చేరి య
క్కలికినిఁ గోరఁబోవునెడఁ గాదన దోఁ బురుషుండె కోరుచో
నెలతలు బింకముల్ నెఱపనేర్తురటండ్రు రసజ్ఞశేఖరుల్. 21

చ. కనఁబడనీక నాకుఁగలకార్యమునందలిభూరికాంక్ష నే
మునుపటిరీతిఁ బోయి తగుపోలిక ధీరత సంచరించి యా
వెనుక నిజేప్సితంబు సది వెల్లడిసేసిన బెట్టుచూపి యే
యనువునఁగార్యమౌనొ యటులంతయు శీఘ్రము చక్కఁబెట్టుదన్.

చ. అనిమనమందునెంచి 'వెస' నంచు వచించెఁ బ్రసంగమందు నా
ఘనుఁడగుజోసి యెప్పటికిఁ గంజహితుం డపరాబ్ధిఁ గ్రుంకు నా

మన మిపు డేపనింజొఱదు మాట తడంబడు నౌర! యుండునే
మనసుమనస్సులోనఁ బ్రియమానినికౌ వెతమాట విన్నచోన్

వ. అని తలపోసి సాయంకాలంబగుసరికి బోనం బొనరించి యాసుం దరీమందిరంబునకు మున్నటిచందంబునం జనిన వానిం గాంచి యాసుందరి పరమానందభరితాంతరంగయై వానియెడంగల వల పుప్పొంగ నాసమయంబు దాఁటఁబెట్టక యేమేమియోపలికి వాని మనంబు కరఁగింపఁ దలపోయుచుండ రాముఁ డాసుందరీ సౌందర్యంబుఁ గనులపండువుగాఁగాంచి యిట్లు తలపోయఁజొచ్చె.

గీ. కలికి ముఖమున నొక వింతకాంతి యొదవెఁ
జెలువ కచముల నొక వింతచెలువ మమరెఁ
బడఁతి గళమందు నొక వింతపలుకు లురలెఁ
గమలనేత్రకు నొక వింతకళయు వచ్చె. 25

వ. అంత నాసుందరి వల పాపఁజాలక పూలవిల్తునికోలలం బడి పూర్వనిరాకరణంబున నంతయెడఁబాటు వాటిల్లెనని చింతించి వాని సందర్శనంబున నమందానందతుందిలచిత్తయై 26

కం. రాకేందు రాకకై నీ
రాకరమటు రాకరాక యరుదెంచిన నీ
రాకకు నా మానస నీ
రాకర ముప్పొంగిపోయెరా! కవిచంద్రా! 27

గీ. ఇంతమాత్రపుమాటకే యింతపంత
గించి మోమైనఁ జూప వొక్కించుకైనఁ
గరుణ నాపయిఁ బఱుపుట బరువె ప్రియుఁడ
మేము తప్పొనర్చినను క్షమింపవలదె. 28

చ. కరఁగిమనంబు నన్ను బిగికౌఁగిటఁ జేరుచుకొందువంచు నే
బిరుసుఁదనంపుమాటలను బేరిమిఁ బల్కితి నంతెకాని యా
సరసిజనాభుతోడు నెఱజవ్వనమంతయు మీఁదుగట్టి నీ
కరణమునిచ్చుచుంటి నెపుడాత్మఁ దలఁప మఱొండుపూరుషున్.

ఉ. కూడిన నిన్నె కూడవలెఁ గూడక నన్నుఁ దిరస్కరింతువో
వీడెదఁ బ్రాణముల్ హరిని వేఁడెద నేఁడెద రామచంద్రునే
ప్రోఁడిమి భర్తఁ జేయుమని ముందుభవంబునఁగూడ భోగపుం
జేడెల మాటతీరు లనఁజెల్లదు నమ్ముము విప్రపుంగవా ! 30

వ. అని దీనంబుగా వేఁడు సుందరిమాటలకుఁ గించిత్ప్రసన్నముఖుండై
రాముండు 31

చ. కలియుటకేమి కాని వెలకామినులందు జనించినావు మీ
పలుకులునుం దలంపులును వర్తన లెవ్వియునమ్మరాదు మీ
కుల మొనరించుదోషమది కోటియొసంగినఁ బోదుకాదె యం
చలఁతిగఁ బల్క రామునిపదాబ్జములంబడి యాపె యిట్లనున్.

చ. తలఁచెద మిమ్మె దైవముగఁ దల్లిగఁ దండ్రిగ నెల్లవారిగన్
దలఁపను వేఱుమానిసిని నాహృదయంబున నెన్నఁడేని నా
వలన ఘటిల్లునేని యొకపాపము తత్క్షణమందె మీరు న
న్విడువుఁ డటంచు దీనముగ వేఁడఁ గవుంగిటఁ జేర్చె నాసతిన్.

గీ. ఆలసించిన నేమౌనో యనుచు నతఁడు
నాలసించిన నేమౌనో యనుచు నామె
యటమటము నొందుచుండగ నాలసింప
మనసిజుఁడుగూడ నేమౌనో యనుచు వెఱచి. 34

మ. అలుకన్ సుందరిచాటు మాటుగొని ప్రత్యాలీఢపాదంబుతో
లలి మోపెట్టిన మేటికార్ముకముతో లక్ష్యావలోకంబుతోఁ

బాలుపారం గసితీర నేసె శరముల్ పుంఖానుపుంఖంబుగా
నలరుందూపులజోదు రాముపయిఁ 'జిత్తై' లేవలేకుండఁగన్. 35

చ. సడలినకౌఁగిలింతలును సన్నకుసన్న గళస్వనంబులున్
వెడవెడకన్నుమూఁతలు వివేకవిచారము లేని చేతలున్
బొడవగునూర్పుమొత్తములుఁ బొందికదుంగడు నింపొసంగు న
ప్పడఁతుక తొంటికూటమి యపారసుఖాంబుధి ముంచె నాతనిన్.

గీ. పక్కనూర్పులతోడఁ జుంబనముతోడ
మోవినొక్కులతోడ సమ్ముదముతోడఁ
గసరుకొనుటలతోడ బల్కొసరుతోడ
ప్రథమసంగమసౌఖ్యంబు పరిఢవిల్లె. 37

చ. వనితను శయ్యఁ జేర్చి పతి ప్రార్థనసేయ రవంతయైన మో
మునుగననీక గుబ్బలను ముట్టఁగనీక రమింపనీక య
ద్దును గలిగించి పిమ్మటఁ గడుంగడు మోదపయోధి ముంచెఁ దాఁ
బనివడి నారికేళఫలపాకము లోఁగద! కన్యకారతుల్. 38

ఉ. తారలబృందముల్ గతులు దప్పుచు నల్లలనాడఁ జొచ్చె వి
స్తారము వ్యోమమున్ వణఁకె సారెకుఁ గ్రిక్కదలెన్ మహీధ్రముల్
వారక యావరించుకొనె ధ్వాంతసమూహము చంద్రబింబమున్
సారసపత్రనేత్రి పురుషాయితకేళి కుపక్రమింపఁగన్. 39

గీ. ఒకరికొక్కరు తీసిపోకుండ నపుడు
కాయములు రెండు నొక్కటిగాఁగ మెలఁగి
ఔందొరుల వీడి త్రుటికాల ముందునెడలఁ
బ్రాణములు వోవు ననుభీతి వరలిరంత. 40

చ. తరుణి ముఖేందుబింబరుచి తగ్గ మనోహరకేశపాశముల్
వదరుచి వాసినట్లు కనుపట్టె నెలుంగు నలుంగుడున్ బదెన్

స్ఫురితవచోవిలాస ముడివోవఁగ నూర్పులు గాడ్పులయ్యె న
వ్విరివిలుకానిపూన్కి నెఱవేఱఁగఁ దద్బల మేగెనోయనన్. 41

చ. చెదరినకుంతలోత్కరముఁ జెక్కు చెమర్చిన మోముఁదమ్మియున్
బ్రిదిలిననీవిబంధమును బిట్టును జిక్కులఁబడ్డ హారముల్
బెదరినవాలుఁజూపులును బీఁటలువాఱిన యోష్ఠబింబ మి
ట్లదవద నొందినట్టి నలినాక్షిఁ గనుంగొని తోడినెచ్చెలుల్. 42

ఉ. వ్రీలినదేల కంచుకము వీడియువీడని వేణినుండియున్
రాలినవేల సూనములు ప్రాఁబడె నేటికి చీర రక్తిమన్
గ్రాలఁగనేల కన్గవ కరంగినదేటికిఁ జుక్క యంచు న
బ్బాలను మేలమాడి రల భామయు సిగ్గున నోసరిల్లఁగన్. 43

వ. కాలక్రమంబున రామునందుఁ గడుంగడు వ్యత్యాసంబులు వొడగట్టె 44

కం. ఇల్లొల్లఁ డొక్కనిముసం
బిల్లాలినిఁ దొంటిప్రేమ నీక్షింపఁడు న
య్యిల్లాలు చేదుముద్దయు
వెల్లాటవెలంది క్రొత్తబెల్లంబయ్యెన్. 45

గీ. ప్రొద్దుపొడుపులేదు ప్రొద్దుగ్రుంకుటలేదు
గడనకత్తెయింటఁ గాలమెల్లఁ
గ్రొత్తబిచ్చగాఁడు ప్రొద్దెఱుంగనిరీతిఁ
గడపఁజొచ్చె రాముఁ డెడయకుండ. 46

సీ. పగడాలజిగిమించు పదయుగంబులదానిఁ
దొడరి రంభలఁ గేరు తొడలదానిఁ
గలదులేదననొప్పు కౌను గల్గినదాని
ఘనమైనజఘనంబు గల్గుదానిఁ

బల్లవంబులగిల్లు పాణిద్వయముదానిఁ
దావివీడెపుకావిమోవిదాని
నవసంఖ్యఁ బురుడించు శ్రీవణయుగ్మముదానిఁ
బసమించు నెలవంక నొసటిదాని
గీ. మించు మించును హసియించుమేని దాని
దాని నడసౌరు నడకించి తనరుదానిఁ
బడియునాఱేండ్లపరువంపు వయసుదాని
సుందరినిఁ గూడి రాముండు సొక్కిపోయె. 47

సీ. కనుచీఁకటులు వ్రాలఁ గడపదాఁటనివాఁడు
కాలరాత్రులఁ దిరుగాఁడఁజొచ్చె
వనితాపరిసంగంబులన మండిపడువాఁడు
గణిక హాస్యములతోఁ గడపఁజొచ్చె
నొకపూఁట తటిదాఁట నుండనేరనివాఁడు
తిండితిప్పలులేక తిరుగఁజొచ్చె
కులకాంతమెంగిలి కులికి పొక్కెడువాఁడు
వెలకాంత నోట నోర్వెట్టఁజొచ్చె
గీ. హాస్యమందైన బొంకు లేనట్టివాఁడు
జంకుగొంకును లేకయే బొంకఁజొచ్చె
మహితసుగుణాఢ్యుఁ డెంతలో మారిపోయె
నెటుల మారఁగలాఁడొ తా నింకమీఁద 48

చ. ఇటునటు చూచిచూచి పెరలెవ్వరు నవ్వల లేకయుండ న
చ్చట నడయాడి వెన్బఱచి సాగి దుడుంగున దూఱువాఁడు లం
పటమతియౌచు ఘాటిమెయి వాటముగాఁ జనఁజొచ్చె వేశ్యవా
కిటి కలరామచంద్రుఁడు తెగించినవానికి భీతిగల్గునే 49

సీ. శివలింగమర్చింపఁ జేరఁబోవక వేశ్య
కుచలింగముల పూజకు న్గడంగు
శర్వాభిషేకంబు సమ్మతింపక వేశ్య
కనకాభిషేకంబుఁ గర మొనర్చు
చందనంబీయక సర్వజ్ఞునకు వేశ్య
మెయిపూఁత స్వయముగా మేళవించు
నీరాజనము మాని నిఖిలేశునకు వేశ్య
రహిఁ బుట్టురతుల కారతుల నిచ్చు
గీ. తలను దేవతాకుసుమంబుఁ దాల్ప మాని
నిజకరనిపీడ్యమానవామ నెలఁత తలను
నసి చెడంగన్న పుష్పవాసనలఁ జొక్కు
రాముఁ డవిరత సుందరీ కాముఁడగుచు. 50

చ. దిన మొకయేఁడుగాఁ గడపుఁ డెరక రాముఁడు రాకయున్న వ
చ్చినఁ గని యాపె కౌఁగిటను జేరిచి యెక్కడి కేగినావు ని
న్నను ననుఁ బాసిపోవఁగ మనం బెటులొప్పిన దగ్నిసాక్షిగాఁ
గొని వరియించుభార్య విటకుంజర వీడవాయుంచు నవ్వెడున్ 51

చ. కిటకిటలాడ నెన్నడుము గిండులనేలు నురోజయుగ్మ ము
త్కటపటుకంచుకంపు నెఱిదట్టముచే నిఱుకొంది యెంతయుఁ
బిటపిటలాడఁ జూడుకులపిండు మెఱుంగులు పర్వఁ గ్రావాల ది
క్తటముల నవ్వువెన్నెలలు గాయఁగ సుందరి చేరు నాతనిన్ 52

చ. తటుకున బాహువల్లరులఁ దా గళసీమఁ బెనంగవైచుచుఁ
బటువయి విజ్జఫీఁగు చనుబంతు లురస్థలి నాటఁ జేసి మో
మటు పెడనున్నఁ ద్రిప్పుచు నిజాననలక్ష్యసమన్వితంబుగాఁ
జిటుకునఁ జెక్కుగీటి వెలచేఁడియ వాతెఱ గ్రోల నాతఁడున్ 53

ఉ. అక్కున నక్కుఁజేర్చి యధరామృతధారల నానియాని నుం
జెక్కుల నొక్కి ముద్దుగొని చిన్నికుచంబులు బిగ్గఁబట్టి యా
చక్కెరవింటిజోదుపని సందడి దందడి సిగ్గుపట్టులన్
జక్కిలిగింతలన్ బరవశత్వము నొందఁగఁజేయు సుందరిన్ 54

చ. వరుఁడు గుచంబుఁబట్ట సతి వామకరంబునఁ ద్రోయు నాతఁడుం
జఱచుఱచూడ్కులన్ బఱప సుందరి మ్రొక్కు ఘటించుఁ గ్రోల వా
తెఱ నతఁ డామెయున్ బదులుతీరుచు వారి విరాళిమేడ కీ
స్ఫురితవిలాసవిభ్రమసమూహము లారనియస్థిభారముల్. 55

ఉ. 'ముద్దులమూటగట్టి నునుమోవి వెలింగెడు లక్కబుఱ్ఱలా
గద్దిర! చూచుకొమ్మనుచు నద్దముఁ జేతికొసంగుఁ జూచుచో
ముద్దునుబెట్టుఁ దమ్మరసమున్ నునుచెక్కుల నంటునట్టు లా
ముద్దియ ముద్దుచేష్ట లతిమోహరసప్రసరంబులౌఁగదా! 56

సీ. స్నానంబు పచరించు సమయాన నెలమిమై
వేఁడినీళ్ళను దెచ్చిపెట్టు నొకట
స్నానంబు నగునంతఁ జాకిమడత విప్పి
చక్కగాఁ దడిమొత్తి చిక్కుదీర్చుఁ
బుట్టంబు రాముండు గట్టునంతట బహు
విధఫలాహారముల్ వేడ్క నునుచు
నల ఫలాహారంబులైనతోడన హంస
తూలికాతల్పంబుఁ గ్రాలఁజేయుఁ

గీ. దల్పమును జేరునంతలోఁ దాళవృంత
ముఁ గొనివచ్చి విసరి పదములఁ దొడపయి
నుంచుకొని యొత్తుచును బచరించు సేవ
పడఁతి భక్తియు రక్తియుఁ బరిఢవిల్ల. 57

చ. జలకములాడుచో నొడలు చక్కఁగఁ దోమెడుకూర్మిపేర్మికిన్
అలకలు దీర్చి దిద్ది ముదమారఁగ బొట్టును బెట్టురీవికిన్
బలుమరుఁ జేయుసేవలకుఁ బ్రాయఁపుటింతికిఁ జిత్తనుమ్మెఁబో
చిలుకలకొల్కి సేవలకుఁ జిక్కకయుందురె యెంతవారలున్. 58

ఉ. కోరినచీరఁ గట్టుకొనుఁ గోరినరైకను వీకఁ దాల్చుఁదాఁ
గోరినయప్పుడెల్ల మరుకోరికలన్ గడముట్టఁదీర్చు నే
కోరినకోర్కెయైన సమకూర్చును మారువచింప కాతఁడున్
గోరఁగ హద్దులేదు సమకూర్పఁగఁ బద్దునులేదు దానికిన్. 59

చ. అతనికి దిద్ది స్వీయచికురావళి నావలఁ జక్కఁ దీర్చి బొ
ట్టతనికిఁ బెట్టి యెక్కుడగునందముమీఱఁగ బొట్టుదాల్చి యిం
కతనియొయ్యారపున్సొగసు నాత్మమనోజ్ఞత నెంచియెంచి యా
సతి "యెవరందమెక్కు"వను సస్మిత సుందర లోచనంబులన్.60

ఉ. రాముఁడు వచ్చువేళకు విరాజితకుందసుమాళి వేణికా
సీమ ఘుమంఘుమార్భటులు చిమ్మ నలంకృతిచేసి కాంచనో
ద్దామవిభూషణావళులు దాలిచి తల్పము సంతరించి స్వ
ర్భామ కుబేరపుత్రికునిరాకకుఁబోలెఁ బ్రతీక్షఁజేసెడున్ 61

సీ. నిలువుపాపట సౌరు నివ్వటిల్లఁగ దువ్వఁ
బాగరుట్టిపడు చుక్కబొట్టుఁ బెట్టు
గళసీమ వెలిగాఁగఁ గంచుకంబు ధరించు
జిలుఁగువన్నియ సన్నవలువ గట్టుఁ
విరజాజిపువ్వుదండ నెఱివేణి నమరించు
మేలిసొమ్ములను నెమ్మేనఁ దాల్చు
జలువపన్నీటిమేల్కలపంబు మెయిఁ బూయుఁ
బయిపూఁత నత్తరుఁ బదిలపఱచు

గీ. పోఁక లాకులుఁ గుంకుమపూవుబరణి
యేలకులడబ్బి చలువమిర్యాలపెట్టె
చుట్టు సేవింపఁ జిలుకలుచుట్టి పసిఁడి
పళ్లెరమునందుఁ దక్కుసంభార మునుచు. 62

సీ. హరిదంతములఁ గాయు నచ్చవెన్నెల నేలు
చిఱునవ్వు ముఖసీమ మురువుసూప
మొలకచీఁకటిమూఁక నలుదిక్కులకుఁ జల్లు
నెఱిక్రొన్నెఱులకాంతి నీటుగులుక
నీరెండ గాయు బంగారుకుండలఁ గేరు
వక్షోజములకాంతి పరిఢవిల్లఁ
బల్లవమ్ములకాంతిఁ గొల్లగొట్టఁగఁ జాలు
పదయుగమ్ములశోభ ప్రిదులుకొనఁగ
గీ. మేలుమేలిమి చందాన మేను మెఱయ
నీటుగా దిద్దుకొనుచుండి పైఁటచెఱఁగు
నడుగునడుగున నొయ్యార మతిశయింప
వచ్చి నిలుచుండు నాబాల వాని మ్రోల. 63

చ. కరములఁ గంకణక్వణము ఘల్ఘలుఘల్ఘలుఘల్లురంచనఁ
జరణములందు నందియలు ఝుల్ఝులఝాలఝులంఝుళీఝుళ
స్వరముల నీన వేణిఁ బ్రసవంబులు ఘుంఘుముఘుమ్మనంగ సుం
దరియరుదెంచురాము తనుదాఁపముఝుల్ఝులుఝల్లనుంచనన్.

వ. అట్టు లన్యోన్యప్రేమకల్లోలినీకల్లోలమాలికాడోలికాజాలంబుల
నూయలలూఁగుచుఁ బరదేశావలోకనకౌతూహలాయత్తచిత్తులై
కొండొక ముహూర్తంబున బయలుదేరి యరిగి తిరిగి తనుతర
కాలంబునకుఁ దిరిగివచ్చి రంతం గొంతవడికి రాముఁడు వేశ్యా

లోలుఁడయ్యెనని కొందఱును కాదుకాదు వైష్ణవుతోడి మైత్రి
కతంబున నాతఁ డా తావున కేగుచుండు నని కొందఱును
రాముఁడే వేశ్యాలోలుండైన నింక లోకంబున సామాన్య
మానవులసంగతిఁ దడవం బనిలేదనువారు కొందఱును వాని
నెత్తిమీఁద నెగిలిపోయినవారే కాలవంచితులై స్త్రీలోలురై
రింక వాని లెక్కయేమి కాలము విచిత్రము దుస్తరమునుగదా
యనువారు కొందఱును గాదనువారుకొందఱును వెఱ్ఱిమాట 65

సీ. లికుచపదంబులోని కుచోక్తిఁ దలఁచి యా
పదము పల్కఁగ భయంపడెడువారు
'శ్రీకుచోపరి' దీసి 'శ్రీభుజోపరి' చేసి
'యమ్మయ్య బ్రతికితి' మనెడువారు
వాటంపుఁజను లన్నమాట వచ్చినచోటఁ
బువుగుర్తులను బెట్టి పోవలువారు
వక్షోజమనుచోట వక్షోజమను నర్థ
మునె చెప్పి తప్పించుకొనెడివారు

గీ. "పడఁతి రతి"పదములు వినంబడినతోడ
హరిహరీయని చెవి మూసి యడలువారు
తమము లందందుఁ బర్వఁజేసె తడవుగాఁగఁ
బడఁతికూటమి కల్లాడువారుగారె. 66

వ. అని మఱికొందరును పలువురు పలుపలువిధములఁ జెప్పుకొన
సాగిరి. తద్వర్తనంబునకు వానిమిత్రసత్తముండొకఁడు డెందంబునఁ
గొందలమంది యా సుందరిపొందున కెడ గలిగింపఁ బ్రయత్న
పరంపర లొనర్చి విఫలమనోరథుండై రామునకుఁ బ్రత్యక్షం
బుగా నీతి గఱపనెంచి యొకానొకనాఁ డాతనిం జేరంజీరి 67

ఉ. చిన్నిప్రాయమునందె బల్వన్నెకెక్కి
రామ! సుగుణమణిగణాభిరామ! విమల
రమ్యకవితాభిరామ! యోరా! యనంగ
యశముగాంచితి వది యెల్ల వ్యర్థమయ్యె. 68

గీ. అర్హుఁడ వెల్లవారికి సముచితబోధ మొనర్ప నిప్పుడో
గర్హితమయ్యె నీ చరిత కానవు కిందుమీఁదుఁగూడ నీ
కర్హమె యిట్టిచొప్పు విమలాన్వయసంభవ తుచ్ఛవేశ్యకై
నిర్హరణంబొనర్చితివి నిర్మలకీర్తి నికేమిచెప్పుదున్ 69

గీ. ఎల్లవారికి శకునంబులెల్లఁ బలికి
బల్లి తాఁ బోయి కుడితిలోఁ బడినభంగి
నెల్లవారికి సద్బోధలెల్లఁ గఱపి
యగునె బోరగిల్లఁగ స్వకార్యంబులందు. 70

ఉ. సారపుభూములుండియును శాస్త్రములన్నియుఁ దల్లకిందుగా
నేరిచియుండియున్ నిధులనేతగ నుండియు సర్వధారుణీ
భారవిరాజితంబయిన పాలన ముండియుఁ జిల్లిగవ్వకున్
మారగనేర్చునే గుణము మంచిదిగానిమనుష్యుఁడొందునన్. 71

చ. ఒకసఖితోడితృప్తి గనకుండిన నిష్టమువచ్చినంతమం
ది కులలతాంగనామణుల ధీరతఁ బెండిలియాడరాదె నా
టకములునర్మవాక్యములుటక్కులునున్నయగారముల్ భ్రమల్
కొకిబికిభావముల్ గలుగు క్రూరల వేశ్యలఁ గూడనేటికిన్. 72

శా. మాన్యక్షేత్రములమ్మఁజేయుగృహమోమాకందపుందోఁటలో
యన్యాక్రాంతమొనర్పఁజేయు నగ లేకాపోశనంబెత్తుఁ గ
ట్టా!న్యాయాధ్వవిదూరుఁ జేయు నలవేశ్యాసంగమం బీ వసా
మాన్యప్రజ్ఞదలిర్ప దాని విడుమా!మామాట మన్నింపుమా! 73

చ. ధనసతు లర్థకాంక్షు మదిఁదాల్చి వికావికనవ్వుచుండ్రు రో
దన మొనరింతురొక్కపుడు తారు బోజుంగుల నమ్ముఁజేసి వా
రినిఁ గలనైన నమ్మ రరరే! కులశీలముగల్గువారి క
న్యవనితలు వల్లకాటిసుమపంక్తుల వైఖరిఁ ద్యాజ్యలేకదా! 74

వ. వెండియుధనోన్నతిఁ గన్నవార లేకదా సర్వగౌరవసంపన్నిలయులు

గీ. ప్రాణము వివేకమును లేక పరఁగు వట్టి
భేరి 'ధనధన'మ్మని గోలపెట్టుచుండఁ
బ్రాణము వివేకమును గల్గి ప్రబలు నరుఁడు
ధనము నిర్లక్ష్యమునుజేయఁదగునె సఖుఁడ! 76

వ. రామా! ప్రాజ్ఞుండవైననీకు మేము సెప్పవలయునే! అన్నియు లోకంబునఁ జూచుచున్నవాఁడ వింతకు నాసుందరి నీకు శాశ్వతంబె యని యింకను హితోపదేశంబుచేయు నా హితుని వాక్యమత్కృతులఁ బరిహాసితునిఁ జేసి 'తెలియనివానికిం జెప్పినట్లు చెప్పెద వేనంతయెఱుఁగనివాఁడనే? దాని గుణంబు లీ వెఱుంగనివాఁడవగుట నట్లనియెద వని వానిహితంబు నొక్కొకటి ప్రతిహతంబు సేయనెంచి. 77

చ. తలఁపదు లాఁతిమానిసిని దైవమునందు ద్విజౌఘమందునున్
మెలఁగును భక్తితో మనసు మెత్తన వర్తన గీర్తనీయమున్
బలుక దసత్యవాక్యములు పల్కఁగనేటికి మేరయున్నె యఁ
వ్వెలచెలి సద్గుణమ్ములకు వేశ్యలలో నది తప్పఁబుట్టెరా! 78

గీ॥ వేలకునువేలు సఖియ లేవేళ దాఁచ
నిచ్చినఁ దుదిఁ బువ్వులఁ బెట్టియిచ్చు 'నెంత
మంచిదిర' యంచు జనము మన్నించుదాని
సుందరినిఁబోలు వేశ్య లింకెందుఁ గలరు 79

గీ॥ పొడవునుంగాదు పదపడి పొట్టిగాదు
లావునుంగాదు మరియుఁ బీలయునుగాదు
సాటివెల్లాటకత్తెల సవతులేక
కొమ్మలం దొప్పు నది పైఁడిబొమ్మయగుచు. 80

కం॥ జడపొడవును నడబెడఁగును
దడఁబడునెన్నడుముసొగసు దరహాసంబుఁ
సుడిపొక్కిలి నుడితీపియుఁ
బొడసూపును వేల్పుపూవుఁబోఁడులయందున్. 81

గీ. పడఁతి కీల్జడ భుజఁగుల భయముపెట్టుఁ
గురులు నెఱిమించుమోహవాగురుల పట్టు
ఇంచురసమును విస మసిపించు మోవి
మెఱపుఁదీవను హసియించు మేనితీవి. 82

వ. అని వచించుచుండ నాపితాగ్రగణ్యుండు 'వెట్టిరామా! నీమాట
కడ్డువచ్చెద. 83

సీ. ముస్తాబుమెఱుఁగున ముదిలంజయునుగూడఁ
బినవాసిపిందెయై పెంపుఁగాంచు
విడియమ్ముమాటునఁబడి తుట్టపెదవియు
నరుణాధరము మాడ్కి నతిశయిల్లు
సవరాలజతగూడి సరిలేని చిఱునెఱుల్
కటిదాఁటుజడయూచు నటనసేయు
జాలిపూఁతలమాటు కోఁతిమోమునుగూడఁ
బున్నమచందురుఁడై వన్నెగులుకు
గీ॥ తళుకుతళుకను కాంతిమాత్రంబుచేతఁ
బసిమిబంగారుముద్దంచు భ్రాంతిపడరు

సంతమెఱుఁగు సానిమెఱుఁ గత్యంతకృత్రి
మాకృతులనుట వినవె విద్యాప్రవీణ. 84

వ. అని పలికిన రాముండు వాని పలుకు లాలకించి పక్కున నవ్వి 85

గీ. వంపుటొంపును లేని నావర్తనంబు
సందు నలుసంత నలుపిప్పు డావహిల్లె
నెప్పు డేకాలమున కేమొ యెవరి కెఱుక
గడచిబ్రతికితిమని గంతులిడఁగరాదు. 86

వ. ఓయీ వెండియు దాని రూపరేఖావిలాసంబులంగూర్చి విన్నవాఁ
డవేకాని కన్నవాఁడవుకావు. అదియట్లుండ నాసుందరి గొనముల
ప్రోవనిన నతిశయోక్తి కాఁజాలదుగదా. 87

గీ. దేవతాబృందమందు భూదేవులందు
భయము భక్తి గలుగు నొకవ్యక్తిఁజేసి
వైశ్య యనఁబోయి ముదిబ్రహ్మ వేశ్యయనియెఁ
గాకయుండినఁ దద్గుణానీకమున్నె. 88

వ. అదియట్లుండనిమ్ము. 89

కం. పూవులుముడిచినదే సతి
యావుల మఱలించువాఁడె యర్జునుఁడు సఖా!
భావింపఁగ వేశ్యాంగన
సావాసము గలుగువాఁడె సత్కవిజగతిన్. 90

కం. ఆనాటికిఁ బెనుప్రాపగు
నానాఁడే విడుచునంచు ననియెద వౌఁగా
నేనైన మోసముసేయను
పోనీరా కట్టెవంక ప్రోయ్యే తీర్చున్. 91

కం. చెలువుండిన గుణముండదు
చెలువుండదు గుణమె యున్నఁ జెలువుగొనంబుల్
వెలయునుగద సుందరియెడఁ
గుల మొక్కటె లోటుగాని కోవిదచంద్రా! 92

ఉ. చెల్లరె! జ్ఞప్తివచ్చె వెలచేడియ లొక్కకాలంబువారలే
తల్లిని బ్రాహ్మణుండొకఁడు దగ్గరఁ దీసెనటంచుఁ జెప్పగాఁ
దొల్లి వినంగనయ్యె వెలతొయ్యలి యేకులజుం వరించునో
యల్లడి యా కులంబునదె యంచల పెద్దలుతీర్పు చెప్ప రే! 93
94
వ. అదియుంగాక

గీ. అమృతము హాలాహలంబునం దణఁగియున్న
నీచమనుజునికడ విద్య నెగడుచున్న
హీనకులమున స్త్రీరత్న మెసఁగుచున్నఁ
దప్పక గ్రహింపుమనెడు శాస్త్రంబు వినవె 95
96
వ. వెండియు

చ. కులసతిపొందులో నొనరఁగూడవుసు మ్మఖిలేప్సితంబు ల
న్యలలనపొందు కొంతసుఖమన్న ఋణానుభవం బసహ్యమౌఁ
గులటలపొం దనన్య రతికోవిద సర్వసుఖప్రదాత్రియౌ
వెలసతిపొందెపొందు పదివేలును లక్షయుఁ గోటి సేయఁగన్.

వ. వేయేల? దైవయోగంబునుంగూడఁగలదు. మిత్రమా! అదియొక్క
తెయేకాదు. ఇంకొక్కతెయునుంగూడఁ గలదు. అందెవ్వతెను
98
వీడుమందువు.

ఉ. ఒక్కతె కట్టుకొన్నది మఱొక్కతె నే వలవంగఁ వచ్చె నిం
కొక్కతె తాఁ దనంత వలపు ...ను సద్గుణరాశిఁజూచి యా

చక్కనిచుక్కలందుఁ గడసారిది నారతనాలమూట బల్
క్రక్కసమాను ముంజెవులకన్నను వెన్కటికొమ్ము లారయన్ 99

గీ. 'అసలె' నోరువాయి యెఱుఁగ దాదిసాధ్వి
వలచి వలపించి తక్కినవార లిర్వు
రుత్తమార్థంబు సమకూర్చుకున్న మివులఁ
గష్ట మిడుదురు గయ్యాళిగంప లౌర! 100

వ. అని వచియించు రాముని వ్యంగ్యవచనామృతనిచయంబున కబ్బురమంది 'రామా! ఇంకొక్క తెకూడఁగలదని చమత్కరించితివి. నీభావంబు నే గ్రహించితి. వేళ్లొండులతాంగి ముఖంబుఁ జూతునని చెప్పి నీ వెంత నన్ను నమ్మింపఁ జూచినను నే నమ్మువాఁడఁనుగాను. ఇంతధీమంతుండ విట్లు గణికాలంపటుండ వైనందుల కెంతయు వంతంగూరుదు నింతకును నిన్ననవలసినపని యేమున్నది. సహజకవితాసామ్రాజ్య చక్రవర్తులకున్న ప్రారబ్ధమే యిది యని భావింతు నని పలికి బోధించి విఫలమనోరథుండై యాహితుండూరకుండె. 101

చ. తొలఁగు సమస్తసంపదలుఁ దూలుఁ జిరార్జితకీర్తి యంచు నీ
తులు గఱపంగఁజూచెదు హితుం గని మాట తొలంగనీక తా
బలితపుయుక్తులం గొలిపి పల్కఁగనీయఁ డతండు బాపురే!
తెలిసినయట్టిమూర్ఖునకుఁ దెల్ప వశంబె విధాతకేనియున్. 102

వ. ఇట్లుండ నిక్కడ సుందరితల్లి యనుసుగుణగణాభిరాముని రాముని స్నేహంబున కమందానందంబునొందియు సుందరి రాముఁ డిచ్చిన దానితోఁ దృప్తినొందుచు ధనార్జనంబుచేయకుండుటఁ గాంచి కూఁతునకుఁ బ్రబోధంబు సేయనెంచి సుందరిని దరికిం జేరకించి దాగ్రహావలోకనంబులఁ బ్రసరింపఁజేయుచు. 103

గీ. రాముఁ డగపడుటే చాలు మోమునీకు
'వీరభద్రపళ్ళెరమంత' వెలయుఁగాదె
పెత్తనంబెల్ల నాతని నెత్తిఁబెట్టి
గొప్ప గొఱిగించుకొందువే కుఱ్ఱముండ! 104

కం. కులవృత్తినిఁ దలపోయవు
తలపోయవు ధనముమాట దారిద్ర్యముతోఁ
దులఁదూఁగుచున్నవారము
తొలఁగునె యిది మారుత్రోవ త్రొక్కకయున్నన్. 105

చ. కడుపుఫలింపకుంటఁ బరఁగన్ గుడిచేతిని మీఁదుగట్టి నే
నెడమకరంపుభోజనమునే పదియేండ్లొనరించి యెవ్వరే
నడుగ భుజించుకాలమున నాదిన మోదన మంటకుండ నె
క్కుడు కడగండ్లపాలగుచుఁ గూఁతుర! నిన్గని పెంచితింగదే! 106

వ. మనకులస్త్రీలను జూచిన నెంతముద్దగుచున్నది. 107

ఉ. కుందనమందుఁ దేలుఁగద కుంజరి మొన్నటి దాత్రివేణి మే
ల్మందిర మొందుగట్టె నిళ మాన్యము లెన్ని గడించిపోనె వీ
రందఱు నిన్నుఁబోలుదురె యందమునం దల రాముఁగూడి నీ
వెందునుబొందకుండ నిటు లెద్దడిఁజెందెద వెంతపాపమే! 108

గీ. వినవుగా యెంత చెప్పిన వెఱ్ఱిపిల్ల
యింతచిన్నతనమునందె యిట్టిగుణము
పట్టువడె నేని సంసార మెట్టులీఁది
కడచి గట్టెక్కఁగలవో యిక్కాలమందు. 109

చ. పొలములమీఁది 'సిస్తు'నకుఁబోయి 'వసూ'లొనరించి వేయిరూ
కలుగలసంచి నీ కొసఁగెఁగాదొకో భద్రమటంచుఁ బైసయున్

దలఁపవు తీయఁగాఁ 'జెలివితక్కువపెద్దమ!' చేతి కందిన
ప్పడ యెగఁగొట్టఁగావలదె ముందరిమూ పది లేదెసుందరీ! 110

గీ. నూక లగపడుటేచా లనూనగతినిఁ
జీమ గ్రిక్కునఁ గలుగునఁ జేర్చుకరణి
రూక లగపడుటేచాలు రోవెలంది
పెట్టె నెట్టన జాగ్రత్త పెట్టవలదె. 111

గీ. కాని గడియింపవలెనన్నఁ గానిగడ్డి
గఱవవలెఁగాదె యోచేతగానిమొగమ!
వయసు మళ్లినతఱి నొంటిపైసయైనఁ
నార్జనముఁజేయ నీతరమౌనె చెపుము! 112

గీ. ఎందఱెందరో నృపచంద్రు లేగుదేర
నెగ్గొనర్తువు కనవు కన్నెత్తియైన
దసరుఁ దానొచు వచ్చి పాదముల సిరియ
పడిన వలదని తన్ను సిర్భాగ్య కలదె. 113

వ. మగఁడు మగఁడనియేడ్చెదవు మనకొక మగఁడన్నమాటయేమి?
అదియుంగాక. 114

గీ. తాలిగట్టినమగలనే తఱిమికొట్టు
సతుల నెందఱెందఱి దొరసానులందుఁ
గడకు సంసారు లందున కనమె యిట్లు
నీనుదుటన ప్రొద్దువొడిచెనే కుమారి! 115

వ. పోనీ యెన్నటికైన నా రాముని కనుగ్రహము గల్గి మనయిల్లు
బంగారుసేయు ననుకొందమన్న వాని యీవిమాటఁ జెప్పనక్కఱ
యేలేదుకదా! 116

ఆ.వె. ఏన్గు పడినయప్పు డెనుపోతు పడినప్పు
డింతయైనఁ బాపు టెఱుఁగఁడౌర!
దోమ పడినయపుడు తోడఁ బాపె నన్నట్లు
వెలయుఁగాదె వాని వితరణంబు. 117

వ. అని యింకను నేమేమియో బోధించు తల్లిని నోరెత్తవలదని
వారించియు నుల్లకుట్టుమాట లాడియు. 118

ఉ. రాముఁ డుదారమానసుఁడు రాజితధర్మపథప్రవర్తి న
న్నోముచుఁ జూచుచుండడె నిజోత్పలనేత్రవిధాన సూనృతో
ద్దాముఁడు సద్గుణాకరుఁడు తల్లిరో! వానిని వీడుమందు వే
మోమిడిచేతు నట్టు లిహాముం బర ముందునె యిట్టిజాతికిన్. 119

గీ. గవ్వవిలువ లేని నను దగ్గరకుఁ దీసి
రాముఁ డెక్కించెఁగాదె గౌరవపదంబు
పూల రువ్వినవారిని రాల రువ్వ
నెవ్వరే విన్నవారలు నవ్విపోరె! 120

చ. విలువయు లేని సున్న కటువెన్కగ నంకె లిఖింప నెంతయో
విలువ ఘటిల్లుచందమున విల్వ రవంతయు లేని నాకు న
య్యలఘుగుణాఢ్యుఁ డండ యయినంతనె యింతయునంతనంగరా
ని లలితగౌరవం బొదవె నేను కృతఘ్నతఁ జూపనేర్తునే 121

గీ. ఇల నిశాప్రభృతుల మేలుకలిమిఁ గాంచి
మనకు లేదంచు నేడ్వ సమ్మతమె తల్లి!
తనకు లేదన్నఁ బోవు నేత్ర మ్మొకండు
నొరులసంపద కేడ్చిన నూడు రెండు. 122

గీ. అతఁడు చేపట్ట రెపరెపలాడుచుంటి
మిట్టిదుర్బుద్ధి తల్లిరో పుట్టనేల

చెట్టు చెడుకాలమునకును బుట్టుఁ గుక్క-
మూతిపిందె లనెడున్యాయమునను నీకు. 123

గీ. ఎంత యార్జించినను వేశ్యకాంత చచ్చు
నరికి గవ్వ నిల్వదనెడు సౌమ్య మదిర!
యెంత యెదిగిన బలిసిన నెంతయేని
తోఁడరిగొఱ్ఱకుబెత్తెఁడే తోఁకగాదె! 124

చ. చటులమధువ్రతప్రకరఝంకృతి మంత్రము సూర్యచంద్రులే
పటుతరసాక్షు లించువిలు పట్టినవాఁడు పురోహితుండుగాఁ
దటుకునఁ బట్టె నాకర ముదారచరిత్రుఁడు రాముఁడాతఁడుర్
విటుఁడునుగాఁడు నేను మఱి వీఱిడియుంపుడుఁగత్తెఁ గానిఁకన్.

గీ. అద్వితీయపువలపు దా నలముకొనఁగ
నను ద్వితీయగా గ్రహియించినాఁ డతండు
నాథుఁడెయటంచు నతని నే నమ్మి యెల్ల
కాలమును మనోవాక్కాయకర్మములను. 126

కం. పదిగ్రద్దలఁ దిను రాబం
దు దుదకుఁ బెనుగాలిపెట్టుతోఁ బొలియుగతిన్
బదిమంది దిబ్బచేసినఁ
దుద కది సరిగాదె యొక్కదోఁపిడితోడన్. 127

గీ. న్యాయవృత్తి నార్జించు ధనంబె వృద్ధి
నెసఁగి నిలఁబడి చక్కఁగా నిముడుఁ గాని
చెడదె యన్యాయవృత్తి నార్జించు ధనము
గడ్డి తిన్నను నిండునే కడుపు తల్లి! 128

వ. వెండియుఁ గాలపరిస్థితులనైన గమనింపనైతివికదా! 129

ఉ. మానరె మేళతాళములు మానరె మీ కులవృత్తి మీస్థితిన్
మానసమందు నెంచిన నమూంతముగా హృది వ్రిక్కలౌనటం
చా నరవేషధారుఁడు మహాత్ముఁడు నిచ్చ లుపన్యసింప న
మ్మా నయదూరలై నిరయమార్గముఁ జూపెద వెంతవెఱ్ఱివే 130

ఉ. మానము నమ్ముకొంచు నభిమానముఁ బూర్తిగఁ జంపుకొంచునీ
మానవుఁడంచు నేమమనుమాటయ లేక యశాశ్వతార్థమం
దూని దురాశ దుష్కృతసముత్కరముం బొనరించి మానముల్
జేనెఁడుపొట్టకై నుఱుముసేయుటకంటెను జావు మేలగున్. 131

ఉ. ఇచ్చిన నీయకున్న నిఁక నెంతగ నీవును గోసిపెట్టినన్
బుచ్చెదఁ గాల మా సుగుణమూర్తినె కూడి చరించుచుండి యా
సచ్చరితుండె నన్విడువఁజాలిన దైవముతోడుసుమ్ము నేఁ
జచ్చెదఁగాని వేఱొకని సంగతికిన్ మన సొగ్గనేర్తునే? 132

వ. అని నానాప్రకారంబులఁ బూర్వకాలపుఁదల్లికి బోధించి యించు కేనియు వంపుటొంపు లేనివర్తనంబున నాసుందరి ప్రవర్తించుచుండె. విరజాపురంబునకు లీలాపురంబు పంచాశత్క్రోశంబుల దూరంబునం గలదు. అందు సుందరికి నీలవేణి రాజ్యవల్లి యను నిరువురు సోదరీమణులు గలరు. వారు కులవృత్తియం దందె వేసిన చేయినా సంచరించుచుండిరి. తీరికవేళల సుందరీరాములానంద తుందిలహృదయారవిందులై లీలాపురక్రీడాలోలురై పోయి సుందరి సోదరీమణుల మందిరమ్ములఁ కేగి మగిడి వచ్చుచుండెడి వారు. తత్సోదరీమణుల ప్రవర్తనంబునకు భిన్నంబుగానున్న సుందరీవర్తనంబునుగాంచి రాముఁ డానందాశ్చర్యానుమానంబులు ముప్పిరి గొన మెలంగుచుండి యప్పుడప్పుడు సందిగ్ధమానసుండు నసందిగ్ధమానసుండునగుచు నిట్లు తలపోయుచుండు. 133

చ. పొడమఱె యొక్కవంశమున ముప్వురు నక్కట యొక్కతల్లికే
పొడమరె బుద్ధు లొక్కమెయిఁ బొల్చునుగాదొకొ భేదమేదియోఁ
బొడమిన ముల్లువాసియగుఁ బూర్గవిభేదము గల్గుటెట్లు లె
య్యెడలను "కుమ్మరావమున నిత్తడిముంతల నెత్తవచ్చునే" 134

గీ. మలయుదురు చెడ్డకులమందు మంచివారు
చెలఁగుదురు మంచికులమందుఁ జెడ్డవారు
కర్దమమ్మునఁ బుట్టదే కమలచయము
పాలవెల్లినిఁ బుట్టదే హాలహలము. 135

వ. అప్పటప్పటఁ గోడెగాం డ్రావీథిం బోవుట రాముండు గాంచి
యనుమానపరుండై యుండువాఁడు. 136

సీ. ఎదురైన నెవరైన సుదతికోసమె యంచు
నెంచి ప్రక్కకు జాటి పొంచిచూచు
నుత్సవంబును లోచనోత్సవంబుగఁ దొంగి
చూచినఁ దప్పుగాఁ జూచు నెదను
ఆవీథిపనిమీఁద నన్యు లేగినఁ గాంచి
సందర్భ మేమంచు సంశయించు
ద్వార మోరఁగ మూయఁబడి యున్నచో లోన
నుండి రెవ్వరో యంచు మండిపడును

గీ. సంశయంపడుఁ గాంత ముస్తాబైయైన
హాళి ముస్తాబు కాకున్న నాగ్రహించుఁ
దాను తననీడనుం ద్రొక్కి దద్దరిల్లు
బాధలకుసంస్థ! యనుమానపరు నవస్థ! 137

గీ. సకలజననయనానంద సస్యలక్ష్మి
చలికి నవయవంబుల నెల్ల ముడుచుకొనుచుఁ

బండుకొనెననఁ జేలఁ గుప్పలు వడంగఁ
బుండువంటి హేమంతంబు వొడమెనంత. 138

శా. నిద్రాముద్రితమై యెసంగె జలజానీకంబు పెన్మంచుచే
నదిశ్రేణులు గప్పఁగాఁబడి హిమాహార్యంబులై యొప్పె ఘ
స్రద్రాఘిష్ఠత హ్రస్వమయ్యెఁ దుహినాంచద్వాతసంజాతకం
పోద్రేకంబున నబ్జజాండ ముహుహూహాహూహూకృతిన్ జేస్పడెన్.

సీ. ఎలనాఁగ నెమ్మోముఁ దిలకించుటే కాని
తిలకింపఁబోవ రక్కలువ తేని
నెలఁత నవ్వులఁజొక్కి నిద్రించుటే కాని
నిద్రింపఁబోరు వెన్నెలలయందు
ధవళాక్షి యధరామృతం బానుటే కాని
యానఁబోవరు తటాకామృతంబు
అతివ కుచాద్రుల నంటియుండుటే కాని
యంటనొల్లరు హిమాహార్యములను
గీ. కొమ్మ నిట్టూర్పుగాలి తాఁకుటయె కాని
తాఁకనీయరు తాళవృంతముల గాలి
భూరిభోగప్రియత నొప్పుపూరుషులు ని
తాంతదుర్దాంతమైన హేమంతమందు. 140

వ. అట్టి హేమంతంబున సుందరీ గాఢాశ్లేషపరంపరాబద్ధుండై చలి
దయ్యంబును శంకరగిరి మన్యంబులఁబట్టించు రామునకు 141

గీ. గొప్పరాచకార్యంబు 'హైకోర్టు'నందుఁ
బరఁగె రమ్మంచు నొక 'తంతి' వచ్చిచేరె
సుందరీదత్తసౌఖ్యంబుఁ జూడఁజూడఁ
గొసరు దైవంబునకును కన్నుగుట్టెననఁగ. 142

కం. నిలువుననీరై పోయిరి
జలజాతేక్షణయు రామచంద్రుండును దాఁ
దలపోయనొకటి దైవము
తలపోయు మఱొండు ననుట తథ్యంబయ్యెన్. 143

ఉ. దీనవిలోకనావళులఁ దేఱి కనుంగొని రామచంద్రునిన్
నేనును వత్తు నొంటరిగ నిల్వఁగనేరను ప్రాణనాయకా!
నా నుడి గారవింపుమని నాతి కనుంగవ నీరునించెఁబో
ప్రాణసమానుఁడైన ప్రియుఁ బాయుట కష్టముగాదె బోంట్లకున్.

చ. జొటజొటబాష్పబిందువులు జొబ్బిల మౌక్తికబృందముల్ వలెన్
బటమున నొత్తి కన్నుగవ వారమునాటికి వత్తునంచు న
క్కుటిలవినీలకుంతలను గోవిదచంద్రుఁడు కుస్తరించుచున్
దటుకున ముద్దుఁబెట్టుకొని తా నిలు జాగ్రతయంచునున్ జనెన్

వ. వెళ్లినమఱునాఁడే కార్యసంసిద్ధికా నతఁడు వెంటనే యింటి
ముఖంబై. 146

కం. 'ఢిల్లీయక్స్ప్రెసు'పై ను
ద్యల్లీలాభూరిలాలసామలహృదయో
త్ఫుల్లాంభోజుండై నిశి
కల్లల్లన వచ్చి వ్రాలె నన్నగరమునన్. 147

కం. సుందరినిన్ శోధన సే
యం దనకుఁ గుతూహలము ముదయము కాఁగన్ దా
నందునఁ జని జాలాంతర
మందుంగలసుందుసందు నాలోకించెన్. 148

మ. అసితాభల్ వెదచల్లుదుప్పటముఁ దాపూపాదమస్తంబు మేల్
ముసుఁగుందన్ని పదుండ సత్తరుణి నెమ్మోమందునన్ దాను బెం

పెసలారఁగ దన మోముపెట్టి వలకే లెంతే వలగ్నంబుపై
నెసఁగంజేసి పరున్నపూరుషునిఁ దా నీక్షించి సక్రోధుఁడై. 149

చ. తలపయినొప్పు నమ్ముసుఁగు దాఁటియు మంచముపట్టెమీఁదికిన్
వెలువడి యించుకించుకయ వెల్గెడు వ్రేలిహొరంగుటుంగరం
బులు గని కోమలత్వమును బొల్పును లేని కరాంగుళుల్ మహో
త్పలదళనేత్ర పెట్టులగుఁ దప్పక పూరుషు వ్రేళులం చొగిన్. 150

కం. నిశ్చయముచేసి 'విప్రాః
పశ్చిమబుద్ధయ' యని మును పలుకరె పిదపన్
బశ్చాత్తాపం జేలని
యాశ్చర్యాలోచనముల నట గడెనిలిచెన్. 151

కం. అరసి యనామిక మచ్చయుఁ
గరమున బొటవేల్రు లేమిఁ గని వ్రేళుల యుం
గరముల గుఱుతులు గని కని
కరమును గొనఁ బనివలదని గడుఁగ్రుద్ధుండై. 152

కం. ధన మొసఁగిన మన మొసఁగిన
నసుఁగుం బ్రాణ మొసంగినను ననువగునెడలన్
జనరే పెడత్రోవల ఛీ
ధనకాంతల నమ్మనగునె ధాతకునైనన్. 153

వ. అని విచారించి రాముండు తటాలున నిజమందిరంబునకుం జని
యక్కాంతయందు నిస్పృహత్వంబు నొందియుండె నాసుంద
రియు వారముదినము లతిక్రమించినవెనుక రాముం డింకను
రాకుండుటకుఁ జింతించి యూరినుండివచ్చియుఁ దనయింటికి
రాకుండుట కేమి హేతువోయని యాలోచనచేసి కారణం
బరయఁజాలక 'కబురుపైఁగబురంపి' యంతకును రాకుండ ప్రత్యు

త్తరంబైన నీకుండిన నిక్కమ్మగువలపు గ్రిమ్మ నక్కొమ్మ
యొక్కకమ్మ నిట్లులిఖించి రాముని సమ్ముఖమ్మునకుఁ బంచె.

ఉ. శ్రీమదఖండవైభవవిశేష! విశేషమనీష! సత్కవి
త్వామలవాగ్విభూష! కుసుమాయుధవేష! యశేషసజ్జన
స్తోమనుతిప్రభూష! యిదె సుందరి మీపదపంకజంబులన్
బ్రేమ దలిర్ప వ్రాలి నయవిస్తృతి మీఱఁగ వ్రాయుసంగతుల్.

ఉ. తిన్నగ నీగృహంబె పొలఁతీ కన వచ్చెదనంచు సత్సుధా
సన్నవచఃప్రసంగముల సల్పితి వారముక్రిందవచ్చి యీ
తెన్నను ద్రొక్కకుంట యది తీరె యసత్యము లాడనౌనె వి
ద్వన్నుత! యేను మీకు నది పాయక పెట్టిన దుగ్గఁ బాలతోన్.

వ. ఎట్లందు రేని. 157

గీ. చెప్పుదురు 'పుక్కిటిపురాణ' మప్పుడపుడు
విప్పుదురు వియత్పంచాంగవిసరములను
కప్పుదురు చిత్రచిత్రింపుఁగల్పనములు
కవులవాక్యోచ్చయము లలీకములుగావె. 158

ఉ. పాపము! చుట్టలింక నిలుఁ బాయరొ? మించిన రాచకార్యపు
న్నోపున సుంతయున్ గలుగఁబోవదొ తీరిక జాయతోడి స
ల్లాపపరంపరైకవిధులం బడి నన్నటు విస్మరించితో
యేపనియైన నాకుఁబనియేమిఁక మిమ్ములఁ బృచ్ఛ సేయఁగన్.

భవత్పదదాసి,

సుందరి.

వ. ఆలేఖ నామూలాగ్రంబుగాఁ జదివి యదియంతయుఁ గపట
మ్ముగా మనమ్మునఁ దలంచి ప్రత్యుత్తరం బిచ్చుటకైన నిచ్చ
గింపక యక్కచెలియాగ్రహ వృత్తంబులఁ జక్కగా నీక్షించిన

వాఁడుగాన రాముఁడు తజ్జాతిఁగున్నను దద్వృత్తియన్నను
నేహ్యమ్ముగాఁ బరిగణించి యిట్లు స్వాత్మప్రబోధంబునకుఁ
గడంగె. 160

చ. వెలజవరాండ్రయిండులకు వెళ్ళెడువారల పాటులన్నిఁటిం
దెలిపెదఁ దేటతెల్లముగ దీని గ్రహించుచు నింకనైన వి
చ్చలవిడి సంచరింపక ప్రసన్నతనొంది జగంబులోనఁ బె
ద్దలకును బెద్దవై యశముఁ దద్దయుఁ గాంచుము వెఱ్ఱిచిత్తమా!

చ. అలవు ఘటించి నిర్దయత నచ్చపు మోవిని నుగ్గొనర్చి దే
హాలతిక సాగఁదీసి సొబగంతయుఁ గూల్చెడు నడ్డమైనవా
రల కవకాశమిచ్చు వెలరాములఁ బొందుచుఁ బాలవంటి స
త్కులమునురూపముం ధనముగూలఁగఁ ద్రోయకు వెఱ్ఱిచిత్తమా!

ఉ. వస్తువుచేసియిచ్చెననువంకను బోవును కొమ్మకానితో
దుస్తులుగుట్టెనం చరుగుఁ దోరపువేడుక 'దర్జి'వానితో
నేస్తము గూర్చెనం చరుగు నేర్పు ఘటిల్లఁగఁ దార్పుకానితో
వాస్తవరాగ ముండునొకొ వారవధూటికి వెఱ్ఱిచిత్తమా! 163

చ. అడుగిడుతోడనే తెలిసి యల్లన వస్తువులెల్లనూడ్చి య
ప్పడు మసిపాత గట్టి మరి ఫుల్కనఁ గారెడు బాష్పధారతో
'బుడిబుడిదీర్ఘముల్' నెఱపి భోరునఁ దా విలపించు మించి య
ప్పడపువెలంది, సత్యమనవచ్చునె యావగ వెఱ్ఱిచిత్తమా! 164

చ. అరయఁగఁ 'బైపటారమయి యంతరమందు లొటారమై' నిరం
తరకపటాంతరంగమున దబ్బర కిల్లగు వేశ్యఁగూడి యొ
క్కరగడె తుచ్ఛభోగమున కారునెలల్ మఱి మంచమెక్కి దు
ర్భరమగు వేదనం బడగఁ బాల్పడు నెవ్వఁడు వెఱ్ఱిచిత్తమా! 165

చ. కతికి గడించుడబ్బు కలకాలము నిల్చునె యెందు నట్లె శా
శ్వతముగ వేశ్యతోఁ జెలిమి సాగునె యెట్టిజనాళికైన నా
హుతవహుసాక్షిగాఁ గొనినయుగ్మలి యొక్కతె శాశ్వతమ్ముసు
మ్మతికతినపరిహాసముపాత్రయశంబటు వెఱ్ఱిచిత్తమా! 166

చ. నిజమున కెంతొదవ్వయి వినీతికి సూడయి మచ్చ కిమ్మునై
రుజలకుఁ దావలంబునగు రోఁచెలి ప్రేమ సమంబె యెందు బల్
నిజమయి నిష్కళంకమయి నిస్తులమౌ కులకాంతప్రేమకున్
బ్రిజ లిది గానలేక మరి భ్రాంతి వహింతురు వెఱ్ఱిచిత్తమా! 167

చ. బుడుతలభాగ్యమున్ దొలఁగఁబుచ్చుఘటించునుబంధువైరమున్
వెడరుజ నిచ్చు బన్న మొదవించుఁ బటుత్వము నొంచు నవ్వఁ బా
టిపు నరకానఁ ద్రోయు ధనబృందము నారుపు నష్టకష్టముల్
పడఁగ నొనర్చు నింక నటుపాదముఁ బెట్టకు వెఱ్ఱిచిత్తమా! 168

ఉ. ప్రక్కఁబరుండిహావమునుభావమునున్ మెఱయంగఁబల్కుచున్
వక్కల నోటఁబెట్టి యటుపై సుధరాచిన లేఁతమోవులన్
జక్కగఁ జుట్టి చిల్కలను సారెకు నోటికొసంగి తాను పె
న్మక్కువ నోట నందుకొనుమాదిరి దబ్బర వెఱ్ఱిచిత్తమా! 169

ఉ. బొంకన నెట్టిదో యెఱుఁగఁబోవని సత్యపథానువర్తియున్
బొంకకయుండనేరఁ డొకపూఁటయునైనను జారవృత్తిలో
"అంకుకుబొంకుకుంగలదురా"విడఁగూడని బాంధవం బిఁకా
నంకకుఁ బోకుమా! నరకవాసము సుమ్మది వెఱ్ఱిచిత్తమా! 170

కం. జిత్తులమారులు భోగపుఁ
దొత్తులు చలచిత్తలు బలుధూర్తలు పదనో
కత్తులబోనులు వారల
చిత్తంబులవిషము నాల్కచివరలఁ దీపుల్. 171

కం. అడకత్తెఱఁబోఁకనువలెఁ
గడకొత్తుచునున్న వేశ్య "కడ కేమడిగ
బెట్టెదు దడిగ బెట్టెదు" వేళనొ
చెడుత్రోవలెఁ ద్రొక్కుమాట సిద్ధముసుమ్మా! 172

ఆ. వె. ప్రాఁకులాడు మంచిప్రాపు దొఱకు దాఁక
ప్రాపు దొరకుతోడఁ బారద్రొబ్బు
నడ్డగోడమీఁద నధివసించినయట్టి
పిల్లి తీరు లంజపిల్ల తీరు. 173

సీ. ఘనయశోంచితవంశకాననంబులు గాల్ప
నాటనెలఁతుక దావాగ్నికీల
పారంబులేని యైశ్వర్యాబ్ధు లింకింప
నాటచేడియ బడబానలంబు
బయలంటి మెఱయు సంపచ్ఛైలములఁ గూల్ప
భోగంపుఁజాన దంభోళిధార
ప్రజ్ఞాభ్రములు పటాపంచలుగా వింప
సర్ధాంబుజాక్షి ఝంఝానిలంబు

గీ. మహితకీర్తిచంద్రికలను మచ్చుమాప
వారకామిని గాఢాంధకారపటలి
విషమునకు నైన విఱుగుడు వెలయుఁగాని
విఱుగుడనుమాటకే లేదు వేశ్యకెందు. 174

గీ. పూఁతమెఱుఁగులపసలు పూఁబోండ్లతనువు
లలరఁజేసియుసోన లచ్చొలుల నుడులు
కులికి మోసపోదుము వెలకలికి మిన్న
నొసలు బట్టుఁడు తోఁడేలు నోరుగాండె 175

సీ. సిరి తొలంగుటె కాక చేరదు సేమంబు
రాదు యశంబు గౌరవము లేదు
ఉడివోవుఁ బున్నెంబు కడు విపద్దశ గల్గుఁ
బాప మొదవుఁ బరపతి యడంగు
లాఘవం బబ్బును లాంఛివారలలోన
నగుఁబాటు నెగతాళి యగును బ్రిదురు
రుజలు సంభవమౌను నిజమైనసౌఖ్యంబు
సరసంబు మర్యాద కొఱఁతవడును
గీ. సత్యరాహిత్యములఁబొందు సఖ్యమున్న
మాయమాటలకందు సన్మానమున్న
నందు నిందు నెందునుగూడఁ గుందుచెందు
వలదు బ్రహ్మకునైన రోవెలఁది పొందు. 176

వ. అంతం గొంతవడికి. 177

చ. అరుణుఁడు నస్తమించె వికచాంబుజముల్ ముకుళించె నెల్లచో
సరసిరుహాంతరాళముల షట్పదసంతతి సుప్తిఁగాంచెఁ బ
త్రిరథకదంబకంబు తరురాజపుగూఁడుల విశ్రమించె న
మ్మరుఁడు ధనుస్సు నెక్కిడి శుమాతలమెల్లఁ జరించె నత్తఱిన్. 178

—•ఆశ్వాసాంతము.•—

కం. రాజాది లక్ష్మలక్షిత!
రాజాధిపతుల్యవిత్తరాజివిరాజీ!
రాజోపమానవైభవ!
రాజామలకీర్తిరంహా! రాజనృసింహా! 179

ఉ. పండితమండలీవిమలపంకజషండవికాసకారిమా
ర్తాండ! హిమాంశుఖండశరదండసితాభ్రపటీరసారవే
దండతుషారహారరజతాద్రిసమానయశఃప్రకాండ! ప్రో
ద్దండసుమండలాగ్రపరిదండితచండవిరోధిమండలా! 180

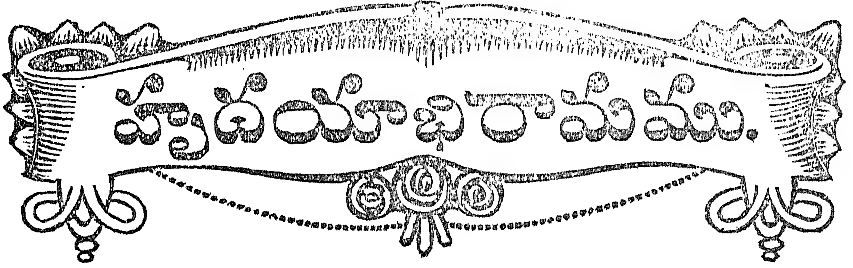
మాలిని:- బుధజననుతకీర్తీ! పుణ్యమార్గప్రవర్తీ!
మథితసుజనతార్తీ! మంగళస్వీయమూర్తీ!
పృథుకదనవినర్తీ! భీరుబాధానివర్తీ!
ప్రథితసుగుణపూర్తీ! భావనాచక్రవర్తీ! 181

గద్య.

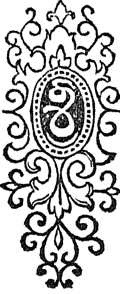
ఇది శ్రీశిష్టావంశపయఃపారావారరాకాకైరవమిత్ర శ్రీ సూర్య
నారాయణశాస్త్రిపుత్ర బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్బయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన హృదయాభిరామ
మను మహాప్రబంధమునందుఁ
తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ రస్తు.

చతుర్థాశ్వాసము.

వేంకటనరసింహ
క్ష్మావర! కల్పద్రుమాదికత్యాగశ్రీ
భావిత! కరుణాధికకృత
వైవస్వతపుత్ర! విజితబలవదమిత్రా! 1

సీ. లలితప్రవాళపల్లవపటలమ్ముచే
బాలరసాలము ల్పరిఢవిల్లెఁ
కోమలకలకంఠకుహూకుహూధ్వనులచేఁ
జైత్రికసమయంబు చాటఁబడియె
వికసితశతపత్రసికురుంబములచేత
జలజాకరంబులు తెలివిగాంచె
సంఫుల్లమల్లికాస్తబకపంక్తులచేత
వల్లీమతల్లిక లుల్లసిల్లెఁ
గీ. బండితప్రకాండకథితభారతాది
సత్కథోపకథాద్భుతసరణివిని వి

లాసమొప్ప 'ఊ' కొట్టు బాలకులచేత
సంతతామోదమయ్యె వసంతఋతువు. 2

సీ. కలకంఠములుగూయఁ గలికిపలుకు లెంచి
మానసంబులఁ గడు మ్రగ్గువారు
శతపత్రములఁగాంచి సతి కన్నులఁ దలంచి
మోహవారాశిలో మునుఁగువారు
ఉదయశైలమునందు నుడురాజు నీక్షించి
వెలఁది మోము దలంచి కులుకువారు
లికుచంబులఁగని చెలికుచంబులఁ దలంచి
యెక్కుడు విభ్రాంతిఁ జిక్కువారు
గీ. చంచరీకముఁ గబరిగాఁ నెంచువారు
పల్లవంబులఁ గుసుమాస్త్రబాణవితతి
గాఁ దలఁచి విప్రలంభార్తిఁ గాంచువారు
ఋతువతంసమౌ వాసంతఋతువునందు. 3

వ. అట్టి మదనోద్దీపకంబగు పుష్పసమయంబున లీలోద్యానవనంబున సంచరించు రామునకు సుందరీదత్తసౌఖ్యపరంపర లయాచితంబుగాఁ దలంపునకు రాఁగాఁ దత్స్నేహార్ద్రప్రవాహానివహానిమగ్నత నాతఁ డొనర్చినవియు నవ్వనితారత్న మొనర్చిన కృత్యంబులను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని యంతలోనే వియోగంబు సంఘటింపఁజేసిన యామూలదైవమును నిందించుచు నిట్లు తలపోయఁజొచ్చె. 4

చ. సలుపఁగలేదు యత్నమును స్వప్నమునందుఁ దలంచలేదు నే
నెలమిని నీకు నాకు నెపు డేసియు మైత్రి ఘటిల్లునంచు వి
త్రిడకయ స్నేహభూమిరుహ మేపు వహించెను సుందరీమణీ!
గుడిపయి నెట్టులో మొలవఁగూడిన మఱ్ఱినుజంబు చాడ్పునన్. 5

చ. తొలుతనె గాఢమై యొసఁగ దూరము సాగదటంచు మైత్రి య
ట్లలవడకుండఁగా మొదట నంటియునంటనియట్టులుండి య
చ్చెలిమి క్రమక్రమంబుగ విశేషముగా నభివృద్ధినొందె ని
చ్చలు సితపక్షచంద్రువలె సజ్జనమైత్రికి లక్ష్యమాయనన్. 6

చ. వలపులకొమ్మలందు సుఖపల్లవముల్ చిగిరింప నొప్పులన్
గులుకు విలాసముల్ విరులకోటులుగాఁగ మనోరథాఖ్య స
త్ఫలములఁ బెంపుమీఱు మన భాసురసౌహృదవృక్ష మప్పుడే
బలితపుమట్టుదైవమను వాయువశంబునఁ గూలె నక్కటా! 7

చ. కుడిచితి మొక్కకంచమునఁ గూరుకు నొందితి మొక్కమంచమం
దడరుచు నెల్లకార్యనిచయంబుల నిర్వురమాట పాటిగాఁ
గడపితి మొన్నమొన్నను సుఖంబుగ నయ్యవి మాటిమాటికిన్
దలఁచి తలంచి పొక్కుమని ధాత లిఖించెనె నాకు సుందరీ! 8

చ. బడలిక హెచ్చి నే వెతలపాలయి కుందెడుపట్టునందు న
న్నొడి నిడుకొంచు హాయిమెయినొత్తుచు నాదగుపాదయుగ్మమున్
బడలిక వాపి వెచ్చనగుపాలను గ్రోలఁగఁ జేసినట్టి ని
న్విడువఁగనయ్యె నీఋణము పెంపును దీర్పకమున్నె నెచ్చెలీ! 9

ఉ. వాదము వచ్చినప్పు డనివారితరోషముపేర్మి నిన్ను నే
మోఁదినఁ గోఁత పెట్టినను ముక్కిడివంచును దిట్టిపోసినన్
గాదన వయ్యె మాయనవు కాఱులు ప్రేలవు పీడవెన్నడున్
సూదిని దారమట్లు నను జొచ్చితి వెంతగుణాఢ్యవే ప్రియా! 10

చ. తినుమని యెవ్వ రేమిడినఁ దెచ్చి గృహంబున దాఁచియుంచి వ
చ్చిన సఖి రాకయున్న మరి శీఘ్రముగాఁ 'గబురంపి' నాకు మ
న్ననఁ దినిపించియున్ మిగిలినన్ దినియున్ దినకుండి లేనిప
ట్టున నను గారవించితి వెటుల్ మఱవంగలవాఁడ నిన్నియున్. 11

చ. పెనఁగొని వేళ్లుపాఱి మురిపెంబున నేపువహించినట్టి నీ
యనుపమసౌహృదంపులత నయ్యయొ యెట్టులఁ ద్రుంపివైతు వి
న్ననువునఁ ద్రోసివైచినను నన్నలనుంగను గ్రిమ్మఁటిల్లు నె
మ్మనమునఁ బుట్టి ప్రాఁకెనవి మానుపశక్యమె యోరికేనియున్.12

ఉ. నింగనుభాగ్య మెన్నఁటికి నింగలుగంగను జీవ దానవా
లుంగను నుంగరం బిడితి లోలవిలోచన! దానఁ జూచుకొం
చుం గలకాలమున్ గడుపఁ జూతువు నేనిఁక నేమియూనవా
లుం గని ప్రొద్దుపుచ్చుదునొ లోఁ దలపోయుటతక్క వైదలీ!13

ఉ. అచ్చపుమంచునన్ జలకమాడి వసంతసితాంత శర్వరిన్
బుచ్చపువ్వుం బలెం బొలుచు పూర్ణసుధాకరకౌముదీతతిన్
విచ్చినకుందసూనములఁ బేర్చినసెజ్జను నిన్ను జేర్చి యా
పచ్చనివింటిజోదు పనిఁబట్టుట యొక్కటె చాలుఁ బ్రేయసీ! 14

ఉ. సారములేని కైత ఘనసారములేని విడెమ్ము చంద్రికా
సారములేని రాత్రి రససారములేని రతంబు సౌరభా
సారములేని పువ్వు మనసార భవాదృశకాంతతోడి సం
సారములేని జన్మయు నసారము నాఁగదె సారసేక్షణా! 15

శా. ఓలోలేక్షణ! దేశదర్శనవినోదోద్యోగ మేపార ను
త్తాలారామవిశాలరమ్యతరసౌధవ్రాతసంశోభితం
బై లావొప్పెడు బొంబయీపురియు నన్యక్షేత్రముల్ నీకు నేఁ
జాలం జూపితి నద్భుతం బెసఁగ నాఁజాడల్ మదిం బాయునే?16

చ. సురుచిరసైకతస్థలుల శోభితపుష్పవనాంతరంబులన్
బరిణతచంద్రికాసలిలభాస్వరశారదరాత్రులన్ మనో
హరతరశాద్వలావనుల హారిసమున్నతసౌధవీథులం
దు రతుల సల్పినారమవి తొయ్యలి! నీస్మృతి కెక్కకుండునే?

శా. ఆనాఁ డీవును నేను గూడి చను చుద్యానంబునం దొక్కెడన్
నానావల్లిమతల్లికాజటిలసూనస్థానమం దుండ నా
సూనాస్త్రుండు శితాస్త్ర మేయ రతికిం జొక్కించి యే నిష్టము
ద్దైన న్మద్ధియ! నీదు చిత్తమును నద్దంబందు బింబింపదే? 18

ఉ. క్రొన్ననవింటిజోదుపని గూరినవేళ మదాస్యమండలో
త్పన్ననితాంతఘర్మజలధారలఁ గాంచుచు నట్టివేళ్ళ మేల్
వన్నెలవీవనన్ వెసలు వాయుపరంపర సేదదీర్చి నా
మన్ననఁ గొన్న నిన్నెటులు మానిని!నామదిఁ బాయఁగల్గుదున్.

చ. పొలుపగుగబ్బిగుబ్బలును బూర్ణమృగీధరసన్నిభాస్యమున్
జలజమునేలు కన్నులును చంపకసూనసమాననాసయున్
లలితభుజామృణాళవిమలస్ఫుటదీప్తిచయంబు నామనః
ఫలకమునందుఁ బాదుకొని పాయవుగా కలనైన సుందరీ! 20

చ. ఇరవుగఁ గాళహస్తిపరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడు సాక్షి పండరీ
పురవిభుఁ డొక్కసాక్షి యల ముంబయిదేవతసాక్షి ద్వారకా
తిరుపతివేంకటేశ్వరుని దివ్యపదంబులు సాక్షి నిన్నుగా
కొరుఁ గవగూడ నేననుచు నొట్టిడుకొంటివిగాదె సుందరీ! 21

ఉ. అంగజసంగరోద్భవసుఖైకచమత్కృతు లెంచికొంచు నా
రంగలవంగలుంగతరురాజములం గనుఁగొంచు నింపుగన్
గొంగును గొంగు పట్టుకొని కొండలకొమ్ముల నెక్కినార మా
సంగతు లంగనామణి! ప్రసక్తినిసూరములయ్యెనే కటా! 22

చ. ఇదెసుమి చంద్రభాగసరిదీశ్వరి మత్తమరాళగామినీ!
యదెతపనీయగోపురవిహారవిలోలకపోతజాత ము
ల్లదెకద విఠ్ఠలేశ్వరుని యాలయసీమ యటంచునీకునిం
పొదవఁగనింకఁజూపఁగలయోగ్యతగల్గునెనాకుసుందరీ! 23

ఉ. పూచినపుచ్చపూవనఁగఁ బొల్పగు వైద్యుతదీపికా లస
ద్రోచి నవీనఫేననికురుంబవిముక్తముహుర్ముహుర్లుఠ
ద్వీచి లతాకుడుంగచలవిస్తృతమందసమీరపాళి కా
ణాచి ఘృతాచి చెన్నపురి నాడెఁపు‘బీచి’ లతాంగి దోఁచునే!

మ. బహుళామోద లసత్ప్రసూన మహిరుడ్వారాంతరోర్వీస్థలీ
నిహితంబైన ‘లవర్సుపాత్తు’నను నన్నే భావముల్ గల్గఁగా
నహరంతంబుల నిన్ను దోడ్కొని గృహీతాన్యోన్యహస్తంబులన్
విహరింపంగలభాగ్య మింకొదవునే నీరేజపత్రేక్షణా! 25

మ. “ఎలిఫెంటా”ఖ్య గుహావిహారరతిమై నేగంగ నుత్తుంగ ని
ర్మలలోలోర్మికదంబయుక్తమగు సంద్రంబాదు నా కల్ల యో
డల‘సీసిక్నెసు’రాఁగ నీతొడతలాడన్ నాశిరంబుంచి పే
శలవాచాసుధ నన్నుఁ దేఱిచిన యాచందం బెదం బాయునే! 26

చ. పులకలచేఁదనర్చెడు కపోలము నేనటు ముద్దుగొంచు నీ
వెలమిని దొంగనిద్దుర నటించెదవేలనె యాచుఁ బల్క నా
పలుకుల కోపలేక కనుపాప సగంబును విచ్చిచూచు నీ
చెలువము చెల్వ! నాహృదయసీమను బాయునె యెన్నఁడేనియున్.

ఉ. చొక్కపుటేడుకుం దగినపోయగ మాపయి భూషణావళుల్
చక్కఁగ దిద్ది నీవు సుమసాయకు తేజియనంగఁ దారుచున్
దక్కుచు వెంటనంటఁ బ్రిజ తాఁ దటకాపడిచూడఁ గొండపై
కెక్కినయట్లు నిక్కితిఁజుమీ! నెఱనిక్కది స్రుక్కఁజేయదే! 28

ఉ. ఏటికి దేశయాత్రలకు నేగితి మచ్చట నిన్ను నన్ను న
బ్బోటు లయారె! జోడుసరిపోయెను వహ్వారె! యిట్టులుంట యే
పాటియదృష్టమోయనుచుఁ బల్కిరి వారల దృష్టిదోషమే
నేటికి దెబ్బగొట్టె నిఁక నేగతి నోర్తు భవద్వియోగమున్. 29

ఉ. విత్త మొసంగకున్నయెడ వీడె మొసంగరు కొంతమంది ప
ల్లెత్తును బల్కఁబోరు ధన మీయమిఁ గొందఱు సింకఁ గొందఱో
విత్తము లాగియు౯ మనసు వీస మొసంగరు విత్త మీయకే
చిత్తజరాజ్యలక్ష్మి కభిషేకము సేయవె నన్ను ప్రేయసీ! 30

మ. విరిసెజ్జం దరుషండమండితవనోర్వీదేశమం దున్నతి౯
హరువొప్పం బవళించి నీతనువు నాకర్షించుచో మాగసం
గరసంజాతకరాబ్జకంకణఝుణత్కారంబు లేపారి గిం
గురుమించు౯ జెవిలోన మ్రోయు నిపుణ౯ గోకప్రశస్తస్తనీ! 31

కం. జిలిబిలిపలుకులఁ గులుకుల
గిలిగింతలఁ జుంబనములఁ గేరింతల నో
యలికుంతల నీచెలిమిని
సలిపెడు బలుకలిమి యింక సమకూడునొకో! 32

సీ. నారీశిరోమణి నడుము విష్ణుపదమ్ము
జవరాలి చనుదోయి శివపదమ్ము
రమణి ముఖమ్ము హిరణ్యగర్భపదమ్ము
నాతి వేనలి సుమనఃపదమ్ము
భామినీమణి నితంబంబు కాంచీస్థలి
వనితామతల్లిక వాణి మధుర
ధవళాయతాక్షి యధర మరుణాధరమ్ము
రామ గాత్రంబు శ్రీరంగభూమి

గీ. పరమయోగీంద్రసంపత్పదమ్ము
లగుపదమ్ములెల్లఁ గలిసి యువనియందు
యువతి సర్వాంగతీర్థమై యొప్పుచుండఁ
దీర్థముల కింక మానవుల్ దిరుగనేల? 33

ఉత్పలమాలిక:—

వెలుచన నాల్గునాళ్లు నిను వీడ్కొని నే మఱునాఁడుసేర నీ
వలుక నొకింతసేపు భవదానన మవ్వలి దిక్కునర్ప మా
ర్వలుకక యేను నుండ నది వహ్నివలెన్ నిను గాల్ప దానినేఁ
దెలిసి తటాలునన్ బిగువుదేరినకౌఁగిలినీయ నీవు పైఁ
బడి పురుషాయితంబునకుఁ బాల్పడి నీఘనవేణిఁ గ్రొవ్విరుల్
జలజలరాల్చి చారుఘనసారపటీరసుగంధవస్తుసం
కలితకుచోరుకుంభముల గాఢసుఖానుభవంబుమీఱ నా
యెడఁద నలంకరించుచు యథేచ్ఛము మోవి సుధారసద్రవం
బెడనెడఁ గ్రోలుచున్ నను సుమేషుమహోన్నతపట్టభద్రుతో
జ్వలు నొనరించి నగ్నవయి చయ్యన నీవటు లోనికేగున
ప్పుడు విలసద్వసంతపరిపుష్పరసాలకిసాలయవ్రజం
బులఁ గడుపార మేసి కడుముద్దులుగుల్కు వనప్రియాంగనా
గళవిగళత్కలస్వనని కాయనిభంబగు నీదు పల్కు తే
నెలఁ దనివారఁ గ్రోలుచు వినిర్మలమానసవృత్తి నుండఁగాఁ
దొలకరికార్మొయిళ్లగతిఁ దోఁచు కచప్రచయంబు దిద్ది తా
వులు వెదచల్లు పూసరులు పొల్పుగఁ జుట్టి శశాంకు నవ్వు నీ
కలితముఖాబ్జబింబమునఁ గమ్మనికస్తురిబొట్టు పెట్టి యిం
పులఁ దులకించు చిన్నిపువుఁబుట్టము గట్టియుఁ బట్టుఱైకనుం
దొడిగి పసిండిబొంగరపుదోయికి దాయలనంగనొప్పు గు
బ్బలపయి ముత్తెపున్సరులు బల్విడి నృత్యముసల్ప లేఁతచే
తులఁ దులలేని కంకణరుతుల్ సెలఁగంగ సువర్ణమేఖలా
లలితఘలంఘలారవవిలాసము లుప్పతిలంగ నీవు రాఁ
దలఁపులచూలి నాతలఁపుఁ దత్తఱఁబెట్టఁ బునారతిప్రదీ

పుత్రుఁడనయి శయ్యఁ జేర్చి పరితోషము మీఱ విరోధియైన పూ
విలుతునిఁ బాఱఁదోలితిని వేగ్రిమ్మిడిఁ దగ్రివ్వకొలంది వచ్చుఁగా
చె లలితమైనసంగతులు తేలునె చెప్పఁగ నిప్పు డవ్వి హృ
త్తలమును జీల్చుచున్న వెటుతాళఁగఁజాలుదు నింక సుందరీ! 34

వ. ఇట్లు తనమనోవ్యాం బిచ్చవచ్చినతెఱంగున గంతులిడ మోహాం
ధుండై యంతములేని సంతాపంబు నొంది కించిత్ జ్ఞానప్రకాశం
బు నం బడి తెలివి తెచ్చుకొని యజ్ఞానకామ్యకర్మంబులం దిరుగు
వేదనాపరుల పాపాటవులకు శ్రీకృష్ణ నామస్మరణ చింతన వంద
నార్చనాదులు కార్చిచ్చులని తలంచి కాలగతికి లోనుగానితఱిఁ
గాలుసేతులాడుతఱిఁ దీర్ఘయాత్రలకుఁ గదలవలయునని యెంచి

ఉ. శ్రీరమణీప్రియా! వరద! శేషశయాన! దయార్ద్రచిత్త! సం
సారవిలుంఠనక్రమవిచక్షణ! దక్ష! మహేశ! భక్తమం
దార! జగన్నివాస! యను నామపరంపర మాటిమాటికిన్
నా రసనాంచలంబున ననారతముఁ బలికింపు మీశ్వరా! 36

చ. మరణముసిద్ధమై యెలుఁగుమాఱుచుఁ దత్కఫవాతపిత్తముల్
పొరిపొరిఁ గంఠసీమఁ బొరిపుచ్చెడువేళఁ ద్వదీయనామసం
స్మరణ మనంగ నెక్కడిది మామకమానసరాజహంస నీ
పరమపదాబ్జపంజరనిబద్ధ మొనర్పవె కృష్ణ! యిప్పుడే. 37

వ. అని దైవముం బ్రార్థించి యీప్రపంచంబెల్ల మిథ్యయని తలంచి 38

శా. మిత్రుల్ ద్రోహులు శత్రులాత్మజులు సామేనల్ గృహం గృల్లఱుబ్
ధాత్రీభోగము లస్థిరంబు లలగాత్రంబుల్ పరిమాతస్యముల్
యాత్రల్ పాపలతాలవిత్రములు మోక్షానస్నతంబౌల్ప తు
లా త్రోవల్ సుఖ మంచు నెమ్మిగొని హా[illegible] 39

వ. రాముండంత నిజజాయాసమేతంబుగా నొక్క శుభముహూర్తంబున విరజాపురంబునుండి బయలుదేరి మఱునాటికి మహాజనసమ్మర్దఘుట్టితంబగుచెన్నపట్టణంబుఁ జేరుకొని వృజినదారణప్రదరంబగు చిదంబరంబున కేగి భక్తప్రకాండకాంచనఖండకషణపాషాణంబగు నవపాషాణంబున కరిగి నిర్ఝరముక్తిపథాయనంబగు దర్భశయనంబు నతిక్రమించి మోక్షరమేశ్వరంబగు రామేశ్వరంబు సేవించి మజ్జనమాత్రోద్ధూతజనదురితజనుష్కోటియగు ధనుష్కోటినిఁ దానంబులాడి చూర్ణీకృతమహాకలుషకుధరయగుమధుర నారాధించి చతురాననాదినిర్జరస్తుతరవికోటిప్రకాశాభు ననంతపద్మనాభుఁ బూజించి కిల్బిషమర్దనంబగు జనార్దనంబు నవలోకించి పాపములకు మారియగు కన్యాకుమారిఁ గొలిచి ముక్తికాంతామణీరంగంబగు శ్రీరంగంబునం దంతరంగం బుప్పొంగఁ గొన్ని దినంబులుండి సకల సౌఖ్యకల్పవల్లియగు తిరుచునాపల్లికిఁ బయనంబై భక్తజనకలుషపలలాసురాయమాణతలంబగు నరుణాచలంబున నిలిచి యభ్యంచితసౌఖ్యముల కాపురంబగు కాంచీపురంబు గాంచి విలూనవిశంకటవేంకటగిరియగు వేంకటగిరి కెగఁబ్రాఁకి యనంతకోటిసూర్యప్రభావిభాసుఁ గాళహస్తీశు దర్శించి నియమవ్రతుండై తిరిగితిరిగి నలువదియైదుదినంబులకుఁ గృతార్థుండై మఱలివచ్చుచుండె. అంత ఘూమశకటంబు లీలాపురముదగ్గరఁ బదునైదునిముసంబులునిలిచె నంతలో రాముఁడున్న పెట్టెలోనికి దొడదొడ వచ్చి యెనమండ్రువెలయాండ్రు ప్రవేశించిరి. అందురాజ్యవల్లి యనువేశ్యామతల్లి మందస్మితసుందర ముఖేందుబింబయై రామునకు దండముఁ బెట్టె. 40

శా. ఓహో! రామయబావగార! తమ రేయూ రేగుచున్నారు మి
మ్మోహో! చూచెడుభాగ్య మిప్డొదవె సౌఖ్యాయత్తులే యుంగఱుఁ

గేహంబందు సహోదరుల్ కుశలులే క్షేమంబె మాయక్క స
ద్వ్యాహారంబునఁ బెండ్లికేగుదుము పుణ్యాహంబునేఁడెంతయున్

వ. అని హేమయనుకాంతామణిం జూపి. 42

ఉ. ఎన్నిదినంబులాయెఁ జెలి నీకుఁణ సేసియటంచు వచ్చె నీ
యన్నులమిన్న చూచుటకె యక్కను మిమ్ములఁ గాసి మీర ల
చ్చెన్నపురమ్ము 'కోర్టు'పనిచేఁ జనినారని యక్కచెప్పెఁ దా
నున్నది నాల్గునాళ్ళె యిఁక నుంటకు వీలు ఘటిల్లమిన్ జనెన్.

వ. అని రాజ్యవల్లి చెప్పుచుండ సుందరికి నాహేమంతుంగల చిన్న నాటిమైత్రి జ్ఞప్తికిరా హేను రాజ్యవల్లిమాట కడ్డువచ్చి రాము నితో బావగారూ! మామైత్రి చెప్పఁదరంబుగాదు. చాదస్త మనుకొనకుఁడు. 44

సీ. వెలజవ్వనులయింట వెలసినసాధ్వి యీ
సుందరియని మున్ను జోసి వలుకఁ
బిల్లికడుపునఁ బులిపిల్ల పుట్టెనె యంచు
నదిమొద లెకసక్కెమామె నాడఁ
'జూచెదులే'యంచుఁ జుఱచుఱచూడ్కులఁ
బఱపుచు నెచ్చెలి పాఱిపోవ
బతిమాలుకొనితెచ్చి పటుకోపమడఁప మా
తాతలు దిగిరాఁగ దాసినిక

గీ. నదిమొదలు నొవ్వఁజేసెడునట్టిమాట
లేక యేకశయ్యాసనలీలనుండి
యొక్కకంచానఁ గుడుచుచు నొక్కపాఱి
మగుడు హాయిగాఁ గడపితి మంత నకట! 45

గీ. కడకు దుర్దైవచేష్ట పోఁగడవరాని
నిరుపురముకూడ విడివడు వేరుపడియె
శ్యామలాపురివిడి విరజాపురికిని
సహకుటుంబంబుగా వారు చనినకతన. 46

ఉ. ఎన్నఁడు శ్యామలాపురపుటింతులఁ గూడి మెలంగినారమో
యున్నతసైకతస్థలుల నొప్పులకుప్పల నాడినారమో
యెన్నఁ డవన్నియుం గనుల కిప్పుడు కట్టినయట్లుతోఁచు నా
యన్నిఁటికంటె మిన్నయగు నాచెలిప్రేమకు నుద్దియున్నదే! 47

ఉ. బాము లవెన్నివచ్చినను బాల్గొని నాకయి చింతనొందు నీ
భామున మేను రెండయి ప్రవర్తిలుచుండినఁ బ్రాణ మొందుగాఁ
గా మసలంగనయ్యెఁ బలుకంజన దీబోటవ్రేలిపోక కా
కామిని మొన్న యేడ్చె మఱి కన్నులనాపది దీయదింతకున్ 48

గీ. ఒకటి మీకును మాయక్కకొకటి చిత్ర
ఫలకము లొసంగి తండొక్కఫలక మపుడు
తడుపఁబడె నాపె కన్నీటిధారచేత
నేది మీకిచ్చెనో యక్క యెఱుఁగవలయు. 49

వ. అని పలుకు హేమమాటల కుల్లంబునఁ బెల్లు కంగారుపడి రాముండు క్షణక్షణసంచలితాత్మకుండై పూర్వవృత్తం బాను పూర్వికంబుగా జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని తల పంకించి యాపె చేతికి బొట్టనవ్రేలు లేకుండుటయు మొఱకుందనపువ్రేళ్ళ నుంగరంబులను ననామిక మచ్చయు నచ్చంబుగాఁ జూచి రాముండు ప్రసంగవశంబునఁ జమత్కారంబుగా నానాఁడు సుందరిపక్క లోఁబఁడుకొనినదా హేమయేయని యాపెవాక్యములమూలమున రాఁబట్టి సంచలితస్వాంతుండై 50

మ. అరశే! యెంతటిదో ప్రియా మిక్కలికి యే యానాఁడు మత్సుందరిన్
బరియంకంబునఁ గౌఁగిలించె నిచటన్ బ్రత్యక్షమేయయ్యె నా
కరమేయీకరమాయెనామికవయిన్ గ్రొల్లెచ్చ యీమచ్చయుం
గరముల్ గూడ నవేసుమీయని మనస్కారంబు గావించుచోన్

వ. తటాలునగమ్యస్థానము వచ్చినతోడనే బిలబిలలాడుచు నయ్యైన
మండ్రువెలయాండ్రును దిగిపోయిరి. రాజ్యవల్లి రాముని కడ సెల
వుదీసికొని వెడలిపోయెను. రాముండు దాఁ బూర్వం బనాలోచ
నీయంబుగా నొనరించిన పనికిఁ బరిపరి విచారించి వెండియు సుం
దరీవర్తనంబు లెస్సగాఁ బరీక్షించుటకదియును మంచియదనేయని
నిశ్చయించుకొనె. గ్రామశకటంబు విరజాపురంబు సేరుకొనెనంత
జాయాసమేతంబుగా వివిధతూర్య ధ్వానంబులతో భూసురవతం
సుల వేదఘోషంబులతో నూరెల్ల నూరేగి గృహప్రవేశంబై మ
ఱునాఁ డష్టాదశవర్ణములవారికి మృష్టాన్నంబులతోసమారాధనం
బొనరించె. రాముని బంధుమిత్రులానందతుందిలహృదయారవిం
దులై వానిం గౌరవించి మించినయాసక్తి 52

కం. ఏయేపుణ్యక్షేత్రము
లేయేతీర్థవ్రజంబు లేయేదేశా
లేయేగిరులను జూచితి
రాయావింతలను వీనులారఁగఁ జెపుడీ! 53

కం. ఉన్నార మెదురుచూచుచు
నున్నారము వినెడువేడ్క నున్నదియున్ వి
ద్వన్నుత! విన్నదియున్ మఱి
కన్నది కన్నట్టు చెప్పఁగావలె మాకున్, 54

వ. అని యడిగిన రాముండు విరజాపురంబు వీడినదిమొదలు తిరిగి వచ్చునఱకుఁ దావిన్నదియుఁ గన్నదియు నిట్లు వర్ణింపఁగాఁ దొడంగె. 55

—♦ చంపకమాలిక ♦—

విరజపురంబు వీడి యటుపిమ్మట నొప్పుగఁ జెన్నపట్నమున్
బరువడిఁ జేరి దాని పెనువైఖరి గన్గొని పార్థసారథి
స్ఫురితపదాంబుజంబులకు మ్రొక్కిడి దేవిని వేదవల్లినిం
గరము నుతించి యంత శివగంగయనంగ నెసంగు మేలికో
నెఱు మరి వేయికంబముల నిగ్గయి పొల్చెడు మండపంబునన్
బరగఁగ నుప్పరం బొరయు భాస్వరశిల్పకళాకలాపగో
పురములునుం జతుర్దిశలఁ బొల్పెసలారఁగ *యూనివర్సిటిం
దిరముగ నిల్పి పేర్వడిన ధీనిధి యన్నమలయ్యసెట్టి య
బ్బురముగఁ గాసుబంగరునఁ బూన్చిన కప్పు ధగద్ధగద్యుతిన్
బరపెడు నాలయాంతరమునన్ మహిమన్ శివకామసుందరీ ౧౦
వరనటరాజు లుల్లసిల వజ్రమయంబును బద్మరాగమూ
ర్తి రహిం వెలుంగు లింగములు రెం డభిషేకములందు రెంటికిన్
జరిగెడుఫక్కి లోకమునఁ జాగురెఁ చూడఁగఁజాల మెచ్చటన్
బరమ♦రహస్యమంచు నొకపక్కకు మేల్తెర నొత్తిగించి యో
నరవరులార! చూడుఁడని నల్లనిగోడను వ్రేలుగోల్పు లా
దరమునఁ జూపుచుందు రది తథ్యము సర్వము మిథ్యయంచునుం
గఱపెడితత్త్వసారమగుఁ గావున ముక్తిద మాచిదంబరం
బరయఁగఁ △బంచలింగములయం దది విష్ణుపదంబు పూర్వమ

*Annamalia University ♦చిదంబరరహస్యము.
△పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశలింగములు,

ప్పురమున నొక్కయద్భుతము పొల్చెనటందు రదేమనంగ న
బ్బురముగ గంప బియ్యమును బోసి జలంబులఁ గడ్గివైచి యం
బరమునఁ గప్పి లింగముల ప్రాంగణమందు ఘటించి పిమ్మటన్
బరిమళముల్ గుబుల్కొను ననల్గొని లోగుడిలోని దేవునిన్
గురుతరపూజలన్ సలిపి గొబ్బున బియ్యపుగంపఁ జేరి యం
బరమును దీసి యర్చకులు పైకొని చూడఁగ నందు సన్నమై
వరలును జక్కగానుడికి వారలు భక్తిఁ దదన్నరాశితోఁ
గరమభిషేక మద్భుతముగా నొనరింతురు ప్రత్యహం బిఁకన్
బఱపితి మాప్రయాణము నవగ్రహముల్ గల దేవిపట్నపుం
బరిసరభూమి కచ్చట నపాంపతిలో మొలలోఁతు నీటిలో
వఱలు నవగ్రహంబులకు భక్తి దలిర్పఁగఁ బూజచేసి యం
తరమున దర్భశయ్య గని దారుణభీమతరాకృతిం గరం
బరుదుగఁ దాల్చి దర్భనిచయంబుల పేరిఁటి ప్రస్తరంబుపై
విరివిగఁ బడియున్న రఘువీరుని పాదసరోజయుగ్మమున్
దిరముగ భక్తితోఁ గొలిచి దీవిని*రామశివంబుఁ జేర దు
స్తరమయి యూర్జితంబునయి సాంద్రతరంగసమేత వార్ధిఁగ
ట్టిరి♦ పెను ‘బ్రిడ్జి’ ‘పాంబను’ నిటీవల హూణులు దానిమీఁదుగా
నురవడి నేగు ‘రైలు’ కనులున్న ఫలం బటఁ గాంచఁ గల్గెడిన్
‘బరితెగి’ నాలుక ల్దెఱచి పర్వులువాఱెడి పాఁపజోడ్లు వె
న్దఱుముచు వచ్చుచున్నటులఁ దత్సలిలోర్మికలొప్పు దానినిం
గరము గ్రమించి వాయుజుఁడు గ్రచ్చఱఁ దెచ్చిన శంభులింగమున్
*వెఱపునఁ గొల్చి తొల్దొలుత వేష్టితభూరివిశాలసాలమై

---

*రామేశ్వరము. ♦Pambon Bridge.

*హనుమంతుని గర్వభంగ గాథ నిచ్చటననుసంధింపవలయును. (రామేశ్వర

నెఱిగల లోగుడిఁ జిలిచి నేరక నేర్చి యొనర్చు ఘోరదు
స్తరకలుషప్రకాండమును దవ్వుగఁద్రోలెడు రామలింగనా
థు రుచిరపాదపద్మయుగధూళి శిరంబునఁ దాల్చి యచ్చటన్
దురితలతాలవిత్రయయితో చెడు పర్వతవర్ధనీపదాం
బురుహములందుఁ గుంకుమముఁ బూజయొనర్చితి శుక్రవారశ
ర్వరిఁ గరదీపికల్ వెలుఁగ ×బంగరుపాలకి దేవినిల్పియున్
వరనవరత్నసంస్థగితభర్మమయాభరణప్రకాండమున్
జెలివిన యూపె ముంగలను జేరిచి చెల్వుగ నిల్వుటద్దమున్
మెఱసెడుపట్టుదిండ్లు వెనుమేనను గీలిచి జీవజంతువుల్
తురఁగము లొంటె లేన్గులును దో నరుదేరి హళాహళిన్ సదా
నెఱపఁగ దేవదాసి తననేర్పు మెయిన్ నటనంబు సల్ప వి
స్ఫురదురువిద్యుదాభలకుఁ బుట్టినయిల్లయి పుచ్చపూవునై
వరణములోననే జరుగు వారపుటుత్సవవైభవోన్నతిన్
ధర నిఁక నెచ్చటం గనము దానికి నీడదె దేవళంబులో
నిరువదియేడుతీర్థములు నేర్పడియున్నవి భక్తకోటికిన్
విరివిగఁ జెప్పెదన్ వినుఁడు వేడుక 1లక్ష్మణ 2రామతీర్థముల్
పరఁగు ‡ 3సుకంఠతీర్థమును పావన 4మంగదతీర్థ మంతటన్
పరలును 5గంధమాదనము 6బ్రహ్మవిమోచన 7మగ్నితీర్థమున్
బిఱుద 8నగస్త్యతీర్థమును బిమ్మట ♦సంజలమూటియందు వె
వ్వేరుతనువుల్ ధరించెడుపవిత్రపుటమ్మల9 10 11మూడుతీర్థముల్
సరవిని 12మాధవంబు మరి 13చక్రము పేరిఁటితీర్థముల్ విభా

మాహాత్మ్యము) × బంగారుపాలకీవిలువ రూ 159031-3-7 లు. ‡సుగ్రీవతీర్థము
♦ఉదయమునగాయత్రి, మధ్యాహ్నమునసావిత్రి, సాయంత్రమున సరస్వతీ
సంజ్ఞలుగాననివి గాయత్రి, సావిత్రి, సరస్వతీతీర్థములనిగ్రహించవలెను.

సుర♦నల ♦నీలతీర్థములు ♦సూర్య ♦సుధాకరముల్ ♦గవాక్షముల్
మఱియు♦గవమ్ము♦గంగ♦యమునమ్ము♦గయాఖ్యమునైనతీర్థముల్
పొరి 23శివ 24శంఖతీర్థములు*ముంగల 25సాధ్యపదప్రయుక్తమై
బరఁగుసుధాఖ్యతీర్థ మివిమాన్యము లిన్నిఁటఁగ్రుంకి దీవికిన్
సరిగఁ బదారుమైళ్లుగలసన్నుత×కార్ముకకోటి కేగి సం
బరమున మౌక్తికావళికిఁ బట్టగు సింధుమహాబ్ధిసంగతిన్
గరముఁ బవిత్రధామమయికొ్రలెడు సేతుజలప్రజంబునన్
ఖరతరదుర్నివారగురుకల్మషకాండసుదుస్సహామహో
త్కరఘనశాకినీనికరదారుణభీకరడాకినీపరం
పరలడుగంట స్నానములు మంత్రయుతంబుగ ముప్పదాఱు ము
ప్పిరిగొన భక్తిసల్పితిమి వేసరి దానిఁ దలంచుకొన్న దు
ర్భరమగుఁగాదె కమ్మఱుచు ‡రామపురస్కృతమైన యీశ్వరం
బఱిముఱిఁ జేరి దాని విడునప్పుడు పావన 26కోటితీర్థమం
దఱుదుగ 27సర్వతీర్థసలిలమ్ములఁ గ్రుంకి యనంతరంబునన్
సురుచిరమైన యామధురఁ జొచ్చితి మామధురాలయంపుఁ బెం
పరయఁగ వేయికండ్లయిన నందకయుండుఁ దదాలయంబులో
నిరతముఁ బూలయంగడులు నిర్మలసౌరభసంయుతంబులై
మెఱయు విభాస్వరంబయిన మేల్గుడిలో నడిభాగమందు వి
స్ఫురదురుకాంతులన్ బరఁగి సుందరమై పరిమండితప్రగు
త్కరయయి *మీననేత్ర కడకన్నుల భక్తులఁ బ్రోచు సోమసుం
దరుఁ డలమీనకుం ధవుఁడు తల్లిదె వైభవ మెల్లవేళఁ బం

*సాధ్యామృతతీర్థము. ×ధనుష్కోటి. ‡రామేశ్వరము.

♦ 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22.

* మీనాక్షి

జరముల నద్భుతంబొలయ సారెకుసారెకు ‘మీన! మీన!’ యం
చు రహి వెలుంగు కీరములసూక్తు లెసంగఁ దదాలయంబునన్
వఱలును ♦పాటకంబ మది భవ్యశిలామయ మందుఁ జిన్నవౌ
నిరువదియాఱుకంబము లహీనచమత్కృతిఁ దోచు నొక్కటన్
సరవి నిముడ్పఁగాఁబడిన చందము మీటిన జంత్రగాండ్రటన్
సరిగమసారిగామసరిసారిగసారిగమాదిసుస్వరా
లిరువదియారురీతులుగ నింపుగ వెల్వడు నింతకంటెనుం
గరము విచిత్రచిత్రకళ కాశ్యపి నెందును గల్గునే గుడిన్ ౯౦
మెఱసెడుశిల్పనైపుణి యమేయము నిట్టిదనంగఁ బోలదున్
గురుతలశిల్పకోవిదులకున్ నిలయంబని చాటుకీర్తిఁ ద
త్పురమున మేటికంబములఁ బొల్చు బవంతియొకండు చిత్రమై
×తిరుమలనాయకాఖ్య జగతీపతిమందిర మద్దిచూపులో
నరుని విలోకనప్రభల నర్మిలిలాగెడు మంత్రికాని య
ట్లురవడి లాగు దాని పృథులోర్జితచారుగభీరమూర్తి యా
నెఱి నుతిసేయఁగాఁ గవులు నేరరు బొమ్మనువ్రాయ నెట్టి లే
కరులును వంచగావలయుఁగాదొకొ యాదలలార! వందు లెం
దరిగిరొ స్తోత్రపాఠముల కందనిదాని నుతింపలేక యా
బురుజులు పోతలోయనఁగఁ బొల్చెడుఁ గంబములన్న నద్భుతా
కరములు సిన్నముక్కయినఁ గజ్జ రవంతయునైనఁగాసి త
త్పరిసరమందు నేనిఁ గనుపట్టదుసూ! యిపుడున్నవన్నెతో
నురుతరబుద్ధిశాలురగుహూణులుచేసినచేఁతలంచుఁ దా
రెఱుఁగకపోరుగాదె జను లెందరొకట్టిరి ముప్పదాఱు స

♦Music pillar

×Tirumala Naik palace.

త్సరములుపూర్వకాలమునదానిహొరంగును డాలొయారముల్
దొఱఁగదు ప్రాఁతగిల్లదును డాలువహింపదు నేటిదాఁకనున్
హరహర! యట్టిశిల్పులకు నాకరమై తగు మాతృభూమి కే
పరులొ బవంతి కొంతొకటి 'వంకరటింకరలొప్పి' కట్టఁగా
మురియుచు దానిఁ జూచుకొని ముచ్చట నందుట దాపురించె రా
ప్పురముగుడారయాత్రికును బొల్పడి చేరి యనంతశయ్యఁ బు
ష్కరిణిసిఁ దానమాడి కనఁగా నటదేవుని లోనఁ జొచ్చినన్
హరిహరి! పద్మనాభుముఖమైనను జూడఁగనీక కత్తిలం
దఱుముదు రంతదూరముగఁ దద్విభు నుత్సవకాలమాటచేఁ
గరము శ్రమమ్మునొంది యొసకమ్మున లోగుడిలోనఁ జొచ్చి యా
మురహరుఁ బద్మనాభు గని మోదమునందితి మామహేశు మే
ల్మిర మొకద్వారమందు సురసేవితనాభిసుమంబు మధ్యఁ బె
న్జరణము లొక్కద్వారమున శాంతగృహంబున వెల్గుచుండు బం
గరుకలశంబులన్ వరుసగా నభిషేకము సేతు రాలయం
బిరవయి దీపసంతతికి నింపు ఘటించెడుఁ బట్నమందు మా
యరఁటుల పెంపుఁ గొబ్బరులవ్యాప్తి యనాసలలాలసత్వముల్
బరువుగలట్టి చూతముల భాగ్యము సన్నసిపోఁక చెట్లఁ గ్రి
క్కిఱిసినతోటగుంపులును నింపెసలారుచు మంచి తేనియల్
పరిపరి చిందు మేల్పనసపండులతోఁపులుఁ బూవుఁదోటలున్
దఱచగు తావులుప్పతిలు తమ్మికొలంకులుఁ గొండవాఁగులున్
గరమును దోసిరాజనుచుఁ గ్రాలును మేలగుకోనసీమనున్
జిరసముపార్జితంబు లతిచిత్రముతో గుడికట్లుబొట్లు దు
ర్భరముఁ గఠోర మర్చకులు భార్యలఁ గల్గియు బ్రహ్మచారులై
గుటియాయి ఘోరదీక్షులకుఁ గోవెలలోనన విచ్చుకత్తులన్

మెఱసెడువారిపాల్పడియు 'మేటిసవారులు' యాత్రికాళిపైఁ
బఱపుదు రీపురాధిపులవర్తన లెట్టివొ యాలకింపుడీ
పురపతిమేనయల్లునకె పోవును రాజ్యము చిత్రమక్కటా!
పరిణయమే హుళిక్కియఁట వానికి రాజట పేరుమాత్రమే
సరసిజనాభుఁడే నృపతి శంఖము చక్రము లందు నాణెముల్
పొరయవు సిగ్గునెగ్గు లటఁబోల్తులకున్ గుచకుంభసీమ లు
బ్బుఱుకును మేటిబైళ్ళపయి కుఱుదురు కొందరసహ్యరూపలై
పిఱుదులు మూయఁగట్టుదురు పెద్దది పిన్నదిగాని చీరఁ బే
రురమునఁ దుండు గప్పుకొని యొక్కముడిన్ బెనవెట్టి చుట్టుకొం
దు రకట! కర్ణరంధ్రములు దుద్దులుదూరెడునంత లేసి స్త్రీ
పురుషులరూపభేదములఁ బోల్చుట కాగుఱు తొక్కటేసుడీ
యరయఁగ వెన్నఁ జేతనిడి యార్చెను నేతికటన్న ప్రీతమాగరం
టిరవుగ నిచ్చటే పొడమె నేమన నావులు బఱ్ఱెలుం బుఱిన్
విరివిగఁ బాలనిచ్చినను పెల్లగుభోజనకార్యవేళలన్
గరిటెడుగాని యింక నభిఘారముకైననుగాని యాజ్యమే
దొరకదు పిండివంటలను దోరపు వేపుడుఁగూరలందు నెం
దరసిన నెల్లవేళలను నచ్చపుఁగొబ్బరినూనెవాడకం
బె రహినెసంగు నట్లగుటఁ బెద్దలు దక్షిణమందు రోగి యు
త్తరమున భోగి యందు రిఁకఁ దద్దయు సప్పరియందుఁబోల్చు నా
గరకనితంబినీమణులఁ గాంచిన నిల్కడ గాంచినట్టి క్రొ
మ్మెఱుఁగులప్రోవులో సొలసి మిన్నుదొఱంగినచంద్రరేఖలో
బిరుదులకాంతలో చిదిమిపెట్టిన దీపశిఖాచయంబులో
గరిగరిగాఁగఁ బెల్లొరపుఁ గల్గున మాంటికి గీచినట్టి బం
గరపుసలాకలో వలపుగ్రమ్మెడు చక్కెరపల్కుబొమ్మలో

మరునెఱితూఁపులో యనము మాటలునేర్చిన మావిగున్నలో
నరుల కెఱుంగశక్యమగునా యిక నాపురి మూఁడుమైళ్ళలోఁ
దిరునశి మొప్ప నప్పరిని దేవళమున్నది బ్రహ్మగారికిన్
బరువగుపండ్లతోటలకుఁ బట్టయి 'వర్కల' యన్న పేరిటం
బరఁగు*జనార్దనంబరిగి పశ్చిమనీరధిఁ గ్రుంకి బల్వడిం
బరపి హిరణ్య మచ్చటను స్వామి జనార్దనుఁ గొల్చి వెన్కనున్
మరలఁ ♦పద్మనాభపురమౌ యెడమింతయు లేదు మానవో
త్కరములనిండి భూవరుఁడు ధౌతపటంబు ధరించి పుట్టమున్
దొరఁగి యురాన టోపి తలనున్ గరవాలము చేత మూఁడుమై
ళ్లరవడిఁ గాల్నడం జనియె నుర్వి 'త్రివేండ్రిముబీచి' వీథికిన్
గరితురగాలు 'మోటరు' నికాయముఁ గాల్బల మాటిరాగ న
మ్మఱుసటినాఁడు రాజు పురమార్గమునం జనెఁ గోటలోనికిన్
సురపతివైభవంబునకు జోడది నేనది వ్రాయఁబూన నా
సరసిజగర్భురాణి యనెఁ జయ్యన "రామకవీంద్ర దీనినిన్
సరగున వ్రాయఁబూను టతిసాహసకార్యము మాను మిప్పుడే
స్వరపదసంచయంబుగల వాఙ్మయభూమిక సృష్టిసేతు న
త్తఱి లిఖియించు టొప్పగు సుధామధురోక్తుల" నొక్కమాట ని
త్తఱిని లిఖింప నాజ్ఞయిడె దానిన యాదలఁ దాల్చి పల్కెదన్
'నరునకుఁ బద్మగర్భునకు నాగకులేంద్రునియంతవానికిన్
గరమును దుస్తరంబు' మఱునాటికిఁ జేరుచు దక్షిణాగ్రిమున్
దొరలెడు పెన్దరంగములఁ దూరుపుదక్షిణపశ్చిమాబ్ధు లే

---

*Varkala అనుస్టేషను Trivendram నకు 6 మైళ్లువెనుకఁగలదు. వర్కలకు క్రోసెడుదూరమునజనార్దనముగలదు. అచ్చటిజనులు జనార్దనమునే వర్కలయని వ్యవహరింతురు. ♦అనంతశయనము.

త్తైలి నొకశైనచోటు ప్రకృతిప్రమదాననభూషణంబునై
పొరిసి దివాకరాస్తమయమున్ బొడుపుం దగ నొక్కచోటనున్
విరివిగఁ జూడగాఁ దగియు విన్ను విభిన్నము గాని చోటు నా
కరమయి సుందరాకృతికిఁ గన్యకుమారియటన్న పేరిటన్
బరఁగు హిమాచలాత్మజకుఁ బ్రాభవ మబ్బినచోటు నద్భుతా
కరముగదక్షిణాగ్రముదకంబునఁ జొచ్చిన చోటుగంటి మ
త్పరమదయాస్వరూపిణి ప్రభానిధి కన్యకుమారినాసికన్ ౧౬౦
దరుణమనోజ్ఞవజ్రమణిధాళధళంధళధాళధళ్యవి
స్ఫురదురుకాంతిపుంజములు చూపులకు న్మిఱుమిట్లుగొల్ప న
బ్బురపడి చూచి యర్చనలు పూర్తి నొనర్చితిమార! దేశస
చ్చరితములన్ వెలుంగు నొకసంగతి కన్యకుమారినాసికన్
వరలెడిదంట వజ్రమణి వార్ధినిఁబోయెడియోడమూఁక కా
పరమణినుండి వెల్వడిన భాస్వరకాంతులు తోడునీడలై
పరఁగెడివంట స్పష్టముగఁ బల్కెదు రచ్చటివారు లద్దియే
యపుదగు “లైటుహౌ”సగుచు హర్షవహించినదంచు నంతటన్
దిరుసలివేలినాఁ బరగు దివ్యపురంబును జేరి తాపసం
హారమగు తామ్రపర్ణి విమలాంబుచయంబున దోఁగి నాకమో
హారి నిజపట్టణమ్మొయన హర్షనమించు *శిరంగపట్నమున్
సరవినిఁ జేరినార మది సాలము లేడిటఁ బెంపుమీఱు ముం
దరఁగలమూఁడుసాలములదన్వనుపట్నము తక్కనాలుగున్
వఱలును రంగనాయకుఁడుపాయని-చోటయి దేవళంబులో
వఱలెడు కట్టుబాటు లొకఫక్కిగ నుండును వైష్ణవోత్తముల్
ఒఱపగునూర్ధ్వపుండ్రముల నొత్తుగ మెత్తియు మోమునిండఁగాఁ

*శ్రీరంగము.

గరము భుజించి పుక్కిటను గమ్మనితమ్ముల మూటలుగాఁజ ముం
దర వెనుతట్టుఁ బింజెగల నాణెపువస్త్రము లంటదోఁపి పే
రురమున నెత్తిచందనము నొప్ప ఘటిల్లఁగ 'రంగ! రంగ!' యం
చుఱవడిఁ బాడుచుంద్రు గుడి నొప్పెడి యర్చకు లయ్యవార్లకున్
వరుసగఁ బూజసల్పి పరివట్టము నెత్తికిఁ జుట్టి గౌరవో
త్కరములు సల్పి పెన్వడలఁ గమ్మనిదోసెల ముంచి తేల్చు నే
పెరలకుఁ బెట్ట రింతయును వెన్కటికాలమునందుఁ దత్పురిన్
వఱలెడిదాట 'కంచుకవివర్తనకేళి' యదెంతనిక్కమో
పురజనుఁడొక్కఁడున్ దెలుపఁబోవఁడు గాని తదాలయంబులోఁ
జిరమగుపొన్నచెట్టొకటి చెన్నెసలారెడుఁ జెంతఁ జంద్రపు
ష్కరిణి యొసంగు గోపకులకాంతలతో సటఁ గృష్ణమూర్తి దా
నొఱపరి గ్రీడసల్పె నని యొప్పెడు రంతియచాలుఁ బోవసిం
డరయ 'శిరంగమే' త్రిదివమౌ గద కావెరి మధ్యఁ బొల్చుఁద
త్సరిదమలాంబుశీకరపుఁదావి రవంతయుసోఁకనేనియున్ ౨౧౦
నరులయఘమ్ము లీలుగు ననారతముల్ శుభమబ్బుఁ గాన శ్రీ
పురి సరిలేవుగా నదులు పోల్పఁ బవిత్రతరంబు ముక్తిదం
బురుధిషణాభిపోషకము నూర్జిత మయ్యది యమ్మచెల్ల! త
త్పుర మొకమందసంబునకుఁ బోల్పఁగవచ్చును లొంటితల్పు శ
ర్వరులను మాయఁగా నఱలషక్కని బొల్చును తక్కసాలముల్
కరమువిలాసమూర్తియయిక్రాలుచుఁగన్నుల మోహమిచ్చుచున్
బరిమళపుష్పయుక్తకచపాళి నెసంగెడు ద్రావిడాంగనల్
ఇరుగడలందుఁ జామరము లేర్తెఱ వైవగ నొప్పువానిఁ గ
స్తురితిలకంబువాని సిరితొయ్యలికిం దమి గొల్పువాని ని
ర్భరముగ నింద్రనీలరుచిరమ్మగు పొల్చుమేనివానిఁ జే

రురమునఁ గౌస్తుభాభరణ మొప్పెడువానిఁ బ్రసూనశయ్యపై
నోలపుగఁ బండువానిఁ గని యుల్లము పొంగఁగ నల్ల దేవునిన్
ఉరుతరవైభవాఖ్యయయి యొప్పెడు దేవిని రంగనాయకీ
పరమపతివ్రతామణిని భాసురవైభవరాజిఁ బొల్చు కా
వెరి నవపావనాంబువుల వెల్లులఁ బెల్లుగఁ దానమాడి త
త్పరమతితోఁ బ్రభాతమున ధ్యానసమార్చనఁ గొల్చినార మ
చ్చెఱువయి యాలయంబునకుఁ జేరువ మారె డొకండువొల్చు నీ
శ్వరుఁడనుమాట కర్ణములఁ బాఱెనఁ జిందులుద్రొక్కు వైష్ణవుల్
నఱుకఁగఁ బెక్కుసార్లు మఱునాటికిఁ దత్తరు వేపుసూపుచున్
బెఱుగఁగఁజొచ్చె నొక్క నిశిఁ బెద్దలఁ బెద్దగు నయ్యవారికిన్
గర మగుపించి స్వప్నమునఁ గావెరిరంగఁడు 'బాలిశుండ!' యీ
ధరణిజ మస్మదీయమగు ధాత్రి రవంతయు భేదభావముం
బొరయదు నాకునున్ భుజగభూషునకున్ వినుమంచుఁబల్కెనం
దు రదిమొదల్ మరెవ్వరును దూషణసేయరు తద్ద్రుమంబు నం
తరమున *నీటిలింగమయి ధారుణిపై నెసలారు జంబుకే
శ్వరమున కేగి యచ్చోటను జంబుపతిం గడుఁ బూజసల్పియున్
అరుణరుచిప్రకాండయగు నయ్యఖిలాండమహేశ్వరీమహా
చరణములాశ్రయించి × ట్రిచిసారమహీధ్రమునందుఁబొల్చు నీ
శ్వరుఁడగు మాతృభూతు పదపద్మము లంత సుగంధికుంతలా
ఖ్య రహివెలుంగునీశ్వరి పదాబ్జయుగంబునుగొల్చినార మం తరం
దరసిన చిత్రలేఖన పుటందముఁ జెప్పఁదరంబుగా దికం బ్రభా
స్వరమగు విద్యుదాభలకుఁ బట్టయి జ్యోతిరభిఖ్యమై మనో
హరమయి తేజరిల్లు ♦నరుణాచలశంభుని బూజసేసి త

*అబ్లింగము. × తిరుచునాపల్లికొండ. ♦ తేజోలింగము.

త్పరిసరమందు నీశ్వరునిదార సమేతుని సాంబ భక్తితో
నరసితి మాలయంపుసాగ సద్భుత మాపురినున్న సత్రిమా
గోటులు సమస్తసౌఖ్యములకున్ నిలయంబయి వాహనంబులున్
వఱలుఁ బసిండిమెడిబిగిసౌజు సెలంగుచు దాసి పీడుచున్
బురవరసప్తకంబునను బొల్చుచు నొంటయి మోక్షదాత్రియై
కరమలరుదైన కంచిపురిఁ గాంచితి సంచితపూర్వపుణ్యభా
స్వరవరవాసనాపటిమఁ బావనమై కనుఁబూజనీయమై ౨౫౦
స్ఫురితసుశాఖలం బొలుచు చూతమహీరుహ మాలయంబునన్
వఱలుచునున్న దిప్పటికి వారక శంభుఁడు చాలకాల మా
తరువున నిల్చి సిద్ధమెయి దారుణఘోరతపంబుసల్పె నా
ల్గురకములౌ ఫలంబుల నకుంఠితకీర్తి ఫలించుచుండు న
ద్ధరణిరుహంబు నందుఁగల దైవము ♦నేకరసాలుఁడంచు రా
ఫురమున సర్వతీర్థమనుభూరితటాకము కల్పినన్నుపూ
నరయఁగఁ *గామనేత్రి శివునర్ధశరీరముఁదాల్చి భక్తులం
బరమదయారసంబుమెయిఁబాయక ప్రోచును శైవమిట్టి త
త్పరిసరమందు వైష్ణవము తాండవమాడుచునుండు గండుమీ
ఱ రహిం వెలుంగు నవ్వరదరాజులఁ గొల్చితి మువ్విరెండునున్ ౨౬౦
సరిగొనుఁ బాపరాశి వరుసన్ శివకంచియు విష్ణుకంచినాన్
సురవరవర్ణినీమణుల సోయగమున్ గని గేలిసేయు న
య్యఱవనితంబినీమణుల యానము చందము తెంపుఁ గన్గొనే
తలచగు గందపుంబసుపుతావి గుబాళ్ళను మీసికాంతలతోఁ
జరణముదాఁకఁ బట్టుబురుసాపని చీరయు జీరునాఱఁగా
మెఱయుదు రాత్మసౌధముల ముంటఁ బడిట్లుతలట్లు లంతె వా

♦ఏకామ్రేశ్వరుఁడు. *కామాక్షి.

సరములతావు దోషములనందగుభూరిశిలోచ్చయంబులన్
సరవినిఁ గొల్చువజ్రిము నిసర్గమనోహరధామమైన పెన్
జటియలకిక్క భీకరవనంబులకెల్ల నిధాన మందమై
పరిమళబృందమై నయనపంకజభాస్వరకందమై శుభం ౨౪౦
కరమయిమేలితావులను గ్రిమ్మెడు చందనకోటికున్కి మే
ల్మెఱుఁగులమెట్లు కిమ్ము నలమేఘుఁడు మేఁతకు నచ్చుతావు ని
ర్ఝరముల కాటపట్టు గిరిరాజమ్ము లేడిట వెల్గుకొండయా
తిరుపతి కేగినార మలదేవుని భూరిమహత్త్వమెన్నఁగాఁ
దరమె? మదించి గర్వపరిధానముగట్టినచక్రివర్తులన్
జరణము నేలమోపని నృచంద్రుల నిర్జితనాకనాథులన్
శిరములఁ బట్టి పాదములచెంగటికీడ్వఁడె వెండి యొండక
న్నెఱుఁగని సుందరీమణుల నింతియు ముట్టినఁ గందువారలన్
జరను గృశించి ముగ్గు ముదుసళ్లను గూడను వేగ కొండకున్
గిరగిరత్రిప్పి తీసికొని కేవలభక్తినిఁ గొల్పుచుండుఁ జి ౨౫౦
చ్చఱపిడుగట్లు ముట్టుటకు శక్యముగాని సతీశిరోమణుల్
చరణములందు సూదిమొనచందమునన్ జెఱురాలు దూర దు
స్తరమగు నేడుకొండలను దాఁటుచు మంగలివాని యంటక
త్తెఱలకు నప్పగింతురగదే తలలం గడుభక్తిమీఱ బల్
విరివిగ విత్త ముండియును బిల్లికి బిచ్చము వెట్టకుండు పను
ష్కరుఁడగులంబ్ధ వేనయినఁ గాసులునున్ మొహరీలు నెన్నముల్
గురియఁగఁ జేయఁడే చిటుకలోఁ బ్రతివత్సరమందు నూత్రికో
త్కరములవల్లనే పదునొకండగులక్షలహూణ లబ్బు న
బ్బురమదియెందుగల్గుఁ బరిపూర్ణయశోనిధి వేంకటేశు పం
కరుహచయంబులందెగడు కన్గవ నందెఁగ గేను నాన ముక్ ౨౬౦

వరరుచు లీను రత్నమయనామము హారికిరీటముఁ మనో
హరమణికుండలంబులును హాసము లీనెడు ముద్దుమోము సుం
దరపదపంకజంబులును దళ్తళలీనెడు కాలియందెలుఁ
మెఱసెడు పైడిదువ్వలువ మేఖల నొప్పు మణీసముచ్చయం
బురమున వైజయంతి సిరియుఁ గరయుగ్మమునందు శంఖచ
క్రరుచులుఁ దారహారములుఁ గంఠమునందు వెలుంగునట్టి భా
సురుఁడగు దేవదేవుఁగను చూడ్కులెచూడ్కులు కొండక్రింద నా
తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని దేవి బళా! యలివేలుమంగ త
త్పురమును నాపెపేరిటన నొప్పుచునున్నది యుత్సవంబటుఁ
జరుగు మహావిభూతి మెయిఁ జన్ పురపేక్షితమాచు నంత *శ్రీ 300
ద్వారసనహస్తికిం జని తదీయసువర్ణముఖీనదీప్రపూ
త రససుధాప్రవాహములఁ దానము దానముసేసి యీశ్వరుఁ
గరమభిషేకపూర్వముగ గాఁపుభక్తిని జ్ఞానసూసనా
బరఁగు మహేశ్వరీవిమలపాదములన్ భజియించినార మ
ప్పురమునఁ గల్గుగోపురము పుష్కరమంటెడురీతి నొప్పు ను
ర్వరఁ గలపంచలింగశిఖరమ్ములలో నిది వాయులింగమై
కరము నిదర్శనంబగుచుఁ గప్పడు లింగము ముందుభాగమం
దు రహి వెలుంగు దీపిక యుద్గ్రముగాఁ జలియించుభంగి ని
ప్పురములఁ బోలు పుణ్యపురపుంజములన్ గనఁ గాలుసేతులుఁ
సరిసెనలారుపట్టునసె సాగవలెన్ జను డింక మీరలున్. 301

వ. ఇట్లు భక్తిపరాయణుండయి రాముం డెల్లవారలను తద్యాత్రావర్ణనాకర్ణనాకౌతూహలాయత్తచిత్తులఁ జేయుచుండ నిక్కడ సుందరి రామవియోగంబున నిరలంకారయు, నిర్నిద్రయు నిరా

---

* శ్రీకాళహస్తి.

హారయు నిరంతరరామనామధ్యానాసక్తయునై జనకాత్మజాత విధంబున వర్తించుచుండె. రాముఁడూరిలోనికి వచ్చి నాల్గైదుదినంబులయ్యె నాతని పనియేమో యాతఁడేమోకాని తనమాటైనఁ దలపెట్టుట లేదని యెఱింగి యాతఁ డింక రాఁడని నిరాశచేసికొని వలపుచే అుప్పొంగి ప్రవహింప వాని గుణగణంబుల గణించుచు నిట్లు విచారింపఁ దొడంగె. 66

ఉ. వాని వచశ్చమత్కృతియు వాని మనోహరరూపరేఖలున్
వాని విలాసవైఖరియు వాని వినిర్మలప్రేమతత్త్వమున్
వాని వదాన్యతాగుణము వాని కవిత్వపటుత్వభంగి మ
న్మానసదర్పణంబున ననారతమున్ బ్రతిబింబమాచెడున్. 57

కం॥ మురిసితి నీమంజోడని
మురిసితి రసికావతంసము దొరకె ననుచున్
మురువొక్కపెట్టఁ గూలెను
పెఱుగుట విఱుగుటకె యన్నవిధమున నకటా! 58

ఉ. ఎంతవివేకమెంతచదువెంతకవిత్వపటుత్వవైభవం
బెంతవిలాస మెంతకళ యెంతయొయార మికెంతరాయసం
బెంతయుదారమాహృదయ మెంతరసజ్ఞత యెంతప్రేమ నా
యంతయదృష్టహీన కిఁక నంతగుణాఢ్యుఁడు దక్కనేర్చునే. 59

కం. ఏరీతి రతులఁ బెనఁగితి
మేరాతిరి యెట్టులుంటి మెఱుఁగవొకో! 'రో
ళ్ళా రోకండ్లం బాడిన'
కూరిమి యంతయును నేలఁగూల్చితివె ప్రియా! 60

చ. తిరుపతి గంచియున్ ♦శకునతీర్థములాదిగఁ గాళహస్తిలోఁ
బరఁగినదైవతమ్ములకు భక్తిని మ్రొక్కుచుఁ జచ్చుదాఁక నోం

♦ పక్షితీర్థము.

డారులను పీఁకకుందుమని రొట్టును బెట్టితి మిప్పు డందులో
హరహర! యొక్కఁడైనమును సద్గుపదం బదియేమికర్మమో! 61

ఉ. కమ్మనిసేతితోఁ గలిపికట్టిన మేలిమిసున్నియుండ నో
క్కమ్మగు నాపుపాలు చిలుకన్ మిసి దీసిన వెన్నముద్ద సి
క్కమ్ముగఁ జింతగింజ మునుకం బడనేరని పాలు భక్తిభా
గ్యమ్మున నీకొసంగుసుఖమంతయు నేటికిఁ దీరెనే ప్రియా! 62

కం. సరసంబులు చిఱునవ్వులు
మురిపెంబులు వలపుగురియుముద్దులమాటల్
తరితీపు లక్కరగింతలు
మఱపునకును రావుగావె మఱచెదమన్నన్. 63

మ. కనదుత్తుంగమనోజ్ఞహర్మ్యముల విఖ్యాతంపుఁదీర్థంబులన్
ఘనకౌతూహలయుక్తిమైఁ దలఁప కేకస్థంబులున్ సన్ను తో
డన కొంపోవుచుఁ బాపపుణ్యములజాడల్ చెప్పి జన్మంబు పా
వనముం జేయుచు గారవింపవె ననున్ బ్రాణంబు ప్రాణంబుగా.

కం. ఇడుమలకోర్చి సిన్నె
మెడసూత్రముగట్టిన పెనిమిటివని యెంచన్
గడకిటు స్వార్థైకముగఁ
దడిగుడ్డను గొంతుఁగోయఁ దగునే ప్రియుఁడా! 65

సీ. ధనదునాత్మజుఁడైన దరికి రానీదురా
యని యందరును జెప్పుకొనఁగ బ్రతికి
యేకాంతయునుగూడ నీకాంతకునుసాటి
రాదన్న ప్రజలగౌరవము లంది
మాజాతి కిది తలమానికంబని కుల
స్థులయందు మేటిప్రస్తుతులు వడసి

ప్రాణంబులకు నెల్లఁ బ్రాణంబుగా మీరు
స్నేహసౌభాగ్యంబు నెఱపనడచి
గీ. యుద్ధగుణశీలములను బ్రసిద్ధిఁగాంచి
కడకు విడనాడఁబడినట్టి పడఁతియనెడు
ప్రజల నిందకు లోఁబడి బ్రతుకుకంటె
మరణమే చాలశ్రేయమ్ము మానవతికి. 66

ఉ. ఎంతయు నాపరాసివగ యోచఁగ నాసతిచింతనొంది త
త్కాంతు నిశాతకుంతహతి గాఢమనఃపరితాపవేదనా
క్రాంతతఁ గుంది యీదృశపరాభవజన్మ మికేల యంచు గే
హాంతగమందుఁ జొచ్చి వల పంచితభక్తియుముమ్మరింపఁగన్. 67

వ. పరికిఁ దెలియనీయక తనయాస్తి నెల్ల రెండు 'వాటాలు వేసి' మొ
ట్టమొదటివాటా రామునకును రెండవవాటా తల్లికిని సోదరులకును జెం
దవలయుననియుఁ జిత్రిచిత్రంపురజతసామాగ్రి యంతయు రాము
నకే చెందవలసినదనియు శాసనము వ్రాసి తలాడక్రింద నునిచి
కడసారిగా రామున కుత్తరము వ్రాయనెంచి కాగితముం గల
ముం జేకొని 'శ్రీమత్కవికులసార్వభౌములగు శ్రీరాములవారి
సన్నిధికి వీరాదాసురాలగు సుందరి నిర్భర ప్రణయపూర్వకంబుగా
నమస్కారంబు లాసంగి వ్రాసికొను కడసారి మనవి. 68

ఉ. ఇప్పుడొ యింకనో యిచటి కీరరుదెంతురటన్న యాశచే
గుప్పిటఁబట్టి ప్రాణములఁ గూలఁగఁదోయక నిల్పియుంటి నే
నిప్పటిదాఁక వత్తురని యేమియునాశ జనింపదింక నా
తప్పు క్షమించి రండు తమదాసిని నంగడసారి చూడఁగన్. 69

ఉ. నన్నటు మీరు వీడినదినంబుననుండియు నన్నపానముల్
కన్నను సున్నయయ్యె మిముఁ గాంచమిచే నిముసంబు కల్పమై

యున్నది యెంతవేఁడిన నయో! దయదాల్ప వొకింతయైన వి
ద్వన్నుత! చూడగా మొగము వాఁచిన నా మొఱ నాలకింపుమా!

వ. నేనిదే విసము మెసవనుంటి. మీరు వచ్చువఱకుఁ బ్రాణము నుండి కడసారి మీ ముఖారవిందదర్శనంబు చేయుదునా ధన్యులాలనే. తొల్లి మన సల్లాపంబులయందు "మీ చరణదాసినగు నేను మరణింతునేని నాకుఁ బరలోకక్రియలు యథావిధిగా జరిపింపుఁ డని నేను కోరఁగా నాకు ప్రతికటువుమాట విననొల్లమియో నాయెడంగల వలపువలననో నాపైఁ గస్సుమని తిరిగి నాతో మృదు వాక్యంబులచే 'సరేలే' యని యూరకుంటిరి. ఇప్పు డదియే నాతుదికోర్కె యని వేఁడుకొనుచున్నదాన. నాథా! నాకిం కే బాధయు లేదు కాని యొక్క విచారము మాత్ర మెక్కుడుగా బాధించుచున్నది. 71

గీ. నేను మరణింపఁ బిదప నానిజము తెలియు
మీ విచారాంబురాశికి మేరయుండ
దని విచారింతునే కాని యనఘ! నాదు
చావునకునంత నేను విచార మొంద. 72

సీ. ప్రావృట్పయోదసంభవపయస్సంసక్త
చాతకం బరుగునే చవిటిపడెకు
ఘనఘనాఘనరవాకర్ణనాసక్తము
యూరము వినునె ఝిల్లీరవంబు
మానసకాసారమధురజలాసక్త
కలహంసి కోరునే క్షారజలము
శారదచంద్రికాహారసంసక్తచ
కోరము కోరునే కుటిలకాంతి

గీ. సరససంగీతసాహిత్యసత్కవిత్వ
వైభవంబునఁ దేలు మీపయినిఁ దవిలి
చీకుఁజింతయు లేని నాచిత్త మింక
నితరముం జెందనేర్చునె యెన్నఁడేని. 73

భవత్పదదాసి,
సుందరి.

వ. అని వ్రాసి 74

ఉ. రాముని మేల్పటం బెదుట రాజిలఁజేసి కరాబ్జయుగ్మ మెం
తే మహితంపుభక్తిఁ బయికెత్తి మహేశ్వర! జన్మజన్మకున్
రాముడె నాకు భర్తగ విరాజిలఁజేయు మటంచు మ్రొక్కి యు
క్కోమలగాత్రి మ్రింగె నతిఘోరవిషమ్మును సాహసమ్మునన్

వ. అంత నక్కాంత యున్న పాళముననే పడిపోయె నామె నిర్భరాను
రాగము సత్యమే యనునట్లు గడియారంబు టంగు టంగునఁ
బదునొకండుగంటలు కొట్టె. 76

చ. పదియునొకండుగంటలకు భ్రామకుఁ డ్రిప్పు జనించె హస్తముల్
పదములు లాగఁజొచ్చె ముఖపద్మము వాడఁదొడంగె బిట్టు గ
ద్గదికఘటిల్లె నాడి కడకన్ వెనులాగెఁ దదీయవార్తయున్
బ్రిదులుచుఁ బ్రాఁకె నీటిపయిఁ బేర్చిన తైలపుబొట్టురీతిగన్. 77

వ. ఇంటిలో నందరును కంగారుపడి కాలుసేతులు కలయఁద్రొక్కు
కొని కొంపగూలెనని గొల్లున గోలపెట్టఁదొడంగిరి తోఁచియుం
డో చనియప్పుడెల్ల నెల్లవెలమాంత్రి యిండుల కేగుశంకరుండను
విచిత్రప్రవర్తనాయత్తుఁడగు మానవుం డప్పురంబున నొప్పమీ
రు నాతఁడు సుందరిని నామె ప్రక్కనున్న రామునిచిత్రఫలకం
బును తత్సమీపస్థలేఖను చూచుటతటస్థించెనంతఁ బరోపకార

పరాయణుండగునాతఁడు తటాలున లేఖనుదీసికొనిపోయి రాముని కందీయనెంచి యాలసించిన నాసుందరికిఁ బ్రాణభీతి గలుగునని యెంచి మున్ముందు వైద్యునన్వేషించి పంపినవెనుక రామునకు లేఖ నీవచ్చునని పర్యాలోచన మొనరించి వైద్యు నన్వేషించి సుందరీగృహంబునకునంపి రామున కా లేఖ నందీయంజనె. రాముఁ డాకమ్మ నందుకొని యామూలాగ్రంబుగాఁ జదివి యంతము లేనిసంతాపమునఁ దత్క్షణ మాసుందరీమందిరంబునకుఁ బోవుచు

చ. ఇలఁగలపాతకక్రియల హింస కడున్ ఘనమండ్రుగాదె కాం
తలయెడ నంతకంటెను ఘనంబని పల్కుదు రందుఁ దానయై
వలచినసుందరాంగి నిటు వంతలఁబెట్టినయట్టినాకు ని
క్కాల యికఁదీరనేలుచునె కోటివ్రతంబులు చేసినం గటా! 79

శా. రేపో మాపొ మదీయసుందరిని బేర్మిం గాంచి తప్పొప్పుకొం
దాపైనం చనునంతఁ బొంగె నొగి దుఃఖాంభోధియున్ దక్కునో
చూపైనన్ మరి దక్కదో విధికృతుల్ చోద్యంబులౌనేకదా
యేపాపంబునెఱుంగనట్టిసతికా యీవార్త సర్వేశ్వరా! 80

వ. అని విచారించుచు సత్వర మాసుందరీమందిరంబునకుఁ జనె. 81

మ. కనుదమ్ముల్ ముకుళింప దేహలతయుం గంపింప ఘర్మాంబుబిం
దునికాయంబు లెసంగ నిశ్వసనసందోహంబు రెట్టింపఁగాఁ
గొనప్రాణంబుననున్నసుందరిని గన్గోఁ బోయి రాముండు గొ
బ్బున గన్నీరిడి చేష్టదక్కి నిలిచెన్ మోహంబులేక నెవ్వగన్.

వ. అందరును నైరాశ్యంబుఁజేసికొని గొల్లున నేడ్వఁదొడంగిరి. ఆ భి షగ్వరుండును నిజశక్తియుక్తుల నుపయోగించి యౌషధసేవ సేయించుచుండెఁ గాని 'లాభమేమియు లేద'ని రామునకు సూచిం చుచుండెఁ రాముండు పొంగివచ్చు దుఃఖవార్నిధికి ధైర్యంపునుట్ట

కట్టఁ గట్టి చిత్తంబు దైవాయత్తంబుచేసి 83

చ. పలుకనయే నళీకములు పాడి దొలంగనయేని వైరికే
దలఁపనయేని హాని యొకనాఁడును జాలిని వీడకుండునే
ని లలితవర్తనంగలఁచి నీతిదొలంగనయేని సుందరీ
లలనకుఁ బ్రాణభీతియుఁ దొలంగి చెలంగుత మిప్పు డొప్పుగన్.

వ. అని శపథం బొనరించె నంతఁ గొంతవడి కారాముని సౌహార్ద
పరిభావంబునను వాని పవిత్రసత్యప్రవర్తనార్జవంబునను

చ. కమలినదేహ మిద్ధరుచిఁ గ్రాలఁదొడంగెను నేత్రపద్మముల్
విమలము లై యెసంగి కడువిచ్చెను హెచ్చెను నాడియుఁ గ్రమ
క్రమముగ నొడ్డుగూల కలకంగని తేటినయేఱుపోల్కి నా
రమణి వ్యథాభరం బుడిగి రాజిలఁజొచ్చె నవీనకాంతులన్. 86

వ. ఆగుణవతి యారోగ్యవర్ధమానగాత్రియైనివ్వటిల్లుకొలంది. 87

ఉ. ఎప్పుడుమాటలాడుతటి నేమని దెప్పునొ యంచు రాముఁడె
ల్లప్పుడుఁ దా భయంపడుచు నాఱడిసేయక పల్కఁజొచ్చెడిఁ
దప్పులొనర్చువానిమది తల్లడమందుటెకాని నాథు లే
తప్పులొనర్చినన్ సయిచి తామరసాక్షులు భక్తిఁ గొల్వరే. 88

చ. సకలకలౌఘసాధనకుఁజాలిన యాసతి భూరిసద్గుణ
పరికరము నెంచి యామె యనురాగసముద్రపులోఁ దేలుంగఁజా
లక తన తొంటితప్పిదములన్ క్షమియింపుమటంచు రాముఁ డా
సకియను వేఁడుకొంచు బిగిసందిటిపంజరమందుఁ జేర్చుచున్.

చ. మఱచి యొకింతసేపు పెనుమ్రాఁకువిధంబున నిల్వ వాని న
ప్పరమపతివ్రతామణియు వారసిప్రేమిడిఁ జూచి నాథ! యి
క్కరణిని మీరొనర్ప నెటుగా సయిరింతు క్షమింపు డింక మీ
చరణసరోరుహంబులకుఁ జాఁగిలి మ్రొక్కెదనంచు వేఁడఁగన్.

చ. అడఁచుచు శంక రాముఁడును నార్ద్రమనస్కత నిష్ఠురోక్తులన్
నుడువక సుందరీసతి కనూనముదంబును గూర్చె సాధ్వితా
పడఁతుల కెంతయున్ జడిసి భాస్కరుఁడున్ యముఁడున్ ద్రిమూర్తులున్
గడగడలాడుచుండ్రి త్రిజగంబులు గూడను దద్దరిల్లెడున్. 91

చ. అవిరళవృద్ధిగాంచి యెసలారెడుమోహము ముమ్మరింప జ
క్కవకవమాడ్కి గువ్వకవ కైవడి నాకవ హాయినిటుఁగా
రవరవలేక యే సుఖతరంబుగఁ గాలముఁ బాయఁద్రోచెఁ జీ
కు వదలి చేవ వచ్చెనని కోమలి యెంతయు సంతసిల్లఁగన్. 92

కం. మధురాలాపమ్ములఁ బ్రే
మధురాలాలసులగుచు మహీశారాముల్
మధురాజమునఁ బరస్పర
మధురాధరసారనిధుల మథనము సలుపన్. 93

సీ. వారుచూచెడి వాఁడివాల్జూపులగణంబు
శ్రీపుత్రు నిశితంపుఁదూపువాజు
వారుపల్కెడి కులుకుపల్కులనిచయంబు
మనసిజు సమ్మోహమంత్రచయము
వారుసంస్పృశియించు పట్టులన్నియుఁగూడ
నతనుకళారహస్యస్థలములు
వారుభావించు భావనలసందోహంబు
దర్పకగోష్ఠికదంబకంబు
గీ. వారివలపుటల్కలపెక్కు వారిచొక్కు
వారిమక్కువనిక్కు నవ్వారిటెక్కు
వారిమహాగర్భ్యనరు వియద్వారిపతికి
వారిమహానేత్రినకునైన వశముపోగద. 95

ఉ. రామునివంక నిఁక వలరాజునకుం గసిదీఱకుంటనో
యాహవనీయ ధార్మికుల యద్భుతమోహరసంపుఁబేర్మినో
మోములముద్దులుం గలికిముచ్చటలుం బిగికౌఁగిలింత లెం
తే మితిమీఱె నవ్వలపుపేటికిఁ బాటను మాటయున్నదే! 96

ఉ. ప్రేమపయోధివీచికల రేపునుమాపును దేలియాడుచుం
రాముఁడు సుందరీహృదయరంజకుఁడుం నిజమానినీమన
స్తామరసాళియై మిగుల ధన్యత దక్షిణనాయకక్రియో
ద్దామతమీఱఁగా మెలఁగెఁ దద్దయు నుజ్జ్వలమూర్తియోయనన్.

— ఆశ్వాసాంతము —

కం. శాంతగుణాసిశాంతా! ది
గ్దంతావళదంతకోటితలవిశ్రాంతా
త్యంతయశోజ్యోత్స్నాద్యుతి
సంతానాక్రాంత! ధర్మసహితస్వాంతా!

ఉ. భావితదాన వైభవ! భవస్ఫురితాంఘ్రిసరోజయుగ్మవి
ధీవివశాన్వహాభ్రమదతిస్థిరమానసమానసోద్భవా!
భావభవాభిరూపవిభవప్రభవా! ప్రభవానురూపవి
ద్యావినయాదిసద్గుణకదంబ! లసద్భవ!సత్కులోద్భవా!

స్రగ్విణి:- నారయాఖ్యక్షమానాయకాత్మోద్భవా!
సారసాక్షీమనస్సారసాహారోధవా!
స్ఫారవిశ్రాణనప్రక్రియానిస్తులా!
భూరివిక్రాంతివిస్ఫూర్తిమద్దోస్స్థలా!

గద్య.

ఇది శ్రీశిష్టావంశపయఃపారావారరాకాకైరవమిత్ర శ్రీ సూర్య
నారాయణశాస్త్రిపుత్ర బుధజనవిధేయ వేంకటసుబ్బయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన హృదయాభిరామమను
మహాప్రబంధమునందుఁ సర్వంబును
చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శుద్ధపత్రిక.

పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
12	కుమారరాజా	రాజకుమార
9	ప్రథితక్షమా	ప్రథితక్ష్మైక
7	పతుయదృష్ట	పతులయదృష్ట
2	చరించు	చరియించు
1	మఱుచటి	మఱుసటి
6	మనసునకు	మనసునకును
18	బక్ర్కను	బ్రక్కను
6	పడుపుఁగొమ్మల	పడపుఁగొమ్మల
3	జిక్కరా	జిక్కఁగారా
11	గొల్లగొట్టుఁగఁజాలు	గొల్లలాడఁగఁజాలు
12	లేమిం	లేమిఁ
16	మొసంగినను	మొసఁగినను
11	న్మైశ్వరాబ్ధు	మైశ్వర్యాబ్ధు
4	చిత్తమనువద్దంబందు	చిత్తముకురంబందైన
24	నేగతినోర్తు	నేనెటులోర్తు
21	పరమయోగీంద్ర	పరమయోగీంద్రబృంద
1	ఉత్పలమాలిక	చంపకమాలిక
16	యూర్జితంబునయి	యూర్జితంబయిన
4	మాన్యము	భవ్యము
14	సలిలమ్ముల	నివహమ్ముల
18	నట్లగుటఁబెద్దలు	నట్లగుటనేకద
21	గాదికంబ్రిభా	గాము భా